

”Meilläkin on olemassa Thatcher”

Suomalaisten poliittisten toimijoiden reaktioita Ison-Britannian politiikkaan Margaret Thatcherin pääministerikaudella

Nico Surenkin

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Poliittinen historia

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2019

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	2
1.1 Tutkimustehtävä ja -näkökulma	3
1.2 Aiempi tutkimus	5
1.3 Lähteet ja metodit	7
2. Thatcherin nousu valtaan.....	14
2.1 Taustaa.....	14
2.2 Thatcherin nousu	15
2.3 Thatcher valtaan	18
3. Hiilikaivoslakko	25
3.1 Lakon alku	26
3.2 Väkivalta.....	27
3.3 Thatcher ja Scargill.....	29
3.4 Lakon loppu.....	33
3.5 Kirjeenvaihto Lontoon lähetystöstä.....	37
4. Talouden muutokset ja Big Bang	39
4.1 Tapahtuma	40
4.2 Talousuudistukset	41
4.3 Suuren pamauksen käsittelyä.....	42
4.4 Suomen talousuudistukset 1980 -luvulla.....	45
4.5 Eduskuntakeskustelua taloudesta	49
5. Thatcherin putoaminen vallasta.....	52
5.1 Thatcherin kaatuminen	52
6. Päätelmät ja yhteenveto	60
Lähteet	70

Lyhenneluettelo:

EC: European Community Euroopan yhteisö

EEC: European Economic Community Euroopan talousyhteisö

EY: Euroopan yhteisö

IMF: International Monetary Fund Kansainvälinen valuuttarahasto

NUM: National Union of Mineworkers Kaivostyöläisten keskusliitto

DPA: Deutsche Presse-Agentur saksalainen uutistoimisto

HS: Helsingin Sanomat

TUC: Trades Union Congress Ammattiliittojen keskusliitto

US: Uusi Suomi

1. Johdanto

Margaret Thatcherin aikakausi Yhdistyneen kuningaskunnan pääministerinä kesti yli 11-vuotta. Hän oli aikanaan ensimmäinen naispääministeri ja vielä toinen kahdesta naispuheenjohtajasta, mitä kahdella pääpuolueilla on ollut. Thatcherin aikakaudella Iso-Britannia koki valtavan yhteiskunnallisen muutoksen. Koko 1980-luku voidaan nähdä suurena mullistuksena, jossa koko yhteiskunta muuttui tai ainakin yritettiin muuttaa vanhasta muotistaan¹. Thatcher oli konservatiivisen vuosisadan toiseksi viimeinen pääministeri. Hän oli syntynyt konservatiivipääministerin kaudella. Hän pääsi parlamenttiin konservatiivipääministerin valtakaudella ja nousi ministeriksi konservatiivihallitukseen². Thatcher kuitenkin muutti niin puoluettaan kuin maataan. Hän rikkoi sitä konsensushakuista konservatiivilinjaa, joka oli ollut vallalla koko Toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Thatcheria onkin kuvattu jopa enemmän gladstonelaiseksi liberaaliksi kuin todelliseksi Tory-konservatiiviksi³.

Margaret Thatcher muutti niin maataan kuin sen pääpuolueitakin. Hän ei pelkästään uudistanut konservatiivipuoluetta vaan myös hänen seurauksenaan työväenpuolue joutui uudistumaan. Thatcherin hallituskausi sekä poistuminen puolueensa johtopaikalta kiihdytti ja synnytti uudistuksia ja riitoja pääpuolueissa konservatiiveissa ja työväenpuolueessa. Nämä uudistukset ja riidat kantoivat hyvin pitkälle 2000 -luvulle. Ja vaikuttavat politiikkaan osin vieläkin.⁴

Käsittelen Pro gradu -työssäni Britannian politiikkaa 1980-luvulla. Tulen pohtimaan silloisen pääministeri Margaret Thatcherin hallituksia ja thatcherismia yleisemmin. En kuitenkaan tee tutkimusta Britannian politiikasta, vaan siitä kuinka Suomessa reagoitiin muutoksiin, joita Isossa-Britanniassa ja sen politiikassa tapahtui. Pyrin erittelemään silloisen politiikan pääkohdat ja kuinka politiikkaa tehtiin. Kuinka se mahdollisesti erosi vanhasta. Tämän avulla pyrin selittämään, kuinka Suomessa reagoitiin erilaisiin mullistuksiin, joita Britanniassa oli tapahtumassa.

¹ Seldon, Anthony & Collings, Daniel 2000: Britain Under Thatcher. Longman, Harlow. 7-23.

² Seldon, Anthony & Collings, Daniel 2000: 1-2.

³ Vinen, Richard 2009: Thatcher's Britain, Simon & Shuster UK, Lontoo. 287-288.

⁴ Vinen, Richard 2009: 302-306.

1.1 Tutkimustehtävä ja -näkökulma

Pyrkimys on pohtia, kuinka Suomessa reagoitiin ja suhtauduttiin Ison-Britannian politiikkaan Thatcherin kaudella. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tutkia Isoa-Britanniaa ja sen politiikkaa Margaret Thatcherin hallituskausilla. Tutkin kuinka politiikkaa harjoitettiin ja mitä maassa tapahtui. Tarkoitus ei ole tutkia Ison-Britannian politiikkaa vaan tutkia kuinka Suomessa reagoitiin niihin suuriin politiikan ja poliittisen ajattelun muutoksiin mitä 1980 -luvulla Isossa-Britanniassa tapahtui.

Tutkimuskysymys rajautuu suomalaisten poliittisten toimijoiden reaktioihin Ison-Britannian politiikkaan 1980-luvulla. Pyrin esittelemään, kuinka Suomessa reagoitiin niihin muutoksiin, mitä Isossa-Britanniassa tapahtui tai oli tapahtumassa 1980-luvun aikana. Uskon että talouspoliittisiin mullistukseen keskittymällä rajaan aiheeni selkeäksi kokonaisuudeksi. Lähetyn aiheeni kuitenkin suurten tapahtumien ja muutosten kautta. Tällä tavoin pyrin löytämään ja esittelemään niitä reaktioita mitä mullistukset talouspolitiikassa aiheuttivat. En kuitenkaan sulje talouspolitiikan laajemman käsittelyn arvioimista kokonaan pois. Muutokset tavassa miten valtiontaloutta ja taloutta muutenkin oli hoidettu edeltävät vuosikymmenet olivat niin suuria, ettei talouspoliittisen linjan muutosta voi olla käsittelemättä. Samalla tutkin, kuinka yhteiskunnallisen rakenne muuttui ja kuinka siihen reagoitiin Suomessa.

Olen jakanut tutkimukseni kolmeen eri osakysymykseen. Ensinnäkin tutkin Margaret Thatcherin nousua pääministeriksi. Esittelen arvioita uudesta pääministeristä ja siitä, kuinka vuonna 1979 hänen tulevaa pääministerikauttaan arvioitiin. Esittelen ennakko arvioita uudesta pääministeristä ja analyysieja, kuinka menestyksestä pääministerikautta hänelle odotettiin. Samalla pohdin ja analysoin niitä ennakkokäsityksiä, mitä Thatcheriin kohdistui hänen aloittaessaan pääministerikautensa. Lopulta vertaan näitä analyysieja niihin arvioihin mitä tehtiin, kun Thatcher vuonna 1990 jätti pääministerintehtävät. Samalla tavalla tutkin analyysieja Thatcherin yli 10 -vuotta kestäneestä pääministerikaudesta. Pohdin sitä, kuinka nämä arviot eroavat toisistaan ja löytyykö vuosien 1979 ja 1990 analyysien välillä yhtäläisyyksiä. Tutkin reaktioita Thatcherin eroon ja hänen hallituskautensa. Kuinka Suomessa reagoitiin hänen pitkään pääministerikautteen ja mitkä olivat arviot pääministeri Margaret Thatcherista tuoreeltaan hänen eronsa jälkeen.

1980-luvun alussa tapahtunut muutos hallituksen suhtautumisessa Ammattiyhdistysliikkeeseen on niin kriittinen muutos, että se ansaitsee käsittelyn. Aiemmin lähes ylivoimainen ay-liike oli esimerkiksi onnistunut vuonna 1979 kaatamaan edellisen työväenpuolueen johtaman hallituksen. Tähän voimaan tuli selkeä muutos Thatcherin aikakaudella. Muutos ikään kuin kulminoituu vuoden 1984 kaivostyöläisten lakkoon, jossa monella tapaa lopullisesti murrettiin ammattiyhdistysliikkeen maan hallitusta sitova voima.⁵ Hiilikaivoslakko muutti yhteiskunnan ja talouden valtasuhteita voimakkaasti ja mahdollisti muutenkin talouden uudistukset. Hallituksen ei enää tarvinnut pohtia ammattiyhdistysliikkeen kantaa sen toimiin vaan pystyi vapaasti tekemään päätöksiä poliittisella mandaatillaan. Tämän suuren yhteiskunnallisen muutoksen tunnistaminen on mielestäni erityisen tärkeää. Kuinka poliittinen ajattelu muuttui ja samalla valtasuhteet. Hiilikaivoslakon lopputulemalla oli selkeästi vaikutusta maan talouteen ja niihin uudistuksiin mitä Isossa-Britanniassa tehtiin 1980 - luvulla. Esittelen, kuinka tämä suuri yksittäinen tapahtuma aiheutti reaktioita Suomessa. Kuinka kaivoslakkoa käsiteltiin ja tuotiinko siinä linkkejä kotimaan politiikkaan.

Kolmas keskeinen tapahtuma oli vuoden 1986 Big Bang. Yhden yön aikana vapautetut rahamarkkinat mullistuvat taloutta 1980-luvulla. Nimi Big Bang tulee juuri siitä tavasta, kun yhdellä kertaa kaikki muuttui. Tämä on selkeä asiakokonaisuus mitä on hyvä tutkia talouspolitiikassa.⁶ Kuinka rahamarkkinoiden vapautumiseen reagoitiin Suomessa ja kuinka keskustelu jatkui pitkin 1980-lukua. On selvää, ettei keskustelu rajoittunut Suomessakaan vain tapahtuman lähipäiviin vaan sitä on jatkunut pitkin vuosikymmenen loppua. Tähän mullistukseen liittyy talouden periaatteiden muutos. Tässä kohtaa tarkoitan työttömyyden kasvua, sosiaalietuksien heikkenemistä ja yleisesti hyvinvointiyhteiskunnan pienentämistä. Tämä oli selkeä muutos sille poliittiselle konsensukselle, missä Isossa-Britanniassa oli eletty käytännössä vuoden 1945 Clement Attleen ja työväenpuolueen vaalivoitosta lähtien. Margaret Thatcherin hallituksella oli selkeä ajatus muuttaa valtion puuttumista talouteen. Se uskoi voimakkaasti markkinoiden lopulta korjaavan lyhyen aikavälin kriisit ja haasteet.

Ajallinen rajausta tulee tutkimuksessani olemaan Margaret Thatcherin pääministerikausi. Thatcher nousi pääministeriksi jo vuonna 1979 ja luopui pääministerin paikasta vuonna 1990. Ensireaktioiden ja arvioiden tutkiminen on tärkeää, kun pohditaan sitä, kuinka Suomessa reagoitiin Ison-Britannian politiikkaan. Thatcher luopui vallasta vuonna 1990. Tässä vaiheessa Thatcherin hallitus oli jo pulassa,

⁵ Vinen, Richard 2009: 154-156.

⁶ Vinen, Richard 2009: 182-183.

ja suosio oli jatkanut laskuaan vuoden 1987 vaalien jälkeen⁷. Pohdin ja esittelen, kuinka Thatcherin kautta arvioitiin hänen luopuessa vallasta. Samalla tuon mukana reaktiota yleisestä talouspoliittisesta muutoksesta Isossa-Britanniassa ja kuinka siihen reagoitiin Suomessa. En siis pelkästään keskity kolmeen ilmiöön, vaan pyrin taustalla tutkimaan sitä, kuinka talouden saralla yhteiskunnallisiin muutoksiin reagoitiin.

1.2 Aiempi tutkimus

Koska aiheeni koskettaa niin montaa eri suosittua tutkimuskohdetta, on luonnollista, että lähelle meneviä tutkimuksia on jonkin verran tarjolla. Nämä tutkimukset luovat hyvää tukea omalle tutkimukselleni. Oma tutkimusaiheeni eroaa kuitenkin aiemmasta tutkimuksesta. Ison-Britannian politiikkaa on luonnollisesti tutkittu paljon ja Thatcherin kaudesta syntyy lähes vuosittain tutkimuksia. Sama koskee Suomea 1980-luvulla. Aihe on varsin suosittu ja siitä syntyy hyvin usein erilaisia tutkimuksia. Ison-Britannian ja Suomen politiikan yhdistämistä samaan tutkimukseen ei ole kuitenkaan harrastettu ja siksi koen oman tutkimusaiheeni sopivan hyvin. 1980-luvun talouspoliittisia uudistuksia on tutkittu hyvin paljon, mutta kahden eri maan linkkiä toisiinsa ei ole haettu kovinkaan paljoa. Tämä antoi hedelmällisen väylän tutkia juuri kyseistä aihetta.

Seuraavaksi esittelen ja pohdin hieman Britannian politiikkaan keskittyviä tutkimuksia ja sitä, kuinka ne sopivat omaan työhöni. Margaret Thatcherista ja hänen hallitustensa politiikasta on tehty vuosien varrella useita tutkimuksia. Hänestä on lisäksi kirjoitettu suuri määrä kirjoja, ja hän on julkaissut omat muistelmansa jo 1990-luvulla. Aiheesta löytyy siis paljon tutkimusta ja luettavaa jo ennen siirtymistä Suomen politiikkaan. Yksi ensimmäisistä thatcherismia koskevista tutkimuksista tehtiin jo vuonna 1983 Stuart Hallin ja Martin Jacquesin toimesta. Thatcherismista on siis kirjoitettu jo Margaret Thatcherin ensimmäisestä hallituskaudesta lähtien. 1980-luvulta lähtien akateemisia tutkimuksia on julkaistu tasaisin väliajoin. Muun muassa professoreiden kuten Martin Holmesin, Michael Biddisin sekä Richard Vinenin toimesta.

⁷ Vinen, Richard 2009: 249-250.

Margaret Thatcher julkaisi 1990-luvulla omat muistelmansa. Tämän lisäksi esimerkiksi Thatcherin kauden valtiovarainministerit ovat julkaisseet omat muistelmansa. Sir Geoffrey Howe omansa jo vuonna 1994, hänen seuraajansa Nigel Lawson useita 1990-luvulla ja Thatcherin viimeinen valtionvarainministeri John Major useita teoksia pitkin 1990- ja 2000-lukua. Aikalaisten ja politiikkaa tehneiden kuvauksia työstään on siis varsin paljon tarjolla tätäkin tutkimusta silmällä pitäen. Keskityn kuitenkin muutamaaan teokseen, joiden avulla käyn tapahtumahistoriaa läpi. Näitä ovat erityisesti Richard Vinenin *Thatcher's Britain* ja Dennis Kavanaghnin *Thatcherism and British politics*. Koska tutkimus ei suoraan koske Ison-Britannian politiikkaa vaan Suomea, ei brittiläistä analyysia Thatcherista tarvitse tässä tutkimuksessa tuoda voimakkaasti esille. Suomalaista tutkimuskirjallisuutta aiheesta ei juurikaan ole.

Kotimaassa on myös tehty hyvin paljon tutkimusta 1980-luvun politiikasta. Tämä tutkimus auttaa erittäin paljon, kun pohditaan sitä mitä Suomessa on pyritty tekemään läpi 1980-luvun. Luonnollisesti puolueilla on omat historiateoksensa. Tässä tutkimuksessa tulen keskittymään kolmen suurimman puolueen, SDP:n, Kokoomuksen ja Keskustapuolueen toimintaan ja reaktioihin. Näiden kolmen puolueen historia nousee siis esille omassa työssäni.

Myös 1980-luvulla harjoitetusta talouspolitiikasta on tehty tutkimuksia. 1970 ja 80 -luvuilla tapahtunut muutos valtiontalouden hoidossa ja erilaisten talousjärjestelmien välillä ovat synnyttäneet paljonkin tutkimusta. Hyvinvointivaltioajattelusta siirtyminen kohti monetarismia oli yksi 1980 -luvun selkeimmistä talouspoliittisista muutoksista. Myös Suomessa siirtyminen pois päin sosialismista tai siihen pyrkimisestä tapahtui 1970 -80 -lukujen aikana. Aihetta on tutkittu varsin paljon ja käytin tätä aineistoa ja tutkimuksia apunani työssäni. Yksi osa talouspolitiikan tekoa on ehdottomasti reagointi muihin maihin ja niiden toimintaan. Suorien linkkien löytäminen on haastavaa, mutta pyrin tässä tutkimuksessani esittelemään mitä Ison-Britannian ja Suomen taloudessa yleensä tapahtui ja sitten keskittymään erityisesti muutamaan kiintopisteeseen.

1.3 Lähteet ja metodit

Pyrin työssäni esittelemään suomalaisten poliittisten toimijoiden reaktioita brittien politiikkaan 1980-luvulla. Pääasiallisina lähteinä käytän lehdistöä ja niiden esittelemiä reaktiota Ison-Britannian politiikkaan. Olen valinnut työlleni kolme lehteä, joiden kautta lähdän rakentamaan omaa tulkintaani suomalaisten poliitikkojen ja puolueiden reaktioista. Tuntuu varsin luonnolliselta, että ensimmäisenä valintani osuu valtakunnan päälehteen Helsingin Sanomiin. Vaikka Helsingin Sanomat on jo pitkään ollut poliittisesti sitoutumaton tai ainakin irrallaan mistään poliittisesta puolueesta, tarjoaa se valtakunnan päälehtenä tärkeän aineiston tutkimusta varten. Helsingin Sanomat toimii myös tutkimuksessani tasapainottavana voimana kahden muun lehdistölähteeni kanssa.

Poliittisen kentän oikealta laidalta olen valinnut jo edesmenneen Uuden Suomen. Porvarillisen liikkeen päälehtenä vuosikymmenet toiminut Uusi Suomi auttaa siis erityisesti, kun etsin porvaripuolueiden reaktioita brittien politiikkaan. Uuden Suomen avulla pyrin siis saamaan kuvan siitä, mitä kotimaisen politiikan oikeistolaita oli mieltä tai ainakin mitä se julkisuuteen lausui brittikonservatiivien harrastamasta politiikasta. Luettuani Vesa Vareksen Kokoomuksen historiaa käsittelevän teoksen olen tietoinen, ettei Thatcherin politiikka ollut kovinkaan suosiossa Kokoomuksessa. Ainakin puolueen nuorisosiipi ei ollut kovinkaan vastaanottavainen uusiin tuuliin Brittein saarilta⁸. Samalla on muistettava, ettei puolue ollut vielä täysin se sama keskustaliberaali oikeistopuolue mikä se on nykyään. Puolueessa ja eduskuntaryhmässä oli kokeneita kansanedustajia, joille käänös sosiaaliliberaalimpaan suuntaan oli kaikkea muuta kuin helppo pala purra.

Puoluekentän vasemmalta puolelta olen valinnut Suomen Sosialidemokraatti -lehden. Lehti vaihtoi 1980-luvulla nimeään Demariksi, mutta toiminta ja perusajatus SDP:n pää-äänenkannattajana pysyi nimenvaihdoksesta huolimatta. Sosiaalidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattaja tuntuu tässä

⁸ Vares, Vesa 2017: Suomalaiskansallinen Kokoomus korpivaellukselta vallan kahvaan, Docendo, Jyväskylä. 397.

vaiheessa varsin luonnolliselta valinnalta. Olihan SDP ollut jo 1980-luvulle tultaessa pitkään vallan kahvassa ja myöskin istuva pääministeripuolue. SDP olikin pääministeripuolue aina vuoden 1987 vaaleihin asti ja näin puolueen johto oli näkemässä päättäjäpaikoilta sen muutoksen mikä Ison-Britannian suunnalla oli tapahtumassa. SDP:llä oli myös omat suuret muutoksensa käsillä. Sami Outisen teoksessa puhutaan, kuinka SDP oli jo 1970-luvulla pyrkinyt uudistamaan talouspolitiikkaansa ja sen tavoitteita. Niin kutsuttu Bad Sillanpään ohjelma oli jo 70-luvulla merkinnyt muutosta kohti markkinatalousmyönteisempää talouspolitiikan mallia⁹. Suomen Sosialidemokraatin avulla pyrin tuomaan esiin vasemmistolaisia kantoja Thatcherin politiikkaan. Lehden tiukka kytkös SDP:hen on tässä tapauksessa hyödyllinen laajemmin ajan politiikkaa tutkiessa. SDP:n pitkä johtoasema Suomen suurimpana vasemmistopuolueena oli syy, miksi lehdeksi valikoitui Suomen Sosialidemokraatti, eikä jokin SKDL:n äänenkannattajista.

Lehdistön osalta kävin aineiston läpi tapauskohtaisesti. Keskityin työssäni läpikäymiini ilmiöihin ja tapauksiin. En siis lukenut aineistoa kokonaan Thatcherin valtakaudelta läpi. Valittuani ilmiöt mihin aioin keskittyä, kävin niitä koskevat kirjoitukset läpi aloittaen muutaman viikon tai kuukauden ennen kyseisen tapahtuman alkamista ja lopettaen muutaman viikon tai kuukauden sen jälkeen. Tällä tavoin pyrin luomaan kokonaiskuvan, kuinka asiaa on käsitelty kulloisenkin ilmiön tapahtuma-aikana.

Lehdistön lisäksi pyrin löytämään puolueiden muista kannanotoista reaktioita ja kannanottoja brittien politiikkaan. Tähän lähteenä käytän eduskuntakeskusteluja. Näiden keskustelujen avulla pyrin löytämään suoraa linkkiä Ison-Britannian politiikan ja kotimaisen poliittisen keskustelun välillä. Kuinka ajatukset ja toiminta siirtyi Isosta-Britanniasta Suomeen. Kuinka Ison-Britannian politiikkaa ja sen toimijoita kohdeltiin Suomessa ja kuinka niitä käytettiin esimerkkeinä puhuttaessa Suomen politiikasta.

Puolueiden lisäksi otin tutkimukseeni yhden lisäelementin. Otin Suomen Lontoon suurlähetystön käsittelyyn ja pyrin esittelemään sitä viestiä, mitä suurlähetystöstä annettiin kotimaahan. Tämä avulla pyrin tuomaan esiin laajemman kuvan siitä viestistä, mikä annettiin ja vastaanotettiin suomalaisen politiikan huipulla. Suurlähettilään ja suurlähetystön muiden virkamiesten arviot ovat ikään kuin

⁹ Outinen, Sami 2015: Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakkointiin, Into, Helsinki. 72-74.

institutionaalinen taso, joka viestittää politiikasta kotimaahan. Tämä taso on merkittävä osa, kun analysoidaan kotimaisten poliitikkojen reaktioita.

Tutkimuksessani löytyy lähteitä hyvin eri tasoilta. Valtiollinen taso Lontoon suurlähetystö antoi hyvin eri kuvaa kuin lehdistö ja kieli on hyvin erilaista kuin esimerkiksi eduskuntakeskusteluissa. Erilaisten tasojen avulla pyrin luomaan kuvaa reaktioista Ison-Britannian politiikkaan. Lähetystön välittämät raportit Suomeen tuovat tutkimukseeni virallisen kannan lehdistön ja poliitikkojen ohella. Näin tuon esille valtiollisen toimijan näkemyksiä, lehdistön ja poliitikkojen lisäksi.

1.4 Transnationaalinen historiantutkimus ja thatcherismi

Tutkimukseni teoreettiseksi ja metodologiseksi tueksi olen valinnut transnationaaliseen historiantutkimuksen. Tarkemmin olen syventynyt esittelemään Pierre-Yves Saunierin *Transnational history* teokseen sekä Steven Vertovecn *Transnationalism* teokseen. Näiden teosten avulla pyrin rakentamaan teoreettisen pohjan tutkimukselleni. Käytän hyväksi transnationalistisen historiantutkimuksen ajatusta politiikasta ja sen ajatusten liikkumisesta. Seuraavaksi esittelen lyhyesti transnationalistisen historiantutkimuksen Saunierin ja Vertovecn esimerkkien avulla. Teoksessaan Saunier esittelee sitä, kuinka ajatusten ja politiikan liikkumista maasta toiseen voi ja kannattaa tutkia. Pohjana on se yksinkertainen asia, että ajatukset liikkuvat maasta ja alueesta toiseen. Tämän informaation liikkumisen tutkiminen auttaa selvittämään erilaisia ilmiöitä politiikassa ja yhteiskunnassa.

Toinen merkittävä termi tai teoria tutkimuksessani on thatcherismi. Esittelen thatcherismia teoriana ja poliittisena ideologiana. Mitä on thatcherismi ja kuinka se käsitetään. Esittelen thatcherismin pääajatuksia ja kuinka se linkittyy nimenantajaansa Margaret Thatcheriin. Tämän avulla esittelen, kuinka thatcherismiin on reagoitu Suomessa Margaret Thatcherin hallituskaudella.

Seuraavaksi esittelen lyhyesti transnationaalisen historiantutkimuksen pääkohtia, mitkä liittyvät lähiten omaan tutkimusaiheeseeni. Transnationaalinen historia on hyvin monipuolinen tutkimuksenala. Se on yhteisöiden, poliittisten organisaatioiden ja yhteiskuntien kommunikaation

historiaa. Tarkoituksena on tutkia, kuinka kanssakäyminen erilaisten yhteisöjen välillä on rakentunut ja muuttunut. On tarkoitus arvioida, kuinka kanssakäyminen on rakentunut ja muuttunut sekä tutkia kuinka integraatio ja integraation hajoaminen on tapahtunut. Tämä pohdinta rakentuu perinteisten yhteisöitä kuvaavien yksiköiden kuten valtioiden, alueiden ja maanosien kautta.¹⁰

Transnationalistinen tutkimus arvioi ulkomaalaisten toimijoiden vaikutus kotimaiseen. Kuinka ulkomaalaiset ja muualta tulleet ilmiöt ovat vaikuttaneet politiikkaan, yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin. Sama pätee myös toisinpäin. Millaista ajatusta ja toimintaa on viety muualle. Kuinka esimerkiksi poliittinen ilmiö tai ajatus on liikkunut maasta muualle. Kolmas pääkohta on tutkia trendejä ja malleja sekä organisaatioita ja yksilöitä. Tämä tutkiminen tapahtuu aiemmin mainittujen yksiköiden sisällä ja välillä. Tässä tutkitaan siis historian suuria tapahtumia samoin kuin yksilöitä ja ajatuksia. Kuinka nämä ovat rakentuneet erilaisten yhteiskuntien ja poliittisten ajatusten välillä.¹¹

Kirjassaan Saunier esittelee transnationaalisen historian tutkimuksen metodologiaa. Saunier käsittelee kirjansa viimeisessä luvussa pääkohtia tutkimuksen ja tutkimustyön metodologiasta ja siitä, kuinka aihetta hänen mielestään tulisi tutkia. Ensinnäkin tutkijan tulee ymmärtää alueen ja tilan käsite laajasti. Erilaiset rajoitukset ymmärryksessä saattavat haitata tutkimusta. Historiaa kirjoitetaan usein alueellisten suurvaltojen kautta. Näiden toiminta ja toimijat kuvaavat usein koko alueen historiaa. Saunier korostaa kuinka pienten alueellisten toimijoiden historia jää usein taka-alalle. Tässä kohtaa korostuu juuri omassa työssäni oleva pienemmän maan näkökulma. Usein asiat ja ajatukset eivät liiku vain suurvallasta toiseen. Pienten maiden tai alueiden toimijuus voi olla keskiössä, kun pohditaan sitä, miten ihmiset ja ajatukset liikkuvat. Pienten ja suurten välinen yhteys olisi ymmärrettävä, kun halutaan selvittää kuinka asiat ovat liikkuneet.¹²

Tutkijan on Saunierin mukaan ymmärrettävä niitä rakenteita missä ajatukset liikkuvat. Tutkijan on siis tunnettava rakenteet, mutta samalla osattava ymmärtää kuinka informaatio liikkuu niissä ja kuinka rakenteet voivat muuttua. Saunier korostaa, että ajatukset voivat liikkua usealla eri tasolla. Toimijoita on myös useita ja näillä on eri tasoja. Tutkijan olisi siis ymmärrettävä seurata kuinka yhteiskunnan eri tasoilla voidaan toimia transnationaalisesti. Samalla on ymmärrettävä, että

¹⁰ Saunier, Pierre-Yves 2013: *Transnational History*, Palgrave Macmillan, Basingstoke. 3.

¹¹ Saunier, Pierre-Yves 2013: 3.

¹² Saunier, Pierre-Yves 2013: 118-119.

informaatio ja ajatukset liikkuvat useaan eri suuntaan. Ajatukset eivät liiku yksinkertaisesti alhaalta ylöspäin kiihtyen tai jopa toiseen suuntaan. Ajatukset liikkuvat eri tasoilla ja eri nopeuksilla kehittyen. Tutkijan olisi siis seurattava näitä eri tasoja tutkiessaan transnationalismia.¹³

Steve Vertovec tutkii transnationalismia maahanmuuton ja maastamuuton kautta. Hän esittelee kuinka transnationalismia voi nähdä lähes jokaisella tieteen alalla. Kyse on ennen kaikkea ihmisten liikkumisesta ja samalla ajatusten liikkumisesta heidän mukanaan. Nämä ajatukset yhdistävät yhteisöjä. Ihmiset kuljettavat ajatuksia ja informaatiota ja tämä on kiihtynyt teknologian kehityksen myötä. Yksi merkittävä osa transnationalismia on kansallisvaltion muutos. Eli kuinka ajatukset liikkuvat teknologian avulla helpoimmin maasta toiseen. Kansallisvaltiota on pidetty aiemmin perusyksikkönä, mutta nyt puhutaan enemmän piireistä ja alueista missä ajatukset liikkuvat. Kyse on siis siitä kuinka ajatukset liikkuvat tietyllä alueella ja kuinka ne liikkuvat alueelta toiseen.¹⁴

Pyrin siis työssäni pohtimaan niitä reaktioita mitä transnationaaliset ilmiöt politiikassa synnyttävät. Kun Ison-Britannian politiikassa tapahtuu jotakin, se herättää Suomessa reaktioita. Informaatio on jollakin tavalla siirtynyt Suomeen ja tähän informaatioon reagoidaan. On osattava tunnistaa erilaiset toimijat ja niiden harrastama viestintä. Esimerkiksi ulkoministeriö tai tarkemmin oman työni kohdalla Lontoon suurlähetystö. Se jakaa informaatiota kotimaahan ja samalla ottaa kantaa erilaisiin poliittisiin ilmiöihin. Osin tämän informaation avulla kotimaiset poliitikot ovat ottaneet kantaa asioihin niin sisä- kuin ulkopoliittisessa mielessä. Samoin informaatiota on liikkunut lehdistön kautta. Lehdet ovat kirjeenvaihtajiensa kautta saaneet tietoa uudesta ilmiöstä tai uutisesta. Tämä on jo hyvin erilaista informaatiota niin lähettäjä kuin vastaanottajan kohdalla. Toisessa tapauksessa lähettäjänä oli valtiollinen elin eli suurlähetystö. Toisessa lehdistö, jolla saattaa olla aivan eri intressit kuin valtiollisella instituutiolla. Samoin informaatiota kotimaahan tuottava toimija, niin myös siihen reagoivat toimija saattaa olla hyvinkin erilainen eri tilanteissa. Lehdistön pyyntöön reagoiva poliitikko saattaa antaa hyvin eri viestin kuin esimerkiksi puoluekokouksessa puhuva poliitikko. On siis osattava tunnistaa se foorumi missä informaatiota viedään eteenpäin.

¹³ Saunier, Pierre-Yves 2013: 119-120.

¹⁴ Vertovec, Steve 2010: Transnationalism, Routledge, Lontoo. 4-11.

Margaret Thatcher synnytti aikaan oman poliittisen termin *thatcherism*in. Tätä poliittisen ajattelun suuntausta yhdistetään luonnollisesti nimenantajaansa, mutta myös aikansa oikeiston poliittiseen ajatteluun. *Thatcherism*in itsessään on haastava termi. Margaret Thatcher ei kirjoittanut poliittista manifestia. *Thatcherismi* syntyi tulkinnasta. Tämän takia sen on käsitetty tarkoittavan useaa eri asiaa. Ensinnäkin pitää tunnistaa kuka puhuu *thatcherismista*. Puhuuko Thatcherin kannattaja vai vastustaja. Molemmat puolet käyttävät termiä *thatcherismi*. Samalla on tunnistettava puhutaanko Margaret Thatcherin omista ajatuksista ja ideologiasta, vai hänen kannattajiensa politiikasta.¹⁵

Thatcherismi voidaan nähdä konsensuspolitiikan vastustamisena. Margaret Thatcher vastusti edeltäjiensä harjoittamaa konsensuspolitiikkaa, johon yhdistyi hyvin voimakkaasti kompromissien hakeminen. Thatcher arvosti suoraviivaista politiikkaa, joka erosi selkeästi hänen edeltäjiensä pyrkimyksistä hakea mahdollisimman laaja pohja ja tuki päätöksilleen.¹⁶ Tämä konsensuspolitiikka oli yhdistänyt valtapuolueita ja ajoittunut pitkään kasvukauteen Toisen Maailmansodan jälkeiseen aikaan. Konsensuksen keskeisimmät kysymykset kuten hyvinvointiyhteiskunnan kasvattaminen, valtionomistukset tai jäsenyys Euroopan eri yhteisöissä eivät myöskään saavuttaneet niin suurta kannatusta kuin oli kuviteltu.¹⁷

Toinen merkittävä *thatcherismia* kuvaava asia on pyrkimys vapauttaa valtio eturyhmien painostuksesta. Poliittisen johdon ja valtion tuli olla riittävän vahva välttääkseen poliittinen painostus. Tähän kuului tärkeänä osana talouden vahvistaminen veroalennusten, menoleikkausten, yksityistämisen ja valtion roolin pienentämisen myötä. *Thatcherismiin* kuului läheisesti terminä monetarismi. Thatcher vastusti perinteistä keynesiläistä politiikkaa, jossa valtio otti suuren roolin taloudessa. Luonnollisesti monetarismissa on monenlaista eri tulkintaa, mutta Thatcheriin se yhdistetään verojen laskemisena, valtion menojen vähentämisenä ja markkinoiden vapauttamisena. Thatcher otti talouspolitiikassa vaikutteita Milton Friedmanilta ja Friedrich von Hayekilta. Molemmat tukivat ajattelussaan Thatcherin pyrkimyksiä kohti monetarismia ja siirtymistä pois päin keynesiläisyydestä.¹⁸

¹⁵ Kavanagh, Dennis 1987: *Thatcherism And British Politics*, Oxford University Press, Oxford. 9-10.

¹⁶ Kavanagh, Dennis 1987: 9-10.

¹⁷ Kavanagh, Dennis 1987: 58.

¹⁸ Kavanagh, Dennis 1987: 9-10.

Kolmas tärkeä osa thatcherismia oli kansainvälinen aspekti. Kansainvälinen reaktio korkeaan inflaatioon, yhteiskunnan radikalisoitumiseen ja ammattiyhdistysliikkeen radikalisoitumiseen. Nämä ovat juonteita 1970 -luvun politiikasta ja 70 -luvun poliittisista haasteista. Vuosikymmenen heikko talouskasvu johti epäilykseen vallitsevan talousmallin ja yhteiskunnan kannattavuudesta. Hyvinvointiyhteiskunta menetti 70 -luvun lamavuosina kannatustaan ja tähän thatcherismin pyrkimys matalampiin veroihin ja pienempiin menoihin olivat selkeä vastaveto.¹⁹

Thatcherismia on kuvattu niin poliittiseksi tyyliksi kuin poliittiseksi linjaksi. Kompromissien välttely ja suoraviivainen tapa tehdä politiikkaa oli Margaret Thatcherin tyyli. Aktiivinen olemassa olevien menettelytapojen ja poliittisen kulttuurin haastaminen sekä oikeistolainen ote politiikkaan kuuluvat selkeästi thatcherismin keskiöön. Poliittinen linja pyrki alentamaan veroja, leikkaamaan menoja ja kannustamaan yksityistämiseen sekä vapaampiin markkinoihin. Thatcherismiin kuuluu myös olennaisena osana tietynlainen valtion voiman kasvattaminen. Siinä missä valtion roolia pyrittiin vähentämään talouden saralla, turvallisuuden puolella valtiota pyrittiin vahvistamaan. Poliisin ja asevoimien resurssien kasvattaminen on tärkeä osa thatcherismia. Samalla yleinen usko lakiin ja järjestykseen tuli vahvistua.²⁰

Thatcherismi ei myöskään syntynyt tyhjästä. Yksi tunnetuimmista konservatiivien oikeistosiiven edustajista oli Enoch Powell. Powellin poliittisen uran tunnetuin hetki oli eittämättä niin kutsuttu Rivers of blood -puhe, jossa hän esitti maahanmuuttokriittisiä kantoja, jotka olivat hyvin kaukana tuon ajan konsensuksesta maahanmuuton suhteen. Tästä puheesta johtuen Powell erotettiin konservatiivien hallituksesta, ja lopulta hän erosi jopa puolueesta. Powell oli ensimmäisiä konsensuksen rikkojista 1960 -luvulla, juurikin maahanmuuttokriittisyydestä johtuen. Yhtäläisyydet Thatcheriin ja hänen maahanmuuttolinjaansa ovat selkeät. Thatcher ja hänen tukijansa pitivät usein puheita, joissa kannatettiin maahanmuuton rajoittamista.²¹ Powell kannatti Thatcherin tapaan vapaakauppaa ja kapitalismia. Hän ei tunnetusti tuntenut talousteoriaa kovinkaan hyvin, mutta puolusti kiivaasti markkinataloutta silloinkin, kun se ei ollut suuressa suosiossa. Suurin ero Thatcheriin oli käsitys Ison-Britannian paikasta maailmassa. Thatcherismin keskeinen osa oli pitää Iso-Britannia suurvaltana. Tähän kuului erityisesti oma ydinase, erityissuhde Yhdysvaltoihin sekä

¹⁹ Kavanagh, Dennis 1987: 9.

²⁰ Kavanagh, Dennis 1987: 12-13.

²¹ Vinen, Richard 2009: 50-53.

sotilaallinen voimakky Suezilla. Powell vastusti näitä kaikkia konservatiivipolitiikan kivijalkoja. Powellin mielestä Intian itsenäistymisen jälkeen Ison-Britannian paikka ei enää ollut suurvaltojen joukossa. Hän tunnetusti inhosi Yhdysvaltoja ja julkisesti vastusti poliittisen uransa loppupuolella ydinasetta. Neljäs merkittävä eroavaisuus oli uskomus Britannian laskusuhdanteeseen. Konservatiivipolitiikan keskiössä pääministerien Heath ja Thatcher aikana oli pysäyttää niin sanonnu British decline. Powell ei uskonut tähän heikkenemiseen. Siinä missä Thatcher pyrki valtaan estääkseen tämän hitaan eroosion.²²

2. Thatcherin nousu valtaan

2.1 Taustaa

Margaret Thatcher nousi konservatiivipuolueen johtoon jokseenkin yllättäen vuonna 1975. Puolue oli kärsinyt vaalitappion vuonna 1974 Edward Heathin johdolla. Heath oli tehnyt taktisesti heikkoja ratkaisuja pääministerikautensa lopulla ja näin menettänyt suosiota niin kansan kuin oman puolueen silmissä. Thatcherin nousua puolueen johtoon auttoi useiden tunnetumpien ehdokkaiden haluttomuus johtaa puoluetta tai suoranainen taktinen virhe. Thatcher sai kannatusta niiltä, jotka vastustivat Heathia voimakkaasti ja niiltä, jotka näkivät vanhan puheenjohtajan olevan vaalitaktisesti heikko. Monet myös pitivät Thatcheria väliaikaisratkaisuna pariksi vuodeksi, kunnes tunnetumpi nimi voisi nousta puolueen johtoon.²³

Ison-Britannian talous oli todella huonossa tilassa 1970 -luvun puolivälissä. Labour -hallitus oli joutunut IMF:n ohjaukseen vuonna 1976. Samalla ammattiyhdistysliike oli radikalisoitumassa, ja talouden näkymät uudesta kasvusta olivat erittäin heikot öljykriisin takia. Tämä ei kuitenkaan näkynyt Thatcherin tai konservatiivien suosion kasvussa. Palkat olivat kasvaneet voimakkaasti ja inflatio oli syönyt velkaa pois. Konservatiivit puolestaan kiistelivät keskenään ja pyrkivät lähinnä reagoimaan hallituksen esitykseen ilman omaa luomistyötänsä. Thatcher oli myös ulkopuolinen oman puolueensa

²² Vinen, Richard 2009: 52-55.

²³ Vinen, Richard 2009: 68-74.

sisällä. Konservatiivijohto kuului klubiensa ja koulujen alumnien kanssa erilaisiin verkostoihin, joihin Thatcheria ei otettu mukaan.²⁴

Työväenpuolue ajautui kuitenkin suuriin ongelmiin 1970 -luvun lopulla. Uusi pääministeri James Callaghan menetti suosiotaan antaessaan lentokentällä lausuntoja palatessaan talouskonferenssista Guadalupesta. Ruskettunut Callaghan vähätteli maan taloudellista ahdinkoa, ja tämä sai erittäin kriittisen vastaanoton maan lehdistössä. Callaghan oli myös yllättäen päättänyt olla pitämättä vaaleja syksyllä 1979. Tänä talvena ammattiyhdistysliike järjesti laajan lakkojen sarjan, josta tuli myöhemmin tunnetusti `tyytymättömyyden talvi` (winter of discontent). Fordin autotehtailta alkanut lakkosarja aiheutti muu muassa lääkäriaikojen peruutuksia, keräämättömien roskien suuria kasoja kaduilla ympäri maata. Tunnetuin esimerkki talven ja lakkojen kovuudesta oli hautausurakoitsijoiden lakko, jonka aikana vainajia jäi hautaamatta. Työväenpuolue oli aina luottanut hyvään yhteistyöhön ammattiyhdistysliikkeen kanssa. Tätä oli pidetty jopa vaalistrategiana. Keväällä 1979 pidetyt vaalit olivat suurvoitto konservatiiveille. Ennen vaaleja pelättiin Thatcherin sukupuolen pelottavan äänestäjiä, mutta konservatiivit kasvattivatkin äänimääräänsä juuri miesten keskuudessa. 43 edustajan etumatka parlamentissa takasi turvallisen aseman, mutta Thatcherilta ei odotettu kovinkaan radikaalia ohjelmaa, koska 43 edustajan etu voitiin hävitä seuraavissa vaaleissa, jos mieli kansalaisten keskuudessa kääntyisikin hallitusta vastaan.²⁵

2.2 Thatcherin nousu

Uusi Suomi käynnisti vaalipohdintansa huhtikuun alussa. Se esitteli, kuinka Thatcherin konservatiiveilla oli 21 prosenttiyksikön etumatka vallassa olevaan työväenpuolueeseen. Lehti kuvailee Thatcherin vaalikampanjan saaneen tuulta suotuisista mielipidemittauksista. Observer -lehden 21 prosentin ennustama etumatka saa tukea myös muilta mielipidemittauksilta. Tilaneteen kerrotaan kuitenkin voivan liikkua vielä paljonkin vaalien lähestyessä. Samassa jutussa kerrottiin, kuinka Britanniassa on ollut vuoden aikana yli 2500 lakkoa ja tämän herättävän suukopua. Konservatiivit olivat luvanneet vähentää lakkoja, jos nousisivat valtaan.²⁶ Suomen Sosialidemokraatin Lontoon kirjeenvaihtaja Eeva Lennon arvioi Thatcherin konservatiivien

²⁴ Vinen, Richard 2009: 75-78.

²⁵ Vinen, Richard 2009: 96-99.

²⁶ Uusi Suomi 9.4.79, Ulkomaat s.7.

vaaliohjelmaa huhtikuun alussa. Lennon kuvaili ohjelmaa aidosti taantumukselliseksi. Lennon vertaili Thatcherin ohjelmaa Harold MacMillanin ja Ted Heathin pääministerikausiin. MacMillanin kautta kuvailtiin onnelliseksi ja Heathin onnettomaksi. Thatcher laitettiin aatteellisesti samaan porukkaan Heathin kanssa. Itse ohjelmasta Lennon kertoi kuinka veroja tultaisiin alentamaan ja ay-liikkeen oikeuksia kaventamaan.²⁷

Vaaliteemoja aletaan käydä läpi puolueiden julkaistua vaaliohjelmansa. Eeva Lennon kertoo huhtikuun 20. kuinka Thatcher ei enää peittänyt oikeistoradikalismiaan. Lennon kuvaili, kuinka maltilliset konservatiivit olivat kauhuissaan, kun Thatcher vertasi tapaansa tehdä politiikkaan Vanhan testamentin profeetoihin.²⁸ Uuden Suomen Matti Valkonen ruoti Konservatiivien vaaliohjelmaa ensi kerran jo ennen huhtikuun puoltaväliä. Valkonen kuvaa Thatcherin ohjelmaa lujaksi. Vaaliohjelma kuvailtiin selkeäksi vaihtoehdoksi työväenpuolueen ohjelmalle niin taloudellisesti kuin sosiaalisesti. Itse vaaliohjelmaa Valkonen kuvailu selkeäksi keskustelun aiheeksi puolesta ja vastaan vaalien ajan.²⁹ Huhtikuun lopulla Uuden Suomen kirjeenvaihtaja Matti Valkonen avaa puolueiden vaaliteemoja. Valkonen kuvaa kuinka näissä vaaleissa on selkeimmät erot pääpuolueiden välillä sitten Toisen Maailmansodan. Valkonen kuvaa työväenpuoleen ohjelman olevan hyvinvointivaltion jatkorakennusohjelma ja konservatiivien ohjelman olevan osittain paluu vanhakantaiseen avoimeen kapitalismiin. Konservatiivit kuvattiin radikaaleiksi, jotka muun muassa haluavat purkaa sosiaaliturvajärjestelmää ja työväenpuolue konservatiiviseksi, joka haluaa säilyttää. Konservatiivien arvioidaan käyneen Chicagossa kuuntelemassa Milton Friedmanin talousoppeja. Valkosen mukaan markkinat oli nyt otettu selkeämmin mukaan puolueen vaaliohjelmaan Chicagon koulukunnan mukaisesti.³⁰

Uusi Suomi nosti huhtikuun lopussa vähemmistöt vaalien ratkaisijoiksi. Se korosti työläisnaisten ja rotuvähemmistön roolia tulevissa vaaleissa. Kirjeenvaihtaja Matti Valkonen kuvasi kuinka huhtikuun 1979 lopussa oli vielä 8 miljoonaa äänestäjää, jotka eivät olleet tehneet äänestyspäätöstään. Kolme miljoonaa näistä äänestäjistä oli työväenluokkaisia naisia. Samalla Valkonen kertoi kuinka iso joukko perinteisiä työväenpuolueen äänestäjiä, oli hylännyt puolueensa. Yhteiskuntaluokka ei enää määritellyt puoluetta yhtä tiukasti kuin aiemmin. Samalla iso joukko perinteisiä Labourin äänestäjiä

²⁷ Suomen sosialidemokraatti 12.4.79, Ulkomaat s.8.

²⁸ Suomen sosialidemokraatti 20.4.79, Ulkomaat s.21.

²⁹ Uusi Suomi 12.4.79, Ulkomaat s.11.

³⁰ Uusi Suomi 22.4.79, Ulkomaat s.15.

arvioi konservatiivien vaaliohjelmaa paremmaksi. Konservatiivit olivat siis onnistuneet saavuttamaan etenemistä niissä ihmisryhmissä, jotka ovat aiemmin äänestäneet työväenpuoluetta sankoin joukoin.³¹

Briteissä riehuneet rotumellakat nostettiin myös tärkeäksi vaaliteemaksi. Eri puolilla Englantia riehuneet rotumellakat olivat seurausta äärioikeistolaisen Kansallisen Rintaman(National Front) vaalitulaisuuksista. Nämä vaalitulaisuudet aiheuttivat vastamielenosoituksia, jotka yltyivät mellakoiksi. Useita poliiseja ja mielenosoittajia loukkaantui Leichesterissä ja Lontoossa tapahtuneissa mellakoissa.³² Seuraavana päivänä Matti Valkonen kuvasi Uudessa Suomessa laajasti rotumellakoita. Näihin mellakoihin osallistui ainakin 15 000 ihmistä ja niiden rauhoitteluun yli 5 000 poliisia. Ainakin yksi ihminen kuoli mellakoissa ja yli 70 joutui sairaalaan. Pidätyksiä oli yli 300. Valkonen kertoi kuinka pääministeri James Callaghan joutui tiukoille asian suhteen ja kuinka oppositiojohtaja Thatcherin vaatii reagointia lain täydellä voimalla ja kuvaa tapauksia demokratialle häpeäksi.³³ Suomen Sosialidemokraatin Eeva Lennon vertasi Kansallista Rintamaan 30 -luvun Edward Mosleyn johtamaan fasistipuolueeseen. Samalla kerrottiin, kuinka yksi vastamielenosoittaja oli kuollut. Kansallinen Rintama oli provosoinut yhteenoton. Lennon kuvasi kuinka poliisi syytti aasialaisia vastamielenosoittajia ja heidän järjestönsä syytti poliisia pelottelusta.³⁴

Huhtikuun lopulla Uusi Suomi kertoi, kuinka vaalitaistelu tiivistyy. Vaaleihin oli enää viikko aikaa ja ero mielipidemittausten kärjessä olleiden konservatiivien ja työväenpuoleen välillä pieneni. Kirjeenvaihtaja Matti Valkonen kuvaili, kuinka Thatcher tarttui rotumellakoihin ja vandalismiin. Thatcher vaati lakia ja järjestystä. Hän nosti esiin jopa keskustelun hirttotuomion palautettavaksi rikoslakiin.³⁵ Uusi Suomi pohti pääkirjoituksessaan Thatcherin mahdollisuuksia nousta pääministeriksi. Nousu Euroopan ensimmäiseksi naispääministeriksi nähtiin todennäköisenä, mutta työväenpuolueen tiedettiin kykenevän kirimään vaalien lopulla. Thatcherin vaaliteemoja kuvailtiin oikeistolaisiksi ja pääpuolueiden vaaliohjelmat olivat hyvin kaukana toisistaan. Kun vaaleihin oli vain muutama päivä aikaa, voitiin todeta, ettei sukupuolikysymys ollut noussut suureksi teemaksi näissä vaaleissa.³⁶

³¹ Uusi Suomi 24.2.79, Ulkomaat s.9.

³² Uusi Suomi 24.2.79, Ulkomaat s.9.

³³ Uusi Suomi 25.2.79, Ulkomaat s.9.

³⁴ Suomen Sosialidemokraatti 25.4.79, Ulkomaat s.19.

³⁵ Uusi Suomi 27.4.79, Ulkomaat s.11.

³⁶ Uusi Suomi 30.4.79, Pääkirjoitus s.2.

Pari päivää ennen vaaleja sukupuolikysymys nousi vielä esille. Uuden Suomen Matti Valkonen nosti esille Thatcherin mahdollisuuden nousta Euroopan ensimmäiseksi naispääministeriksi. Tämä näyttää hyödyttävän konservatiiveja naisten keskuudessa ja heikentävän heidän mahdollisuuksiaan miesten keskuudessa. Jälleen korostuu kamppailu kahden hyvin erilaisen puolueen välillä. Ideologiset ristiriidan korostuvat taloudessa missä työväenpuolue haluaa jatkaa hyvinvointivaltion rakentamista ja konservatiivipuolue korostaa yksilön vapauttamista valtion holhouksesta. Valkonen ennusti myös haasteita ammattiyhdistysliikkeen kanssa, jos Thatcher valitaan pääministeriksi. Konservatiivit halusivat kaventaa ammattiyhdistysliikkeen valtaa ja tämän ennustettiin aiheuttavat kapinan ammattiyhdistysliikkeessä.³⁷

Ennen vaaleja näkyi hyvin selvästi kuinka eri puolueet ja niiden johtajat olivat ikään kuin lokeroitu. Margaret Thatcher esitellään jo tässä vaiheessa osin oikeistoradikaaliksi. Erityisesti Suomen Sosialidemokraatin Eeva Lennon maalasi Thatcherista kuvaa taantumuksellisena ehdokkaana. Vertailu edeltäviin konservatiivipääministereihin tukee kuvausta oikeistolaistuneesta konservatiivipuolueesta. Siinä missä Harold MacMillan nähtiin maltillisena konservatiivina, joka kausi oli positiivinen kansakunnalle Edward Heath ja hänen hallituksensa vaikeudet linkitetään myös Thatcheriin ja hänen politiikkaansa.

Sukupuolikysymys nousi esiin vasta vaalien kynnyksellä. Tässä vaiheessa alettiin selkeästi pohtimaan sitä vaihtoehtoa, että Isolle-Britannialle tulisi naispääministeri. Samalla alettiin selkeämmin käymään läpi Thatcherin politiikkaa ja sitä, kuinka hän muuttaisi maata. Callaghanin ongelmat järjestyksenpidon kanssa rotumellakoiden yhteydessä nostetaan hänen johtajuuttaan heikentäviksi asioiksi samalla kun Thatcherin laki ja oikeus -linja korostuvat.

2.3 Thatcher valtaan

Uusi Suomi kertoi Margaret Thatcherin voittaneen vaalit. Kirjeenvaihtaja Matti Valkonen kuvaa kuinka ensimmäisen naispääministerin sukupuolella ei ollut väliä näissä vaaleissa. Thatcher oli

³⁷ Uusi Suomi 3.5.79, Ulkomaat s.11.

ensisijaisesti poliitikko. Voiton syyksi Valkonen totesi edellisen talven lakot, jotka vaikeuttivat ihmisten elämää. Konservatiivipuolue oli saavuttanut voittoja juurikin niillä alueilla missä lakko oli koetellut kovimmin.³⁸ Suomen Sosialidemokraatti kantoi huolta pääkirjoituksessaan briteistä, joille olisi luvassa vaikeita aikoja, jos Thatcher alkaisi toteuttaa oikeistoradikaaliksi kuvailtua ohjelmaansa. Samalla arveltiin ulkopoliitiikan suunnan muuttuvan esimerkiksi Rhodesian kysymyksen suhteen. Työväenpuolueen vaalitulosta lehti kuvasi odotettua paremmaksi, mikä arvioitiin vaikeuttavan Thatcherin pyrkimyksiä toteuttaa vaaliohjelmaansa.³⁹ Kirjeenvaihtaja Eeva Lennon julisti Thatcherin Euroopan ensimmäiseksi naispääministeriksi. Thatcher nostettiin samaan seuraan Indira Gandhin ja Golda Meirin kanssa. Vaikka konservatiivit saivat 40 paikan enemmistön parlamenttiin arvioitiin, ettei Thatcher kykenisi toteuttamaan radikaalia ohjelmaansa. Vaalien suureksi häviäjäksi ei nostetukkaan Työväenpuoluetta vaan Liberaalipuolue, joka hävisi ison osan paikoistaan. Toki työväenpuolueella oli omat murheen aiheensa, mutta niistä isoimmaksi nostettiin oman lehden puute.⁴⁰

Suurlähettiläs Richard Tötterman kirjoitti oman arvionsa brittien vaaleista. Tässä arvioissa todettiin konservatiivien vaalivoiton olleen ennakoitua suurempi. Samalla kuitenkin todettiin, että äänestäjäkunnan jakautuminen maantieteellisesti oli voimakasta. Konservatiivit voittivat erityisesti Etelä-Englannissa, kun taas työväenpuolue onnistui pitämään asemansa pohjoisessa ja Skotlannissa. Tötterman arvioi, ettei selkeä vaalivoitto antanut kuitenkaan hallitukselle vahvaa mandaattia toteuttaa uudistuksia. Hänen mukaansa työväenpuolue ei ollut hävinnyt ideologisesti vaan käytännössä edellisen talven takia. Erityisesti edellisen talven jatkuva lakkoilu oli häirinnyt kansalaisten elämää ja nakertanut hallituksen uskottavuutta. Suhdetta ammattiyhdistysliikkeen arvioitiin hankalaksi, mutta samalla muistutettiin Thatcherin valinnee työministerikseen James Priorin, johon ay-liike suhtautui myönteisesti. Kovan sanailun arvioitiin hellittävän, sillä muistissa oli vielä edellisen konservatiivipääministerin kaatuminen juurikin ammattiyhdistysliikkeen käsissä. Talouden arvioitiin olevan uuden hallituksen kiireellisin haaste. Thatcherin ideologiaa kuvailtiin Friedmanin ja Hayekin kaltaiseksi. Liikkumavara budjettiin tulisi siis menoja karsimalla.⁴¹

³⁸ Uusi Suomi 5.5.79, Ulkomaat s.10.

³⁹ Suomen Sosialidemokraatti 5.5.79, Pääkirjoitus s.2.

⁴⁰ Suomen Sosialidemokraatti 5.5.79, Ulkomaat s.24.

⁴¹ Tötterman, Richard. Lontoon suurlähetystön diplomaattikirjeenvaihtoa. 8.5.79

Helsingin Sanomat teki laajan juttusarjan Thatcherin vaalivoitosta. Pääkirjoituksessaan Thatcherin vaalivoiton pääsyyksi nostetaan tyytymättömyys ay-liikkeeseen ja lakkoihin. Samalla muistutetaan, että edellinen konservatiivihallitus kaatui juurikin ammattiyhdistysliikkeelle hävityn kamppailun myötä. Thatcherin uskottiin kuitenkin pyrkivän pitämään vaalilupauksiaan ja rajoittavan ay-liikettä. Britannian ongelmat nähtiin kuitenkin olevan syvemmällä. Maailma oli muuttumassa ja muutoksessa selviäminen olisi kysymys johon Thatcherin tuli löytää ratkaisu. Tässä oli vain jos Thatcher halusi tulevan muistettavaksi muustakin kuin ensimmäisen naispääministerin tittelistä.⁴² Ulkomaat sivuillaan lehti kuvailee selkeimmäksi syyksi vaalivoittoon kansan halun muutokseen. Pettymys työväenpuoleen saamattomuuteen johti äänestäjien haluun antaa Thatcherille mahdollisuus. Muiksi syiksi vaalivoittoon annetaan edellisen talven lakot ja Thatcherin lupaukset hillitä ammattiyhdistysliikettä. Lehti kuvaa tämän myös uuden hallituksen suureksi haasteeksi. Miten hillitä vaikutusvaltaisia ammattiliittoja, jos työväenpuolueen Callaghan ei siinä onnistunut.⁴³ Toisessa jutussaan HS kertoi tarkemmin uudesta pääministeristä henkilönä. Hänet kuvattiin köyhistä oloista ponnistaneeksi tutkimuskemistiksi, joka luki itsensä myös juristiksi. Samalla muistutetaan, että kauppiaan tytär ei elänyt koko lapsuuttaan köyhissä oloissa sillä kaksi kauppa omistanut isä ehti nousta myös Thatcherin kotikaupungin Granthamin pormestariksi. Uusi pääministeri kuvattiin politiikoksi läpikotaisin, joka onnistui nousemaan parlamenttiin vasta kolmannella yrityksellään. Thatcherin ideologisuutta kuvailtiin vähäiseksi. Poliittisen ajattelun keskiössä oli porvarilliset ihanteet: yksilön vapaus, säästäväisyys, toiminnan mahdollistaminen, itsenäisyys ja yritteliäisyys.⁴⁴ Helsingin Sanomien Moskovan kirjeenvaihtaja Erkki Pennanen kirjoitti, kuinka Thatcher oli epäsuosiossa Moskovassa. Konservatiivijohtajilla oli taipumus joutua Moskovan epäsuosioon, mutta pääministerin persoona oli aina ratkaisevassa roolissa. Neuvostoliitossa nähtiin Pennanen mukaan Thatcherin politiikan vieneen konservatiiveja taantumukselliseen suuntaan. Siinä missä Kremlin johto tuli hyvin toimeen Thatcherin edeltäjien Wilsonin ja Callghanin kanssa oli vuoropuhelun edellytykset heikentyneet. Samalla muistutettiin, ettei Englannille ollut missään vaiheessa kehittynyt samanlaisia suhteita Neuvostoliittoon kuin Ranskalla tai Saksan liittotasavallalla.⁴⁵ Seuraavana päivänä Helsingin Sanomat julkaisi lakkautetun The Times päätoimittajan Sir Harold Evansin pitkän artikkelin Margaret Thatcherista. Jutussaan Evans kuvaa niin Thatcherin henkilöhistoriaa, luonnetta kuin politiikkaakin. Hän kuvaa kuinka nämä nivoutuvat yhteen. Puritaaniset protestanttiset arvot yhdistettynä kauppiaan tyttären talousviisauteen. Kemiantutkijan, joka luki itsensä juristiksi samalla

⁴² Helsingin Sanomat 5.5.79, Pääkirjoitus s.2.

⁴³ Helsingin Sanomat 5.5.79, Ulkomaat s.21.

⁴⁴ Helsingin Sanomat 5.5.79, Ulkomaat s.21.

⁴⁵ Helsingin Sanomat 5.5.79, Erkki Pennanen, Ulkomaat s.21.

synnyttäen kaksoset. Evans loi kuvaa päättäväisestä poliitikosta, joka ei suostunut muuttamaan linjaansa kritiikistä tai virheistä huolimatta.⁴⁶

Muutama päivä vaalien jälkeen kansanedustaja Arvo Salo analysoi Suomen Sosialidemokraatissa Brittien ja muun Euroopan vaalituloksia. Salo totesi aluksi vaalituloksen nostaneen esille toivoa sosialidemokraateille. James Callaghanin ja työväenpuolueen loppukiri vaaleissa osoitti Salon mielestä, etteivät äänestäjät sittenkään olleet valmiit luopumaan vanhasta vallasta. Salo arvioi, että vaalit tulivat lopulta liian aikaisin ja, että työväenpuolue olisi voinut voittaa vaalit, jos vaalitaisto olisi kestänyt pidempään. Linkitys Suomeen toi esiin huolen nuorison äänestämisestä. Vanha äänestäjäkunta ei ollut valmis vaihtamaan mielipiteitään tai puolueitaan, mutta nuoriso äänestäisi innokkaammin oikeistoa. Opposition suosiminen tulisi Salon mukaan olla kaikkien huoli myös Suomessa.⁴⁷ Samalla julkaistiin Englannin pääammattiyhdistysjärjestö TUC:n varajohtajan David Lean arvioita vaalien lopputuloksesta. Lean mukaan työväenpuolueen vaalitappio ei johtunut puolueen kiistoista ammattiyhdistysliikkeen kanssa, vaan Englantia koetellusta lamasta. Lea muistutti, että työväenpuolue nosti äänimääräänsä. Ratkaisu oli siinä, että konservatiivit olivat lisänneet äänimääräänsä enemmän. Samalla Lea muistutti, että Thatcher ei kykenisi toteuttamaan ohjelmaansa siinä määrin kuin se oli esitelty.⁴⁸ Helsingin Sanomissa julkaistiin Arjo Söderblomin mielipidekirjoitus, missä Metalliliiton lehden päätoimittaja tunnusti pelkäävänsä ”Maggie Thatcheria”. Söderblom totesi Thatcherin olevan kovempi kuin miespoliitikot. Söderblom toteaa: *”Ei häivääkään oikeudenmukaisuudesta, ihmisten välisestä tasa-arvosta, rakkaudesta heikkoja kohtaan, hellyydestä, lämmöstä ja läheisyydestä.”* Söderblom kuvaa ylemmän keskiluokan arvomaailmaa kivikovaksi. Hänen mukaansa veroja aletaan keventää ja hyvinvointipalveluja vähentää.⁴⁹

Pohdinta vaalivoiton syistä keskittyy selkeästi lakkoihin ja ammattiyhdistysliikkeeseen. Thatcherille ennustetaan vaikeita aikoja ammattiyhdistysliikkeen kanssa. Lähes jokaisessa arviossa muistutettiin Edward Heathin tappiosta ammattiyhdistysliikkeen kanssa. Samalla ruodittiin tulevaa talouspolitiikan linjaa. Hyvinvointiyhteiskunnan heikkeneminen ja menokuri nousevat voimakkaasti esiin. Thatcherin tiukkaa linjaa kuvattiin usein hänen persoonansa kautta. Tiukka ja kova linja tulivat siis puolueen johtajalta enemmän kuin puolueelta. Kritiikki ja arviot henkilöityvät siis heti alusta

⁴⁶ Helsingin Sanomat 6.5.79, Sir Harold Evans, s.17. Copyright Newsweek.

⁴⁷ Suomen Sosialidemokraatti 8.5.79, Päivän sanan, Arvo Salo s.2.

⁴⁸ Suomen Sosialidemokraatti 8.5.79, Työelämä, David Lea, s.14.

⁴⁹ Helsingin Sanomat 12.5.79, Arjo Söderblom, Mielipide s.11.

enemmän Thatcheriin kuin konservatiivipuolueeseen. Toki arviot uuden pääministerin ideologisuudesta vaihtelevat. Osa esitteli linjan syntyvät Thatcherin protestanttisuudesta ja porvarillisista arvoista, kun taas toisaalta hänet esiteltiin pragmaattikkona ilman suurempaa ideologiaa. Lähes joka suunnasta arvioitiin kuitenkin suurista haasteista toteuttaa hallituksen ohjelmaa. Heathin hallituksen vaikea taival näkyi selvästi olevan arvio Thatcherin hallituksen tulevaisuudesta. Uudistuksille annettiin hyvin vähän mahdollisuuksia onnistua, eikä niille uskottu olevan juurikaan mandaattia.

Ulkoasiansihtööri Markku Mäntyvaara arvioi lyhyesti uuden hallituksen ohjelmaa perinteisen kuningattaren puheen jälkeen toukokuun puolella välissä. Ulkopoliittisen linjan sekä EEC:hen sitoutumisen lisäksi arvioitiin talous ja työmarkkinapolitiikkaa. Inflaation hillitseminen tiukan rahapolitiikan keinoin todettiin hallituksen päätavoitteeksi. Samalla todettiin, että joitain valtionyhtiöitä ja niiden osakkeita tullaan myymään. Työmarkkinapolitiikassa tultaisiin uudistamaan tekemään rajoituksia lakkokäytäntöihin ja kieltämään ay-liikkeen pakkojäsenyydet.⁵⁰

Thatcherin hallituksen politiikkaa alettiin ruotia lähes heti vaalivoiton jälkeen. Jo toukokuun alussa ennustettiin suuria yritysmyyntejä. Uusi Suomi kertoi, kuinka brittiyrityksiä laitetaan alennusmyyntiin. Konservatiivit toteuttaisivat näin vaaliohjelmassaan luvattuja valtionomaisuuden siirtoja yksityisille sijoittajille. Toukokuun alussa kyse oli kuitenkin vasta arveluista ja esille nostettiin myös yrityksiä, joiden omistuksia oli siirretty aiemminkin yksityisiin käsiin kuten British Petroleum, jotka työväenpuolueen hallitus oli IMF:n vaatimuksesta myynyt.⁵¹ Pari päivää myöhemmin Pentti Poukka kirjoitti Uuden Suomen pääkirjoitussivulla Suomessa ilmapiiriin olevan suotuisa Britannian kaltaiselle siirtymiselle pois päin hyvinvointivaltiosta. Poukka kuvaili, kuinka kotimaassa puolueet olivat lähes yksimielisesti keventäneen verotuslinjojaan vaalien lähestyessä. Vaikka suomalainen ja brittikonservatiivi olivat hyvin kaukana toisistaan, oli yhteiskunnallinen tilanne suotuisa jopa Suomessa valmis liikkumaan pois päin valtion holhouksesta.⁵² Toukokuun 16. kirjeenvaihtaja Matti Valkonen kuvaili kuinka Thatcherin hallitus lähti toteuttamaan radikaalia talouden uudistusohjelmaa. Ohjelma julkistettiin perinteisessä kuningattaren puheessa, missä mainittiin verojen laskun, ay-lakien kirityksien lisäksi myös muun muassa hirttotuomion mahdollinen

⁵⁰ Markku Mäntyvaara 16.5.79.

⁵¹ Uusi Suomi 8.5.79, Talous s.25.

⁵² Uusi Suomi 13.5.79, Pääkirjoitus, Pentti Poukka s. 2.

palauttaminen. Ay -lakien kohdalla rajattiin korpilakkoilijoiden perheiden oikeuksia sosiaalietuuksiin ja rajattiin, että lakkovahti saisi toimia vain omalla työpaikallaan.⁵³ Suomen sosialidemokraatin Eeva Lennon arvioi Thatcherin olevan pakko olevan pakko pettää oikeistoradikaalit kannattajansa. Lennon arvioi Thatcherin olevan pakko lähteä Winston Churchillin linjalle maltillisena konservatiivijohtajana. Edward Heath ei onnistunut oikeistolaisessa politiikassaan eikä Lennon uskonut myöskään Thatcherin onnistuvan tässä.⁵⁴

Kesäkuussa huoli valtion taloudesta käänsi katseet kohti Thatcherin hallituksen politiikkaa. Kiristynvä inflaatio ja lakot vaikeuttivat kansalaisten elämää ja talouden kehitystä. Thatcherin hallituksen kuvailtiin joutuneen tekemään vain vaikeita ratkaisuja. Kansalaisia miellyttävät ratkaisut saivat jäädä odottamaan. Brittiministerien kuvailtiin todenneen, ettei kapitalismi yhdessä valtiossa toimi.⁵⁵ Uuden hallituksen budjetti tuli kulki kesäkuun puolivälissä. Uuden Suomen Matti Valkonen kuvaa kuinka Thatcher käänsi budjettikurssin. Hallitus kiristi välillisiä veroja samalla kun se kevensi välittömiä veroja. Valkonen kuvasi budjettia odotetunlaiseksi hevoskuuriksi. Thatcher pitää siis lupauksensa. Valtionyhtiöitä alettiin myymään kuten oli odotettu ja hallitus pyrki uudistamaan brittien teollisuutta. Samalla se pyrki luomaan suotuisan ilmapiiri teollisuuden kukoistamiselle.⁵⁶ Liisa Maria Piila ruoti Thatcheria pääministerinä toukokuun alussa. Piila ihmettelee, ettei ensimmäinen naispääministeri tullut työväenliikkeen piiristä. Olihan juuri työväenliike satavuotisen historiansa aikana tehnyt niin paljon tasa-arvon suhteen. Thatcheria Piila piti taantumuksellisena. Piila arvioi Thatcherin myötä naisliikkeen ottaneen taka-askelia. Eihän Thatcherin kabinetissa ollut kuin yksi naisministeri. Taantumuksellinen Thatcherin ohjelma piti muun muassa sisällään kuolemanrangaistuksen ja muutenkin rangaistusten koventaminen.⁵⁷

Elokuussa Matti Valkonen arvioi Uuden Suomen pääkirjoitussivulla Thatcherin hallituksen alkutaivalta. Valkonen kuvasi, kuinka sosialismin aika on ohi briteissä. Kapitalismin aika palaa ja pysyvästi. Seuraava valtaan nouseva työväenpuolueen hallitus ei kykenisi muuttamaan sitä kehityskulkua millä nyt ollaan. Valkonen kuvaili kuinka ainoastaan Labourin Anthony Benn uskoi briteissä sosialismin palaavan. Muut olivat jo tyytyneet kapitalismiin. Thatcherin hallituksen

⁵³ Uusi Suomi 16.5.79, Ulkomaat s.9.

⁵⁴ Suomen Sosialidemokraatti 8.6.79, Ulkomaat s.16.

⁵⁵ Uusi Suomi 2.6.79, Ulkomaat s.8.

⁵⁶ Uusi Suomi 13.6.79, Ulkomaat s.8.

⁵⁷ Suomen Sosialidemokraatti, 7.6.79, Päivän puheenvuorot, Liisa Maria Piila, s.3.

kuvailtiin yksityistävän kovalla vimmalla valtionomaisuutta ja valtionyrityksiä. Valkonen kuitenkin muistutti, että Thatcherin edeltäjä James Callaghan oli sosialisoinut omalla kaudellaan yrityksiä.⁵⁸

Lontoon lähetystön va. asiainhoitaja Markku Reimaa arvioi Thatcherin hallituksen ensimmäistä sataa päivää. Thatcherin hallitus oli juuri ennen parlamentin lomille lähtöä jättänyt budjettiesityksiä. Näitä keinoja arvioitiin hyvin uudistukselliseksi. Toteutuessaan niiden arvioitiin tuovan suuria muutoksia brittiläisten elämään. Erityisesti talouden ja elinkeinoelämän saralla. Arviossa viitataan eläköityneen diplomaatti Nicholas Hendersonin arvioon missä todettiin brittien elintason laskeneen Euroopan keskitasolle. Thatcherin hallituksen arvioitiin tuovan suuria uudistuksia juurikin valtionyhtiöiden yksityistämisen saralla sekä julkisten menojen kasvun hillitsemiseksi. Thatcherin hallituksen arvioitiin lähteneen toteuttamaan vaalimanifestiaan reippain ottein. Julkisia menoja oli pyritty supistamaan, yritystoiminnan edellytysten parantamiseen sekä työmarkkinoiden uudistamiseen. Samalla arvioitiin kuinka työmarkkinajärjestöjen kanssa olisi edessä suuria haasteita lamasta ja inflaatiosta johtuen. Thatcherille ja hänen hallitukselleen jaettiin tunnustusta siitä millä otteella se on lähtenyt toteuttamaan lupauksiaan. Arviot toimien onnistumisesta tulevat myöhemmin, kun vaikutuksia tulevina vuosina nähdään. Thatcheria kuitenkin keuhuttiin siitä tavasta millä hän ottaa omalle vastuulleen niin hallituksen onnistumiset kuin epäonnistumisetkin.⁵⁹

Arviot Thatcherin hallituksen alkutaipaleesta ja itse pääministeristä alkoivat siis jakautua varsin nopeasti. Uusi Suomi näky selvästi alkukauden onnistuneeksi, kun taas Suomen Sosialidemokraatti näki sen lähinnä taantumukselliseksi. Eri näkyi kenties parhaiten juuri termistössä. Uudessa Suomessa kuvattiin, kuinka hallitus oli lähtenyt onnistuneesti toteuttamaan vaalilupauksiaan, kun taas Suomen sosialidemokraatti näki toiminnan lähinnä taantumuksellisena, eikä uskonut hallituksen onnistuvat vaalilupausten pitämisessä. Tulkintaero oli siis varsin voimakas. Uusi Suomi näki linkkejä kotimana politiikkaan veronalennusten ja hyvinvointivaltion pienentämisen suhteen.

⁵⁸ Uusi Suomi 8.8.79, Pääkirjoitus s.2.

⁵⁹ Markku Reimaa, Lontoon suurlähetystön kirjeenvaihtoa. Päivämäärä epäselvä.

3. Hiilikaivoslakko

Vuosina 1984-85 käyty kaivoslakko oli Britannian historian pisimpiä. Se alkoi kamppailuna kaivostyöläisten työpaikoista ja päättyi hallituksen täydelliseen voittoon. Britannian hallitus jo erityisesti konservatiivipuolue olivat varautuneet yhteenottoon kaivosmiesten kanssa jo 1970 - luvulta lähtien. Jo vuonna 1977 Nicholas Ridley oli valmistellut salaisen asiakirjan, jossa käytiin läpi, kuinka konservatiivihallitus voisi käydä kamppailua kaivosmiehiä vastaan. Hallitus oli vielä 1981 toteuttanut MacMillanin doktriinin mukaista taktiikkaa ja sopinut kaivosmiesten kanssa. MacMillanin doktriini oli yksinkertaisuudessaan aina sopia kaivosmiesten kanssa, kunnes jokin hallitus olisi valmis kamppailemaan kaivostyöläisiä vastaan. Vuonna 1984 hallitus oli valmis viimein kohtaamaan kaivosmiehet. Se oli kasannut energiantuotannon kannalta kriittistä hiiltä varastoihin. Vuoden 1974 kaltaisia sähkökatkoja ei tällä kertaa nähtäisi. Hallituksen erinäisten arvioiden mukaan hiiltä riittäisi vähintään tammikuulle 1985. Joidenkin arvioiden mukaan hiiltä riittäisi jopa vuoden 1985 loppupuolelle asti.⁶⁰

Hiilikaivoslakko kulminoitui pääministeri Margaret Thatcherin ja kaivosmiesten johtajan Arthur Scargillin väliseksi kamppailuksi. Scargill oli entinen kommunisti ja kova konservatiivien vastustaja. Hän oli pyrkinyt kahteen kertaan järjestämään äänestyksen kansallisesta hiilikaivoslakosta. Molemmilla kerroilla kaivosmiehet äänestivät johtajaansa vastaan. Lopulta Scargill päätti, ettei tarvita kansallista äänestystä vaan jokainen kaivosalue saisi päättää lakostaan itse. Näin hiilikaivoslakko sai alkunsa maaliskuussa 1984.⁶¹ Margaret Thatcher onnistui kuitenkin vakuuttamaan kansakunnan lakon laittomuudesta. Väkivaltaisuuudet ja työväenpuolueen heikko tuki veivät suosiota lakolta. Hallituksen hyvä valmistautuminen tukivat hallitusta ja heikensivät hiilikaivostyöntekijöiden painostusmahdollisuuksia. Lopulta keväällä 1985 lähes vuoden kestänyt lakko päättyi hiilikaivostyöntekijöiden täydelliseen tappioon.⁶²

⁶⁰ Vinen, Richard 2009: 155-160.

⁶¹ Vinen, Richard 2009: 159-166.

⁶² Vinen, Richard 2009: 155-160.

3.1 Lakon alku

Suomen Sosialidemokraatti uutisoi 13.3.84 kaivoslakon alkaneen. Lehti ennustaa lakosta pitkää ja haastavaa hallitukselle. Lehti kuvaa kaivosmiesten liiton johtajaa Arthur Scargillia militantiksi vasemmistolaiseksi. Samassa jutussa kerrottiin myös, kuinka Scargill on jo pitkään pyrkinyt järjestämään valtakunnallista lakkoa, mutta on epäonnistunut siinä. Nyt Scargillin kerrottiin kiertävän tätä haastetta jättämällä lakkopäätöksen paikalliseksi ja toivomalla dominoreaktiota, kun lakkopäätöksiä alkaa tulla.⁶³ Uusi Suomi uutisoi paljon maltillisemmin lakosta vielä maaliskuussa. Maaliskuun puolessa välissä lehti arvioi Thatcherin puhdin olevan lopussa, mutta ongelmien olevan muualla kuin kaivoslakossa. US kertoi lakon mahdollisesti alkavan ja pitää kaivostyöläisten liittoa potentiaalisesti erittäin vahvana voimana. Tässä vaiheessa lakon arvioitiin kuitenkin olevan enemmän protesti kuin täysimittainen lakko.⁶⁴ Helsingin Sanomat uutisoi myös, kuinka lakko on alkanut ja johtanut heti käsirysyyn Skotlannissa.⁶⁵ Lehti jatkoi heti seuraavana päivänä tilanteen uutisoimista. HS kuvasi, että puolet Britannian hiilikaivoksista olisi liittynyt lakkoon. Samalla arvioitiin lakolla olevan vain vähän vaikutusta yhteiskuntaan tässä vaiheessa. Hiiltä riittäisi jopa puoleksi vuodeksi. Lehti arvioi kuinka iso osa kaivosmiehistä on haluttomampia lakkoilemaan kuin liiton johto.⁶⁶

Ensimmäisessä lakon alkamisen jälkeisessä uutisoinnissa Suomen Sosialidemokraatti kertoi, kuinka hallitus on varautunut kaivoslakkoon varastoimalla hiiltä tuotantolaitoksiin. Arvion mukaan hiiltä riittäisi jopa yli neljäksi kuukaudeksi. Tilannetta verrattiin edelliseen suureen kaivoslakkoon, missä heikosti varautunut Edward Heathin konservatiivihallitus hävisi kaivosmiehille. Tällä kertaa hallitus oli siis varautunut kamppailuun.⁶⁷ Tilanteen kuvaaminen jatkui 16. maaliskuuta. Vertaus edelliseen konservatiivihallitukseen jatkui hyvin samanlaisena. Samalla kerrottiin kuinka kaivosmiesten rooli ja lainsäädäntö oli muuttunut edellisestä isosta lakosta. Lehti kertoo kuinka Nottinghamshiren kaivosmiesten ei kannata liittyä lakkoon koska kannattavan kaivosalueen kaivosmiehet saavat osuuden kaivoksen tuotoista.⁶⁸

⁶³ Suomen Sosialidemokraatti 13.3.84

⁶⁴ Uusi Suomi 14.3.84, Ulkomaat s. 9.

⁶⁵ Helsingin Sanomat 13.3.84, Ulkomaat s. 22.

⁶⁶ Helsingin Sanomat 14.3.84, Ulkomaat s. 22.

⁶⁷ Suomen Sosialidemokraatti 13.3.84

⁶⁸ Suomen Sosialidemokraatti 16.3.84

Uusi Suomi uutisoi lakosta järjestettävästä äänestyksestä. 17. maaliskuuta julkaistussa jutussa kerrotaan kuinka noin puolen 180 000 kaivostyöläisestä äänesti osallistuvatko he lakkoon vai ei. Jutussa kerrotaan myös sisäministeri Leon Brittanin arvio lakkovahtien toiminnasta ”roskajoukon valtana”, sekä työväenpuolueen edustajan näkemys siitä kuinka pääministeri Thatcher on kiihdyttänyt väkivaltaa paloittelemalla hiiliteollisuutta. Jutussa muistutettiin myös, kuinka edellinen konservatiivinen hallitus kaatui juuri kaivostyöläisten lakon seurauksena.⁶⁹ Uusi Suomi uutisoi myös työväenpuolueen tuesta lakolle. Puolue oli myöntänyt lakkoilevalle liitolle lainan määrittelemättömäksi ajaksi, sekä kerännyt jäseniltään avustusta. Jutussa arvioitiin myös, kuinka pääministeri Thatcherin mukaan lakko on työntekijöiden ja työnantajien välinen kiista, eikä liity hallitukseen mitenkään.⁷⁰

Lehtien suhtautuminen lakkoon ja pääministeri Thatcheriin jakautui siis hyvin selvästi lakon alussa. Helsingin Sanomat ja Suomen Sosialidemokraatti olivat selvästi havainneet hallituksen valmistautuneen lakkoon ja ovat varovaisempia kuvaamaan hallituksen haasteista. Tilannetta verrattiin edellisiin kaivoslakkoihin, jotka päättyivät kaivosmiesten voittoihin. Tällä kertaa tilanne oli kuitenkin erilainen. Uusi Suomi veti myös hyvin nopeasti yhtäläisyyksiä edellisiin lakkoihin ja julisti pääministerin olevan pulassa. Uusi Suomi kuvasi myös työväenpuolueen tukea lakkoilijoille. Tämän voi nähdä selkeästi perusteluina sille kannalle, että hallitus olisi pulassa juuri alkaneen hiilikaivoslakon kanssa.

3.2 Väkivalta

Helsingin Sanomat uutisoi heti lakon alussa väkivaltaisuuksista. Skotlannissa lakko oli johtanut käsirysyyn.⁷¹ Muutamaa päivää myöhemmin lehti kertoo hallituksen lähettäneet kaivosalueille yli 2 000 poliisia. Samassa Reutersin uutisessa kerrotaan lyhyesti lakkovahdin kuolemasta paria päivää aikaisemmin.⁷²

⁶⁹ Uusi Suomi 17.3.84, Ulkomaat s. 11.

⁷⁰ Uusi Suomi 27.3.84, Ulkomaat s. 10.

⁷¹ Helsingin Sanomat 13.3.84, Ulkomaat s. 22.

⁷² Helsingin Sanomat 19.3.84, Ulkomaat s. 22.

Maaliskuun puolella välissä Suomen Sosialidemokraatti uutisoi nuoren kaivosmiehen menehtyneen kahakoissa. Tämä nuori kaivosmies oli toiminut lakkovahtina Nottinghamshiressa Ollertonin kaivoksella. Lehti kertoi, että kahakoita on syntynyt koska kaivoksella on käytetty niin kutsuttuja lentäviä lakkovahteja, jotka eivät ole kyseisellä kaivoksella töissä. Lehti uutisoi kuinka toistakymmentä lentävää lakkovahtia on pidätetty. Samoin kerrottiin, kuinka hallitus on haastanut kaivosmiehet oikeuteen, koska lentävien lakkovahtien käyttö on laitonta.⁷³ Uusi Suomi uutisoi lyhyesti samasta tilanteesta julkistaen myös kuolleen lakkovahdin nimen. Lehdessä julkaistussa Reutersin jutussa ei kuitenkaan osata antaa varmuutta liittyikö tilanteeseen väkivaltaa vai ei. Toki kuolleen lakkovahdin ystävien kertomus niskaan osuneesta tiiliskivistä mainitaan lyhyehkössä uutisessa.⁷⁴

Helsingin Sanomat julkaisi huhtikuun puolella välissä lyhyen AP:n jutun, missä kerrottiin lakkovahtien pidätyksistä. Samalla kerrotaan, kuinka osa kaivostyöläisistä on jo palannut töihin tässä vaiheessa.⁷⁵ Toukokuussa Uusi Suomi kirjoitti sivun kokoisessa juttukokoelmassa eri puolilla Eurooppaa riehuvista lakoista. Englannin tilanteesta kerrottiin kymmenien lakkovahtien joutuneet pidätetyiksi lakkovahtien ja töihin pyrkivien kaivostyöläisten välisen käsirysyn jälkeen.⁷⁶ Toukokuussa Helsingin Sanomat kuvasi lakkoa veljessodaksi. Lehti kuvaa kaivoskylien arkea, missä riitoja ratkotaan nyt nyrkein ja kuinka kaivosmiesten vaimot sylkevät toisiensa päälle. Jutussa kerrotaan, kuinka samanlaisia kahakoita näkyy joka puolella Englantia.⁷⁷

Kesäkuussa Helsingin Sanomat uutisoi kaivoslakon siihen asti kovimmasta mellakasta. Noin 3 000 poliisia ja 5 000 kaivostyöläistä joutui käsirysyyn, missä jopa kaivosliiton johtaja Arthur Scargill loukkaantui. Kirjeenvaihtaja Erkki Arni kuvasi osapuolet syyttelemässä toisiaan tapahtumasta. Samalla hän kuvaili ratsupoliiseja keskiaikaisiksi ritareiksi ja kehuu kaivosmiesten taitoa ja päättäväisyyttä koota ja laittaa liikkeelle falangeja.⁷⁸

⁷³ Suomen Sosialidemokraatti 16.3.84, Ulkomaat s. 18.

⁷⁴ Uusi Suomi 16.3.84, ulkomaat s. 8.

⁷⁵ Helsingin Sanomat 14.4.84, Ulkomaat s. 32.

⁷⁶ Uusi Suomi 25.5.84, Ulkomaat s. 12.

⁷⁷ Helsingin Sanomat 20.5.84, Ulkomaat s. 35.

⁷⁸ Helsingin Sanomat 19.6.84, Ulkomaat s. 24.

Marraskuussa Suomen Sosialidemokraatti uutisoi kuinka töihin meneviä kaivostyöläisiä vastaa iskettiin bensapommeilla. Yorkshiren kaivosalueella osa kaivostyöläisistä oli palannut töihin saadakseen joulubonuksen. Tähän lakossa olevat kaivostyöläiset olivat reagoineet pommittamalla töihin palaavia tovereitaan. Kyseisiä väkivaltaisuuksia kuvaillaan pahimmiksi lakon alkamisen jälkeen.⁷⁹ Joulukuun alussa uutisoidaan, kuinka vuokra-autonkuljettaja on saanut surmansa lakkokahakoissa. Kuljettajan auton päälle oli pudotettu sementtijärkäle sen ajaessa sillan yli kohti hiilikaivosta. Viime viikkojen aikana yhä suurempi joukko kaivosmiehistä on palannut töihin. Tämä oli lehden mukaan kiihdyttänyt väkivaltaisuuksia kaivosalueilla. Niin pääministeri Thatcher kuin oppositiojohtaja Kinnock olivat tuominneet iskun. Samassa uutisessa lehti kuvaili, kuinka yksi kaivostyöläinen oli hakattu henkiiheveriin palattuaan töihin. Samoin yhden töihin palanneet kaivostyöläisen talo oli poltettu.⁸⁰ Uusi Suomi kertoi saman uutisen. Jutussa kuvailtiin kuinka väkivalta vierottanut brittejä kannattamasta lakkoa. Samalla kuitenkin kerrotaan Scargillin tuominneen ensi kerran väkivaltaisuuudet.⁸¹

Väkivallan kuvaamisessa liikutaan hyvin selkeästi aalloissa. Lakon alussa ja kuolintapausten yhteydessä uutisoidaan väkivallasta. Väkivalta nähdään heikentävän kaivoslakon suosiota ja sitä pyritään selittämään kaivosyhteisöjen kiistoilla ja voimakkaalla ristiriidalla lakkolaisten ja töitä jatkavien välillä. Kuvaukset ovat usein hyvin pelkistettyjä ja lyhyitä. Ainoastaan Erkki Arnin juttu kesäkuun mellakoista on hieman luovempi. Falangeista ja ritareista puhuminen oli selkeä poikkeus muun uutisoinnin keskellä.

3.3 Thatcher ja Scargill

Kaivoslakko henkilöityi varsin selkeästi kahteen johtajaan. Pääministeri Margaret Thatcheriin ja kaivosmiesten liiton johtajaan Artur Scargilliin. Molemmista esitettiin varsin selkeitä ja suoria arvioita lehdistössä. Suomen Sosialidemokraatti esittää Scargillista varsin tarkan kuvauksen ensi kertaa jo 20. maaliskuuta. Scargillia kuvailtiin äärivasemmistolaiseksi ay -johtajaksi. Hänen kuvaillaan olevan enemmänkin kovan linjan kommunisti kuin perinteinen työväenpuolueen jäsen. Sosialidemokraatti luonnehti Scargillia jopa ivalliseen sävyyn. Hänen kuvataan seuraavan

⁷⁹ Suomen Sosialidemokraatti 13.11.84, Ulkomaat s. 21.

⁸⁰ Suomen Sosialidemokraatti 1.12.84, Ulkomaat s. 15.

⁸¹ Uusi Suomi 2.12.84, Ulkomaat s. 9.

äärivasemmistolaisia dogmiaan uskollisesti. Samalla kuitenkin voivotellaan, kun omat eivät tunnu seuraavan. Samalla kuvaillaan kuinka Scargill on onnistunut hajottamaan liittonsa. Kuinka liiton tila on huonompi kuin koskaan aikaisemmin.⁸²

Helsingin Sanomat esitteli Arthur Scargillin 1. huhtikuuta ”kuningas Arthurina”. Hänet esitellään vakaumuskommunistina, jonka tavoitteena on sosialistinen vallankumous. Samalla lakon arveltiin olevan myös kamppailua hallitusta ja sen uutta ammattiyhdistyslainsäädäntöä vastaan.⁸³ Muutamaa päivää myöhemmin lehti kertoi kuinka Scargill kuvaa lakkoa luokkasodaksi. Scargillin mukaan lakossa ei ole enää kyse vain työtaistelusta vaan työväenluokan oikeuksista ja peruseriaatteista. Kaivostyöläiset taistelevat nyt työläisten ja työttömien puolesta sortoa ja riistoa vastaan Scargillin mukaan.⁸⁴

Uusi Suomi otti ensimmäisen kerran selkeästi kantaa kaivoslakkoon ja sen vaikutuksiin huhtikuun alussa. Lontoon kirjeenvaihtaja Kaija Upton kuvasi lakon uhkaksi Thatcherin hallitukselle. Jutussa kaivostyöläisten johtaja Scargill esiteltiin äärivasemmistolaiseksi, jonka kerrottiin onnistuneen kääntää perheet toisiaan vastaan. Väliotsikko ”veli veljeä vastaan” kuvasi hyvin käsitystä Scargillin harjoittamasta toiminnasta. Lakon tarkoitusperiä arvioitiin olleen kaataa Thatcherin hallitus. Kyseessä oli ikään kuin revanssi vaaleista, joissa äärivasemmisto ei onnistunut estämään Thatcherin vaalivoittoa. Samalla kuitenkin muistutettiin, että tilanne oli hyvin erilainen kuin vuonna 1974. Tällä kertaa kaivostyöläisillä oli vastassaan hyvin erilainen johtaja ja kilpailija.⁸⁵ Lakolla kuvataan siis selkeästi olevan poliittinen tarkoitusperiä. Thatcherin politiikkaa vastustavat ovat ottaneet keinovalikoimaansa lakkoaseen. Lakkojohtajia kuvailtiin äärivasemmistolaisiksi, joiden pääasiallinen pyrkimys on kaataa istuva hallitus eikä parantaa työläisten oloja.

Noin kuukautta myöhemmin Uusi Suomi uutisoi, kuinka kaivoslakko kuitenkin söi työväenpuolueen kannatusta. Sen puheenjohtaja Neil Kinnock kannattaa lakkoa, mutta on heikko ja epäselvä lausunnoissaan. Tämä nähdään syöneen kahden prosenttiyksikkö puolueen kannatuksesta kuukauden aikana. Syy on siis kaivoslakossa. Jutussa kerrotaan kuinka lakko saattaa laajeta, jos terätyöläiset ja

⁸² Suomen Sosialidemokraatti 20.3.84, Ulkomaat s. 15.

⁸³ Helsingin Sanomat 1.4.84, Ulkomaat s. 23.

⁸⁴ Helsingin Sanomat 4.4.84, Ulkomaat s. 30.

⁸⁵ Uusi Suomi 3.4.84, Ulkomaat s. 11.

rautatietyöläiset liittyvät lakkoon Artur Scargillin toivomusten mukaisesti. Jutussa kuvattiin myös, kuinka pääministeri Thatcher pyrkii pysymään erossa lakosta ja sen kiistoista.⁸⁶

Margaret Thatcher kuvattiin suoraan kaivosliiton vastustajaksi. Hänen ja Arthur Scargillin välistä kaksinkamppailua käytiin läpi, vaikka Thatcher pyrkikin pysymään virallisella tasolla erossa lakosta. Sosialidemokraatti vertasi Thatcherin ja Scargillin välistä kamppailua cowboy -elokuvista tutuksi kaksinkamppailuksi. Molempia henkilöitä kuvailtiin haluttomiksi kompromisseihin. Kuitenkin jo huhtikuussa Suomen Sosialidemokraatin kirjeenvaihtaja kuvaa Eeva Lennon kuvasi lakkoa ja Scargillin haluttomuutta kompromisseihin uhkaksi työväenliikkeen ja ammattiyhdistysliikkeen eheydelle. Konservatiivihallitusta tai Thatcheria ei tässä yhteydessä mainittu.⁸⁷

Lakossa päästiin pitkälle heinäkuun puolelle ennen kuin Suomen Sosialidemokraatti uutisoi ensi kerran Thatcherin suosion olevan laskussa lakon takia. Lehti kuvasi kuinka Thatcher on onnekas, ettei vaaleja ole näköpiirissä. Hallituksen kannatus on laskenut lakon myötä ja yleinen mielipide on kääntynyt hallitusta vastaan pitkittyneen lakon myötä. Lehti muistutti, että edellinen konservatiivijohtaja Edward Heath kaatui juuri kamppailuun ammattiyhdistysliikettä vastaan. Thatcherin kuvataan ajaneen itsensä nurkkaan ammattiyhdistysliikkeen kanssa ja tämän syövän hänen kannatustaan. Vaikka Thatcherin hallitus oli varautunut lakkoon, oltiin nyt keskikesällä tultu siihen pisteeseen, etteivät varastoidut kivihiilivarannot riitä enää pitkään. Lakkoon liittyneet satamatyöläiset ovat myös vaikeuttaneet hallituksen asemaa. Pitkittyvän lakon nähdäänkin olevan etu Thatcherin kilpailijalle Arthur Scargillille.⁸⁸ Myös Helsingin Sanomat arvioi heinäkuussa Thatcherin olevan pulassa. Thatcherin tiukka linja hiertää konservatiiveja ja itsevaltainen johtamistapa aiheutti närkästystä. Englannin järjestelmää kuvailtiin demokraattiseksi diktatuuriksi ja Thatcheria siis sen diktaattoriksi. Kirjeenvaihtaja Erkki Arnin jutussa esiteltiin, kuinka kaivoslakosta on tullut hallituksen ja ay -liikkeen välinen kamppailu. Ei siis enää vain työtaistelu palkoista ja työpaikoista.⁸⁹ Samoin Helsingin Sanomat kuvaa pääkirjoituksessaan samana päivänä, kuinka nyt käynnistynyt satamalakko saattaa olla todellinen haaste Thatcherille. Hallituksen kerrotaan menettäneen suosiotaan ja eurovaalien olleen tappio hallitukselle. Thatcher nousi valtaan luvaten heikentää

⁸⁶ Uusi Suomi 11.4.84, Ulkomaat s. 12.

⁸⁷ Suomen sosialidemokraatti 13.4.84, Ulkomaat s. 21.

⁸⁸ Suomen sosialidemokraatti 18.7.84, Ulkomaat s. 14.

⁸⁹ Helsingin Sanomat 15.7.84, Ulkomaat s. 26.

ammattiyhdistysliikkeen valtaa yhteiskunnassa. Lehti kuitenkin arvioi viimeaikaisten tappioiden johtavan enemmänkin linjan kovenemiseen Thatcherin suunnalta.⁹⁰

Jo toukokuussa Uusi Suomi kertoi kuinka hallitus ja pääministeri Thatcher ovat varmoja voitostaan. Jutussa kerrottiin kuinka lopulta työläiset tulevat palaamaan töihin ja kuinka lakko on aiheuttanut katkeruutta Englannin pienissä kaivoskylissä.⁹¹ Tämä Kaija Uptonin artikkeli on ensimmäinen missä mainitaan Thatcherin politiikan onnistuvan ja että lakko kääntyisi hallituksen eduksi. Vain pari päivää tämän arvion jälkeen lehti uutisoi kaivostyöläisten johtajan pidätyksestä. Artur Scargill oli ollut johtamassa protestia, joka oli tukkinut valtatie. Tämän seurauksena hänet on pidätetty⁹². Kesäkuun alussa Uusi Suomi julkaisee Reutersin jutun, missä kuvattiin kaivoslakon mellakoita. Jutun mukaan poliisin ja lakkoilijoiden välisissä kahakoissa on loukkaantunut jo yli 80 ihmistä. Pääministeri Thatcherin kerrotaan myös ensi kerran puuttuneet lakkoon lisäämällä poliiseja kaivosalueilla. Thatcherin kerrotaan kommentoineen lakkolaisten pyrkivän korvaamaan laki roskajoukon lailla. Tämä ei tule kuitenkaan onnistumaan pääministerin mukaan. Jutun yhteydessä on myös pilakuva missä Scargill esitetään kalastajana, jonka huuleen on tarttunut pääministeri Thatcherin näköisen kalan heittämä koukku.⁹³ Uudessa Suomessa ollaan selkeästi touko-kesäkuussa jo varmoja Thatcherin voitosta. Arviot ja pilakuvat voitokkaasta pääministeristä kertovat selkeästi lehden kantaa lakon kulusta.

Thatcherin Scargillin vastakkainasettelu jatkuu Uudessa Suomessa syyskuun alussa. Lehti kirjoittaa pääkirjoituksessaan Englannin lakkokierteestä. Jutussa käydään läpi, kuinka lakko on kaikkea muuta kuin pyrkimys parantaa palkkaa tai työoloja. Lehti kertoo suoraan lakon olevan poliittinen kamppailu pääministeri Thatcheria vastaan. Jutussa kuvaillaan kuinka rintamalinjat ovat asettuneet paikoilleen ja molemmat osapuolet odottavat vastapuolen ehdotonta antautumista.⁹⁴

Lakko nähtiin siis hyvin selkeänä Thatcherin ja Scargillin välisenä valtataisteluna. Arthur Scargill kuvataan alusta asti kovan linjan vasemmistolaiseksi, joka ei kaihda keinoja lakkotaistelussa. Lakko

⁹⁰ Helsingin Sanomat 15.7.84, Pääkirjoitus s. 2.

⁹¹ Uusi Suomi 28.5.84, Ulkomaat s. 9.

⁹² Uusi Suomi 31.5.84, Ulkomaat s. 10.

⁹³ Uusi Suomi 1.6.84, Ulkomaat s. 9.

⁹⁴ Uusi Suomi 1.9.84, Pääkirjoitus s. 2.

kuvataan siis suoraan kahden henkilön väliseksi taisteluksi eikä perinteiseksi työmarkkinatoimeksi. Samalla lakon voitto nähdään jommankumman henkilökohtaisena saavutuksena. Asetelmaa kuvataan lähes heti sotamaiseksi ja sotatermistö taisteluineen ja rintamalinjoinen nousee esiin varhaisessa vaiheessa. Alkuvaiheessa kerrotaan vielä Thatcherin pyrkivän pois lakko-osapuolen asemasta, mutta kun tilanne alkaa kääntyä pääministerille edulliseksi ei tätä enää mainita. Kuvaus alkaa muuttua jo kesällä Thatcherin eduksi. Pääministerin voitosta ollaan jopa varmoja ja linjan kovenemista nähdään. Scargillin ongelmat ja haasteet nousevat entistä enemmän esille. Lakko nähdään selkeästi poliittisena kamppailuna eikä pyrkimyksenä parantaa työoloja. Scargill maalataan siis yhtäläillä poliitikoksi kuin Thatcherin.

3.4 Lakon loppu

Kaivoslakon loppu alkoi näkyä vasta vuoden loppuvaiheessa. Sosialidemokraatti uutisoi marraskuussa yli tuhannen kaivostyöläisen palanneen töihin. Samassa uutisessa kerrottiin kuinka kaivostyöläisten liiton arvio töihin paluusta olevan merkityksetön. Liitto muistuttaa yli 180 000 kaivostyöläisen olevan vieläkin lakossa.⁹⁵ Marraskuun puolessa välissä lehti uutisoi väkivaltaisuuksista kaivoksilla. Samassa uutisessa lehti kuvailee kuinka hallitus ja hiiliyhtiö arvioivat lähipäivinä joukkopaluuta töihin. Syynä oli juuri aiemmin mainittu joulubonus, jonka töihin palaavat kaivostyöläiset saivat.⁹⁶ Uusi Suomi uutisoi ensimmäisen kerran marraskuun 16. lakon murtumisesta. Vaikka lehti oli aiemmin puhunut hallituksen vääjäämättömästä voitosta, oli tämä ensimmäinen uutinen missä lakon murtuminen todella alkaa näkyä. Jutussa kerrottiin yli 6 000 kaivostyöläisen palanneen töihin viimeisen kymmenen päivän aikana. Jutussa kirjeenvaihtaja Kaija Upton kuvaili kuinka kaivostyöläiset, ammattiliittojen keskusjärjestö TUC ja työväenpuolue kiistelevät keskenään. Jutussa kerrotaan kuin presidentti Koiviston syödessä päivällistä pääministeri Thatcherin kanssa kaivostyöläiset asettelivat hirttosilmukkaa TUC:n johtajan eteen.⁹⁷

Joulukuun alussa Suomen Sosialidemokraatti uutisoi kuinka kaivosliiton rahat on oikeuden päätöksellä siirretty konservatiiveille. Uutisessa kirjeenvaihtaja Eeva Lennon kuvasi kuinka kaivosliitto on kieltäytynyt maksamasta oikeuden määräämää sakkoa ja sen seurauksena kaivosliiton

⁹⁵ Suomen sosialidemokraatti 7.11.84, Ulkomaat s. 28.

⁹⁶ Suomen sosialidemokraatti 13.11.84, Pääkirjoitus s. 2.

⁹⁷ Uusi Suomi 16.11.84, Ulkomaat s. 12.

Britanniassa olevat varat oli siirretty valtion alaisuuteen. Samalla kerrottiin kaivosliiton onnistuneen siirtää osan varoista ulos Britanniasta ja näin pois hallituksen käsistä. Samassa jutussa käytiin läpi myös, kuinka kaivosmiesten liitto on asettanut Britannian ammattiliittojen keskusjärjestön selkään vasten vaatimalla tukea omalle lakolleen. Tilanteesta teki hankalan se, että kaivoslakko nähdään pääsääntöisesti laittomana ja näin keskusjärjestö TUC joutuisi tukemaan laitonta lakkoa. Jutun lopussa kuvaillaan kuinka kaivosmiesten liitto NUM on joutunut mahdottomaan tilanteeseen sillä liiton johto ei kykene enää oikeuden päätöksen takia hoitamaan järjestön raha-asioita. Liitto ei siis kyennyt toimimaan keskusjohtoisesti vaan jokaisen paikallisjärjestön tuli hoitaa raha-asiansa itse.⁹⁸ Seuraavana päivänä Sosialidemokraatti kertoo kuinka TUC ja Työväenpuolue ovat kieltäneet avun kaivosmiesten NUM:lle. Molempien perusteluina oli, etteivät ne voi tukea laittomaksi todettua lakkoa. Samalla kuitenkin esiteltiin muita keinoja tukea kaivosmiehiä ja heidän perheitään. Jutussa esiteltiin myös ajatusta NUM:n päämajan siirtämisestä Skotlantiin, missä on oma oikeuslaitos. Skotlannissa lakkoa ei ole tuomittu laittomana.⁹⁹ Uusi Suomi julkaisee saman uutisen joulukuun 9. kertoen samalla kuinka Scargillille naureskellaan hänen siirreltyään varoja pois Britanniasta.¹⁰⁰

Ensimmäisen kerran lakon loppuminen mainitaan Suomen Sosialidemokraatissa tammikuun lopulla 1985. Lehdessä on lyhyt DPA:n juttu siitä kuinka osapuolet ovat valmiita neuvotteluihin ja kuinka tilanne lakon loppumisen kannalta näyttää optimistisemmältä kuin aiemmin.¹⁰¹ Kuitenkin muutama päivä myöhemmin kerrottiin kuinka neuvottelut ovat umpikujassa. Eeva Lennonin jutussa kuvailtiin kuinka vanhat kaunat estävät vieläkin neuvotteluiden edistämistä. Samalla kerrattiin Thatcherin oppineen läksynsä Edward Heathin hallituksen kaataneesta kaivoslakosta. Jutussa kuvailtiin hallituksen toimia, joiden avulla energiateollisuutta ollaan vapautettu kivihiiliriippuvuudesta.¹⁰²

Uusi Suomi julisti tammikuun lopulla lakon lähestyvän loppuaan. Lehti kertoi lakon tulevan päättymisen olevan sulka Thatcherin hattuun. Samalla arvioitiin Thatcherin haluavan nöyryyttää Scargillia kompromissin sijaan. Lehti kertoi Thatcherin tavoitteen olevan kertoa ammattiliitoille väkivaltaisuuksien, poliittisesti motivoituneiden lakkojen ja radikaalin ammattiliittolaisuuden olevan lopussa. Lehti kertoi kuinka asiantuntijat arvioivat maltillisten nousevan nyt niin

⁹⁸ Suomen sosialidemokraatti 5.12.84, Ulkomaat s. 19.

⁹⁹ Suomen sosialidemokraatti 6.12.84, ulkomaat s. 18.

¹⁰⁰ Uusi Suomi 9.12.84, Ulkomaat s. 9.

¹⁰¹ Suomen sosialidemokraatti 25.1.85, extra uutiset s. 10.

¹⁰² Suomen sosialidemokraatti 31.1.85, ulkomaat s. 16.

ammattiyhdistyiliikkeessä kuin Työväenpuolueessakin.¹⁰³ Noin kymmenen päivää myöhemmin lehti kertoo lakon lopun olevan lähellä. Jutussa kerrotaan, kuinka pääministeri Thatcheria myöten toivotaan, että lähitulevaisuudessa jo 50% kaivostyöläisistä olisi palannut töihin.¹⁰⁴

Helsingin Sanomat alkoi kirjoitti lakon loppumisesta vasta vuoden 1985 puolella. Tammikuussa lehti kertoi neuvotteluiden alkavan helmikuun alussa. Samalla lehti arvioi kaivosmiesten kärsivän vääjäämättömän tappion, vaikka Scargill vielä vaatikin, ettei yhtään kaivosta suljeta.¹⁰⁵ Pari päivää tästä lehti esitti Scargillin kannan, minkä mukaan juuri lakkolaiset esittivät neuvotteluita. Lehden julkaisen Reutersin jutun mukaan lähes puolet kaivostyöläisistä olisi palannut töihin, vaikka Scargill kiistääkin tämän.¹⁰⁶

Vasta helmikuussa alettiin nähdä tietä lakon loppumiselle. Helmikuun 16. uutisoitiin, että keskusjärjestö TUC ryhtyi sovittelemaan lakkoa. Jutussa kerrottiin, kuinka hallitus on jo voittanut lakon ja kuinka yleinen mielipide on kääntymässä hallitusta vastaan, koska se väkisin jatkaa lakkoa, jonka se on jo voittanut.¹⁰⁷ Tässä jutussa näkyy ensi kerran, että Suomen Sosialidemokraatti kertoi lukijoilleen hallituksen voittaneen lakon. Joulukuusta 1984 alkanut kerronta kaivosmiesten vaikeuksista alkaa siis johtamaan vääjäämättömään tappioon. Lehti kertoi helmikuussa kahteen kertaan, kuinka Thatcher ja TUC ovat alkaneet neuvotella lakon päättymisestä¹⁰⁸. Uusi Suomi kertoi vielä helmikuun lopulla lakon jatkuvan. Lehti toteaa, ettei asia hermostuta pääministeri Thatcheria, vaikka NUM onkin päättänyt jatkaa lakkoaan. Samassa jutussa kuitenkin kerrottiin konservatiivipuolueen olevan kannatusmittauksissa lähes tasoissa työväenpuolueen kanssa. Lehti arveli, että äänestäjien usko talouden elpymiseen ja työttömyyden laskuun on koetuksella, vaikka hallitus saisikin parannettua imagoaan.¹⁰⁹ Uusi Suomi kertoi helmikuun 28. töiden käynnistyvän Englannin hiilikaivoksissa. Jutussa kerrottiin, että yli puolet kaivostyöläisistä on palannut töihin.

¹⁰³ Uusi Suomi 28.1.85, Ulkomaat s. 10.

¹⁰⁴ Uusi Suomi 10.2.85, Ulkomaat s. 10.

¹⁰⁵ Helsingin Sanomat 26.1.85, Ulkomaat s. 27.

¹⁰⁶ Helsingin Sanomat 30.1.85, Ulkomaat s. 22.

¹⁰⁷ Suomen sosialidemokraatti 16.2.85, ulkomaat, s.20.

¹⁰⁸ Suomen sosialidemokraatti 19.2.85, ulkomaat s. 15; 20.2.85 ulkomaat s. 21.

¹⁰⁹ Uusi Suomi 22.2.85, Ulkomaat s. 12.

Arthur Scargillin sanottiin kuitenkin kiistäneen luvun.¹¹⁰ Myös Helsingin Sanomat uutisoi Thatcherin osallistuvan neuvotteluihin. Lyhyessä jutussa todetaan, ettei pääministeri antanut yhtään periksi.¹¹¹

Lopulta 5.3.1985 Suomen Sosialidemokraatti kertoi lähes päivälleen vuoden kestäneen lakon päättyneen. NUM:n jäsenet olivat suurelta osin päättäneet palata töihin ja äänestään lakon päättymisen puolesta. Suomen Sosialidemokraatti kuvaili, kuinka osa työläisistä oli päättänyt vielä jatkaa lakkoa liiton johdon toiveiden mukaisesti. Näin ollen Skotlannissa ei nähdä samanlaista töihin paluuta kuin Englannissa, missä kaivosmiehet palasivat töihin sankoin joukoin. Suomen Sosialidemokraatti keskittyi jutussa kuvaamaan kaivostyöläisten arkea lakon aikana ja kuinka elämä jatkuu nyt lakon päättymisen jälkeen. Lehti muistutti, että lakon aikana irtisanottiin noin 700 työntekijää, joiden mahdollisuus saada työnsä takaisin on hyvin pieni. Samalla kerrottiin, että lakon päättymisen muita 61 kaivoksen sulkeminen sai sinettinsä.¹¹² Uusi Suomi kertoi seuraavana päivänä kaivosmiesten antautuneen ja palanneen töihin. Kirjeenvaihtaja Kaija Upton kuvasi Scargillin kannattajien kokeneen tulleen petetyksi. Samalla varoitettiin Thatcheria kaivosmiesten liiallisesta nöyryyttämisestä, sillä sen nähdään olevan brittien enemmistön mielipiteen vastaista.¹¹³ Helsingin Sanomat julisti myös maaliskuun alussa lakon päättyneen. Kaivosmiehet äänestivät johtajansa nurin ja päättivät palata töihin. Scargillia kuvattiin Britannian vihatuimmaksi mieheksi. Kaivostyöläisten kommenteissa nousivat esiin termit myyjä ja petturi.¹¹⁴

Kuvaus ja arviot lakon loppumisesta lähtevät käyntiin joulutammikuussa. Vaikka jo kesällä nähtiin merkkejä Thatcherin voitosta, lakon lopullinen loppu arveluttaa vielä vuodenvaihteen jälkeenkin. Töihin palaavien työläisten määrää kuvataan, mutta samalla todetaan neuvotteluiden olevan vaikeita. Thatcher kuvataan voitonvarmana ja Scargill selittelemässä, ettei lakko ole vielä loppumassa. Lehdissä esitellään jatkuvasti lukuja lakkonsa päättävistä kaivosmiehistä ja siitä, kuinka moni jatkaa vielä lakkoa. Kaikesta huolimatta lakon päättyessä ylisnat Thatcherille ovat varsin vähäisiä. Häntä muistutetaan liiasta ylimielisyydestä ja kaivostyöläisten nöyryyttämisestä. Scargill saa selkeästi leiman epäonnistujana. Vaikka Thatcher nähdään lakon voittajana, uutisointi keskittyy kaivosmiesten vaikeuksiin enemmän kuin pääministerin suureen voittoon. Richard Vinen selittää syytä tähän sillä,

¹¹⁰ Uusi Suomi 28.2.85, Ulkomaat s. 10.

¹¹¹ Helsingin Sanomat 19.2.85, Ulkomaat s. 17; 20.2.85, Ulkomaat s. 27.

¹¹² Suomen sosialidemokraatti 5.3.85, ulkomaat s. 20.

¹¹³ Uusi Suomi 4.3.85, Ulkomaat s. 10.

¹¹⁴ Helsingin Sanomat 4.3.85, Ulkomaat s. 23.

ettei suuri yleisö nähnyt konservatiiveja suurina voittajina. Sympatiat olivat hävinneiden kaivosmiesten puolella väkivaltaisuuksista huolimatta. Heidät nähtiin urhoollisina taistelijoina, jotka olivat lähteneet alusta asti epäonnistuneeksi tuomittuun lakkoon. Heihin yhdistettiin niitä viktoriaanisia kunniallisia arvoja, mitä juuri Margaret Thatcher oli pitänyt arvossaan. Samalla tiedettiin, että kaivostyöläiset elivät raskasta arkea ja ansaitsivat palkkansa, jonka puolesta taistelivat.¹¹⁵

3.5 Kirjeenvaihto Lontoon lähetystöstä

Ensimmäinen lähetystön kommentti kaivoslakosta saapuu 2.5.1984. Tässä suurlähettiläs Ilkka Pastinen totesi, ettei kaivoslakko uutisena juurikaan jaksa kiinnostaa. Pastinen kuitenkin arvioi, että hiilikaivostyöläiset ovat varteenotettava ja voimakas painostusryhmä. Pastinen muistutti edellisten pääministerien Heath ja Callaghan kaatuneen suoraan tai välillisesti juuri hiilikaivostyöläisten seurauksena. Arthur Scargill esiteltiin entisenä kommunistina, joka on säilyttänyt marxilaisen toimintaperiaatteensa. Lakon syitä esitellään ja samoin hallituksen keinoja. Poliiseja oli lisätty kaivosalueilla ja pidätyksiä on tapahtunut väkivaltaisuuksien lisäksi. Pastinen korostaa, että hiilikaivoksien sulkemisilla on selkeät taloudelliset syyt. Samoin hän korosti, ettei hiilikaivosyhtiö ole käyttänyt sille suotuja keinoja lakon hillitsemiseksi. Kaivoslakko esitettiin pääministeri Thatcherin suurimmaksi teolliseksi haasteeksi. Pastisen mukaan lakon lopputuloksen ratkaisee liittyvätkö muut teollisuudenalat lakkoon.¹¹⁶

Heinäkuussa arvioitiin satamalakkoa ja hiilikaivoslakkoa uudelleen. Pääministerin kerrotaan pitäneen puhe omille parlamentti edustajilleen, jossa hän puhui Falklandin sodan taisteluhestä. Hiilikaivoslakon arvioidaan jatkuvan pitkään, koska pääministeri on päättänyt olla antamatta periksi Scargillille. Vaikka pääministeri on samalla vakuuttanut pyrkimyksistään hyviin suhteisiin ammattiliittojen kanssa, pidetään lakon pitkittymistä varmana.¹¹⁷ Lokakuussa konservatiivinen puolue piti puoluekokoustaan Brightonissa. Suurlähetystön arvion mukaan kokouksen teemaksi nousi Scargillin ja työväenpuolueen kritisoiminen. Thatcher kuvasi lakkoa taisteluksi ja aikamme suurin

¹¹⁵ Vinen, Richard 2009: 175-176.

¹¹⁶ Ilkka Pastinen, Lontoon lähetystön diplomaattikirje 2.5.84. Ulkoministeriön arkisto.

¹¹⁷ Lontoon lähetystön diplomaattikirje 20.7.84, Ulkoministeriön arkisto.

kriisi. Samalla kuvataan, kuinka hallitus on onnistunut talouspolitiikassaan. Ainakin inflaation hillitsemisessä.¹¹⁸

Ennen lakon loppua lähetystön suurlähettiläs Ilkka Pastinen lähetti ulkoministeriöön arvion Thatcherista ja thatcherismista. Margaret Thatcher oli saavuttanut kymmenen vuotta puoluejohtajana ja viisi vuotta pääministerinä. Thatcherilla kerrotaan olevan luja ote vallasta. Hallituksessa kerrottiin olevan lähinnä pääministerin lojaaleita tukijoita. Thatcherismia Pastinen kuvasi oikeistoradikalismiksi. Kaivoslakon katsotaan tässä vaiheessa heikentäneen oppositiota ja vahvistaneen siis hallitusta. Ammattiyhdistysliike oli arvion mukaan nähtävissä hallituksen ja thatcherismin päävihollisena. Thatcher oli edeltäjistään poiketen kyennyt löytämään keinot ammattiliittojen vallan heikentämiseen. Pastisen mukaan thatcherismi kumpuaa jälkiteolliseen yhteiskuntaan siirtymisestä ja imperiumin hajoamisesta. Sen todelliset vaikutukset nähdään kuitenkin vasta pidemmällä aikavälillä seuraavan vaalikauden jälkeen.¹¹⁹

Maaliskuun alussa Lontoon suurlähetystö ilmoittaa lakon päättyneen. Lakkoa kuvailtiin maan historian pisimmäksi ja kenties poikkeuksellisimmaksi. Ilkka Pastinen tulkitsi lakon kertovan muutoksesta. Hallitus kykeni vastustamaan laajaa ja väkivaltaista lakkoa. Tämä nähtiin olevan merkki ammattiyhdistysliikkeen heikkenemisestä. Hallituksen katsotaan päässeen yli vuosien 1972 ja 1974 lakkojen traumaista. Valtionvarainministeri Lawsonin kerrotaan todenneen lakon olleen jokaisen siihen menneen pennin arvoinen. Hiilikaivostyöläisille kuvattiin kovaa paluuta arkeen. Työpaikkojen menetys ja hiilikaivosyhteisöjen yhteisösuhteiden rikkoutuminen vaikeuttavat töihinsä palanneiden elämää pitkään. Pääministeri Thatcherille kaivoslakko oli voitto Pastisen mukaan.¹²⁰

Lähetystön kirjeenvaihto seuraa varsin hyvin tapahtumien kaavaa. Lakon alussa esiin tullut Pastisen arvio lakon heikosta mielenkiinnosta oli erikoinen. On kuitenkin ymmärrettävä, ettei hiilikaivoslakko ollut suomalaisten kannalta merkittävä murhe. Vasta kun satamatyöläiset menivät lakkoon, alettiin lakoista viestittää enemmän. Suurlähetystö arvio kenties lehtiä enemmän juuri pääministeri Thatcheria ja thatcherismia. Hallituksen politiikka on syynissä tarkemmin. Myös pitkä kuvaus Thatcherin vuosikymmenestä puoluejohtaja ja viisi vuotta pääministerinä arvioi lehdistöä tarkemmin

¹¹⁸ Lontoon lähetystön diplomaattikirje 16.10.84. Ulkoministeriön arkisto.

¹¹⁹ Ilkka Pastinen, Lontoon lähetystön diplomaattikirje 5.2.85. Ulkoministeriön arkisto.

¹²⁰ Ilkka Pastinen, Lontoon lähetystön diplomaattikirje 5.3.85. Ulkoministeriön arkisto.

juuri Thatcheria. Hiilikaivoslakkoa ei seurata uutismaisesti, mutta laajemmat kuvaukset Britannian hallituspolitiikasta ovat varsin tarkkoja. Hiilikaivoslakko pyritään linkittämään hallituksen poliittiseen linjaan. Samoin tehdään tulkinnan kanssa, kun lakko on päättynyt.

4. Talouden muutokset ja Big Bang

Margaret Thatcher ja konservatiivit ottivat vuoden 1983 vaaleissa maanvyöryvoiton. Puolueen parlamentaarinen etumatka kasvoi 43 paikasta 144 paikkaan. Tämä antoi hallitukselle luonnollisesti paljon enemmän tilaa toteuttaa ohjelmaansa. Talousuudistusten kannalta merkittävä muutos tuli näiden vaalien jälkeen, kun uudeksi valtionvarainministeriksi nimitettiin Nigel Lawson. Tässä pestissä Lawson pysyi aina eroonsa asti vuonna 1989. Näin pitkät urat samassa ministeripestissä olivat hyvin harvinaisia. Lawson kuvattiin kiivaaksi thatcheristiksi, joka oli ennen kaikkea lojaali thatcherismin ja vapaan talouden periaatteille, eikä niinkään pääministerille. Hänet on kuvattu yhdeksi niistä harvoista, jotka toistuvasti haastoivat Margaret Thatcheria silloin kun heidän mielipiteensä erosivat. Tämä herätti arvostusta pääministerissä. Lawsonia ei myöskään pidetty haastajana puheenjohtajalle, vaan pragmaattisena poliitikkona, jota kiinnosti uudistusten nopea toteutus, eikä oman kannatuksen kasvattaminen.¹²¹

Margaret Thatcherin hallituskauden alkaessa pidettiin varsin selvänä, että Lontoon pörssiä tuli uudistaa. Se rakentui kompromissien ja itsesäätelyn varaan ja tässä vaiheessa oli jäämässä jälkeen kansainvälisestä kilpailusta varsin selkeästi. Pörssi oli jäänyt suurelta osin lainsäädännön ulkopuolelle. Sen jäsenten oletettiin valvovan itse itseään. Pörssi sääteli itseään ja tämä oli antanut mahdollisuuden kasvattaa hyvin sekavan sääntöviidakon. Konservatiivien vuoden 1983 vaalivoiton jälkeen alettiin toden teolla rakentaa uudistuspakettia. Vuosia kestäneiden neuvotteluiden jälkeen päästiin sopuun suuresta uudistuspaketista, missä markkinat vapautettiin ja pörssin jäsenyys luotiin helpommaksi. Samalla luovuttiin minimipalkkioista kaupankäynnin yhteydessä.¹²²

Tässä luvussa tulen käsittelemään tapausta nimeltä Big Bang. Kuinka siitä uutisoitiin ja kuinka sitä käsiteltiin. Samalla käyn läpi Suomessa tapahtuneita muutoksia talouspolitiikan saralla. Käyn läpi

¹²¹ Vinen, Richard. 2009: 179-180.

¹²² Michie, Ranald 1999: The London Stock Exchange, Oxford University Press, Oxford. 546-552.

erilaisia uudistuksia Isossa-Britanniassa ja Suomessa. Samalla esittelen, minkälaista keskustelua näiden mullistusten ympärillä käytiin.

4.1 Big Bang yhdessä yössä

Rahoitusmarkkinauudistus Big Bang toteutettiin käytännössä yhdessä yössä 27. lokakuuta vuonna 1986. suurimmat uudistukset olivat pörssitoimijoiden erilaisten rajojen poistaminen, yrityspankkien parempi pääsy pörssiin jäseniksi ja välittäjien ennalta määrättyjen palkkioiden poistaminen. Tämä mahdollisti suuremmat varat pörssikauppaan ja mahdollisti suuremmat kaupat pörssissä. Tämä johti kaupan kasvun myötä tuottojen kasvuun. Ennen uudistusta ennustetut konkurssit ja välittäjien työttömyys loistivat poissaolollaan, kun yrityksiä fuusioitiin ja syntyi suurempia pörssitoimijoita. Samalla palkat kasvoivat erittäin voimakkaasti. Pankkien ja välittäjäyritysten johdon palkat kasvoivat muutamassa vuodessa jopa viisinkertaisiksi samalla kun suurimpien kauppohen hinnat kasvoivat samaa tahtia.¹²³

Useat suuret liikepankit olivat havainneet mahdollisuuden luoda samankaltaista mallia kuin Yhdysvalloissa. Ne hankkivat osuuksia meklariyrityksistä ja pääsivät näin paremmin käsiksi pörssiin ja sen kaupankäyntiin. Samalla pankeille mahdollistettiin jäsenyys välikäden kautta. Tämä tarkoitti, että yhä suuremmat liikepankit kuten kiinnostuivat Lontoon pörssistä. Suurimpien ja varakkaimpien jäsenten koko kasvoi miljoonayrityksistä miljardiyrityksiin.¹²⁴

Pörssi lähti myös uudistamaan kaupankäyntiään. Pitkin 1980-lukua oli noussut vaatimuksia, että kauppaa ei tarvitsisi käydä pörssisalissa vaan yhtiöt voisivat käydä kauppaa toimistoltaan käsin. Lontooseen luotiinkin uusi SEAQ -järjestelmä sähköistä kaupankäyntiä varten. Sen toimivuudesta oli huolia, mutta sähköinen järjestelmä päätettiin ottaa käyttöön samalla kun minipalkkioista luovuttaisiin lokakuussa 1986. Näin Big Bang ei ollutkaan vain sääntöjen uudistus, jossa pääasiassa sallittiin uusia toimijoita pörssiin ja poistettiin minipalkkiot, vaan koko kaupankäynti uudistettiin sähköistämisen myötä.¹²⁵

¹²³ Vinen, Richard 2009: 182-183.

¹²⁴ Michie, Ranald 1999: 556-558.

¹²⁵ Michie, Ranald 1999: 575-576.

4.2 Talousuudistukset

Lontoon Cityn liberalisointi muutti myös ajattelua Ison-Britannian suunnan suhteen. Maassa oli vallalla käsitys laskusuunnassa olleesta suurvallasta. Thatcherin valtaannousu oli osittain johtoa tästä pettymyksestä kansakunnan mielialassa. Talousuudistukset ja erityisesti Big Bang muunsivat tätä käsitystä. Iso-Britannia oli tehnyt valtavia uudistuksia, jotka olivat onnistuneet. Iso joukko ihmisiä oli rikastunut tai vaurastunut näiden johdosta. Siinä missä pyrkivät ottamaan oppia Keski-Euroopasta ja Ranskasta 1970 -luvun lopussa, ranskalaiset olivat nyt kateellisia Briteille. Sama muutos tapahtui Thatcherin omassa Konservatiivipuolueessa. Britannian uudistunut talousmalli oli nyt edelläkävijä, eikä Eurooppaa tarvinnut enää ihailla.¹²⁶

Noin kymmenen päivää ennen rahamarkkinoiden uudistuspäivää Lontoon suurlähetystö lähetti arvion valtionvarainministeri Nigel Lawsonin pankkiyhdistykselle pitämästä linjapuheesta. Tässä puheessa käsiteltiin Britannian tulevaa rahamarkkinoiden vapauttamista sekä yleisesti hallituksen talouspolitiikkaan. Rahamarkkinoiden vapauttamisen todettiin olevan vastaus kiristyneeseen kansainväliseen kilpailuun. Pörssin vanhanaikaisia sääntöjä uudistamalla pystyttäisiin vastaamaan kilpailijoiden asettamalle haasteelle. Samalla toivotettiin tervetulleeksi ulkomaiset toimijat Lontoon pörssiin. Vastavuoroisesti samoja oikeuksia pyritäisiin saamaan Ison-Britannian omille yrityksille ulkomaisiin pörsseihin. Rahamarkkinoiden vapauttamisen arvioitiin tuovat huomattavaa taloudellista etua koko kansakunnalle.¹²⁷

¹²⁶ Vinen, Richard 2009: 189-190.

¹²⁷ Arvio valtionvarainministeri Lawsonin puheesta pankkiyhdistykselle. Lontoon suurlähetystö(tuntematon kirjoittaja) 17.10.86.

4.3 Suuren pamauksen käsittelyä

Helsingin Sanomat ennakoi 26.10.1986 seuraavana päivänä tapahtuvaa Lontoon pörssikaupan vapautumista. Kirjeenvaihtaja Erkki Arni esitteli kolme pääsyötä ”suurelle pamaukselle”. Teknologinen kehitys tietokoneiden ja puhelimien kehittyessä ajoi sääntöjen uudistamiseen, missä välittäjien monopoli oli ajettava alas. Toiseksi syyksi esiteltiin välittäjien monopolin heikentävä kilpailua ja samalla talouden kehitystä. Samalla oli huomattu rahamarkkinoiden kova kansainvälistyminen mikä esiteltiin kolmanneksi syyksi uudistukselle. Lontoon piti pystyä kilpailemaan Tokion ja New Yorkin kanssa. Lontoon sijainti näiden kahden välissä esiteltiin kaupungin eduksi. Uudistuksen esiteltiin alkaneen jo Edward Heathin hallituskaudella ja jatkuneen Thatcherin kaudella. Uudistuksen ennustettiin lisäävän Lontoon Cityn tuottoja osakekauppojen muuttuessa nopeammaksi ja joustavammaksi. Samalla pelättiin välittäjien eturistiriitoja. Suomalaisille Lontoossa toimiville pankeille ei nähdä olevan suuria mullistuksia luvassa.¹²⁸

Uusi Suomi uutisoi kuinka Suuri pamaus oli paisunut todella suureksi, koska pörssin tietokonejärjestelmä oli kaatunut. Järjestelmän kaatuminen oli viivästyttänyt pörssin aukeamista ja uuden tietokonepohjaisen järjestelmän käyttöön ottoa. Lehdessä kerrottiin Englannin pankin johtajan pelkäävän kiireen ja stressin kasvavan pörssissä uudistuksen myötä. Hän pelkäsi jopa meklarien terveyden puolesta, jos työmäärä sekä stressi kasvaisivat nykyisestä rennosta elämänmenosta. Tätä johtaja Pemberton-Leigh piti ”epäsivistyneenä”. Lehti kertoi lopuksi, kuinka nykyinen uudistus oli suurin yli 200 -vuoteen.¹²⁹

Helsingin Sanomat muistutti Suomessa Lontoon Big Bangin verrattavissa olevan välityspalkkioiden vapauttamisen tapahtuneen. Lehti kuvasi Suomen tapahtumia ”pikkuiseksi pussahdukseksi”. Suomessa välityspalkkioiden vapauttaminen ei johtanut minkäänlaisiin muutoksiin. Lehti kertoi, kuinka myös Suomessa oltiin valmistautumassa pörssikaupan sähköistykseen. Tästä ei kuitenkaan ollut tarkkaa tietoa, milloin uudistus tulisi tapahtumaan. Merkittäväksi sen sijaan kerrottiin, kuinka

¹²⁸ Helsingin Sanomat 26.10.86, Erkki Arni, Talous s.41.

¹²⁹ Uusi Suomi 28.10.86, Talous s.20.

Financial Times oli ensi kertaa julkistanut eräiden yhtiöiden vapaiden osakkeiden noteeraukset Helsingin Pörssissä. Suomi oli saavuttanut aseman 20 pörssin joukkoon, jotka noteerattaisiin Financial Timesissa.¹³⁰

Helsingin Sanomat esitteli muutama päivä Big Bangin jälkeen pörssin uudistuksessa tapahtuneita ongelmia. Tietokonejärjestelmät eivät olleet toimineet halutulla tavalla ja arvopaperikauppa oli katkeillut viikon mittaan. Viikon lopulla järjestelmän uskottiin kuitenkin saadun kuntoon. Samalla esitellään kuinka kaksi eri järjestelmää, jotka olivat tukkeutuneet liiallisen liikenteen takia. Muutama päivä uudistuksesta Big Bang todettiin olleen pelkkää pihinää samalla kun meklarien arvioitiin vanhentuneen neljässä päivässä neljä vuotta.¹³¹

Nopealla aikavälillä arviot ”suuren pamauksen” vaikutuksista jäivät varsin pieniksi. Lehdissä lähinnä naureskeltiin uudistuksen yhteydessä tapahtuneille tietokoneongelmille. Teknologiainnostus ennen suurta uudistusta vaihtui parissa päivässä kritiikkiin. Pihinäksi julistaminen kertoo olennaisesti sen, kuinka suuren uudistuksen lopulta arvioitiin olevan. Ongelmien esittely nousi pääosaan. Meklarien vanhentuminen vuosilla oli selvää kritiikkiä uudistuksen teknologisille saavutuksille. Kuvaavaa oli myös huoli meklarien terveydestä. Pörssin aiempi seesteisempi elämänmeno vaihtui stressaavaan ja kiireiseen arkeen.

Suurta pamausta seurasi varsin pian uudistuksia myös Manner-Euroopassa. Euroopan yhteisön valtionvarainministerit päättivät jo marraskuussa alkaa poistaa esteitä jäsenvaltioiden välisten pääomaliikkeiden tieltä. Tarkoitus oli siis poistaa esteet osakekauppojen osalta maiden välillä. Tässä vaiheessa Suuresta pamauksesta oli kulunut jo melkein kuukausi. EY:n komission puheenjohtaja Jacques Delors kuvaili, kuinka suuri pamaus olisikin tämän jälkeen Brysselissä eikä Lontoossa. Nämä päätökset olivat Helsingin Sanomien mukaan ensimmäisiä sitten vuoden 1962. Samalla todettiin näiden uudistusten olleen ensimmäinen osa uudistuksista, mitkä lopulta vuonna 1992 tulisivat vapauttamaan rahamarkkinat kokonaan.¹³²

¹³⁰ Helsingin Sanomat 29.10.86, Talous s.34.

¹³¹ Helsingin Sanomat 31.10.86, Erkki Arni, Talous s.27.

¹³² Helsingin Sanomat 18.11.86, Talous s.24.

Vaikka alkuperäiset reaktiot olivatkin olleet vähätteleviä, oli marraskuussa varsin toisenlainen ääni kellossa. EY:n komission puheenjohtaja Delorsin kuvaukset uudistuksista eivät varmasti olisi tapahtuneet, jos Big Bang olisi jäänyt mitättömäksi tapahtumaksi. Halu siirtää pamaus Lontoon sijasta Brysseliin oli selvä viesti siitä, kuinka tärkeänä osakemarkkinoiden vapauttaminen nähtiin. Uudistusten sarjan jatkuminen vuoteen 1992 asti näytti, kuinka isosta uudistusaallosta oli kyse. Reaktiot Suomessa olivat tässä vaiheessa varsin hillityt lehdistön saralla, mutta uudistusten määrästä ja niiden suuruudesta voidaan hyvin päätellä, kuinka suuresta asiasta oli kyse EC maiden kesken.

Joulukuun alussa Lontoon suurlähetystö lähetti pohdintaansa Ison-Britannian yksityistämishjelmasta. Yksityistämisen kerrottiin olevan olennainen osa konservatiivihallituksen ohjelmaa. Tässä viimeisimmässä osassa kuvailtiin uusimpia käänteitä hallituksen yksityistämistoimissa. Vuoden 1986 arvion mukaan valtionyhtiöiden osuus Britannian teollisuudesta laskisi vuoteen 1987 mennessä puoleen siitä tasosta, jolla se oli vuonna 1979. Näillä toimilla hallitus totesi pyrkivänsä talouden kilpailukyvyn parantamiseen ja tehokkuuteen. Liitteenä olleiden listojen mukaan muun muassa lentoyhtiö British Airways ja autonvalmistaja British Leyland olisivat seuraavina yksityistämislisillä. Samalla kaavailtiin julkisten palvelujen kuten Englannin ja Walesin vesihuollon yksityistämistä. Samalla arvioitiin, että julkisten palveluiden saralla oli edetty vähemmän näytävästi yksityistämisisä kuin valtionyhtiöiden kohdalla.¹³³

Joulukuussa pitkäaikainen politiikan toimittaja Olli Kivinen pohti Helsingin Sanomissa uutta yksityistämisaaltoa ympäri maailmaa. Margaret Thatcher esitteli valtionyhtiöiden yksityistämisen suurin puolestapuhuja Kivisen mukaan. Samalla tämä yksityistämisinnostus säteili koko Eurooppaan, myös Suomeen. OECD:n maista puolet oli ryhtynyt eriasteisiin yksityistämistoimiin tässä vaiheessa. Tähän kuuluivat Kivisen mukaan kaikki johtavat OECD maat. Samalla kuvailtiin, kuinka yksityistämistä vastustavat ja kansallistamista kannattavat puolueet menestyivät heikosti ympäri Eurooppaa. Tässä oli Kivisen mukaan oppitunti demokratiasta. Valtaapitävät yksityistämistä kannattavat puolueet kykenivät jatkamaan yksityistämishjelmiaan koko vaalikauden, eikä vaaleissa näyttänyt hirveästi vastusta tulevan. Vaikka alussa todettiin vaikutusten näkyvän myös Suomessa, kuvailtiin kuinka Pohjoismaissa samanlaista yksityistämisinnostusta ei ollut vielä nähty. Valtionyhtiöt nähtiin vieläkin kansallisen palvelun keskeisinä toimijoina.¹³⁴

¹³³ Britannian hallituksen yksityistämistoimet, Lontoon suurlähetystö(kirjoittaja tuntematon), 3.12.1986.

¹³⁴ Helsingin Sanomat 21.12.86, Olli Kivinen, Talous s.33.

Pörssin vapauttaminen oli yksi osa Thatcherin hallituksen yksityistämispönöistuksia. Valtioyhtiöiden vieminen pörssiin ja vapaille markkinoille kulki jokseenkin yhtä matkaa kansankapitalismin ja pörssin yksityistämisen kanssa. Kivisen arviot koko yksityistämispönöistuksen säteilystä Eurooppaan ja Suomeen ovat selkeä kuvaus poliittisen ajattelun muutoksesta. Sen linkittäminen demokratiaan oli viesti kapitalismin suosion kasvusta. Vastustuksen puute oli viesti siitä, kuinka valtioyhtiöiden yksityistäminen oli hyväksytty laajalti. samalla annettiin kuvaa kuinka tällaista yksityistämisaaltoa ei ollut vielä nähty Suomessa tai muissa Pohjoismaissa. Suurlähettiläs Pastisen raportissa mielenkiintoiseen asemaan nousivat juuri kansallisten palveluiden yksityistäminen. Siinä missä Kivisen jutussa todettiin valtioyhtiöiden olleen tärkeä osa palveluja, Briteissä jopa vesiyhtiöitä oli alettu yksityistämään. Ei siis yksityistetty pelkästään yritystoimintaa vaan palvelulaitoksia kuten vesihuolto.

4.4 Suomen talousuudistukset 1980 -luvulla

1980-luvulla suoritettiin suuria uudistuksia Suomen taloudessa. 1970-luvulta käynnistyneet uudistukset olivat silloisen poliittisen johdon pyrkimystä uudistaa taloutta ja samalla hyvinvointivaltiota. Tämän jakson voidaan katsoa käynnistyneen vuoden 1977 Bad Sillanpää ja Korpilammen seminaareista, jossa pääministeripuolue SDP lähti uudistamaan perinteistä tapaa tehdä talouspolitiikkaa. Uudistuksia toteutettiin 80-luvulla Koiviston, Sorsan ja Holkerin hallitusten toimesta. Samaan aikaan ajoittuu Sosialidemokraattien ja Kokoomuksen yhdentyminen politiikan saralla. Vuosikausiksi oppositioon tuomittu Kokoomus kasvatti suosiotaan ja samalla uudisti imagonsa lisäksi politiikkaansa lähemmäksi keskustaa. Samalla kun Kokoomus liikkui pois päin oikealta, liikkui SDP myös kohti keskustaa. Tie kohti sosialismia ei ollut enää yhtä voimakkaasti keskiössä. Markkinatalous ja siinä toimiminen alkoi osittain syrjäyttää perinteisempää vasemmistolaista linjaa puolueessa.¹³⁵

1970-luvun puolivälin suuret valtiontaloudelliset haasteet olivat ajaneet SDP:n johdon ajattelemaan puoleen tavoitteita ja toimintaa uudestaan. Puolue oli menettänyt kannatustaan vuoden 1975 vaaleissa

¹³⁵ Marttila, Jouko 2016: Hillitty markkinatalous, Docendo, Jyväskylä. 87-105.

ja päällä ollut lama teki haasteita puolueen tavoiteohjelman ja jo päätettyjen uudistusten toteuttamiselle. Esimerkiksi peruskoulu uudistukseen kuuluneet uudet koulut ja niiden rakentaminen vaarantui heikon taloustilanteen myötä. SDP alkoikin tarkastelemaan yhteiskunnallisia tavoitteitaan 1980-luvun lähestyessä.¹³⁶ Puolueen johto kokoontui vuonna 1977 Siuntion kylpylään, joka oli Miina Sillanpään säätiön omistama. Puolueen pari vuotta vanha puheenjohtaja Kalevi Sorsa pohdiskeli yhtäläisyyksiä saksalaisen veljespuolueen SPD vuoden 1959 Bad Godesberg, jossa päätettiin luopua osin marxilaisesta perinteestä ja siirtymisestä sosialismiin. BAD Sillanpää olisi Sorsan mukaan suomalaiselle SDP:lle samanlainen muutostapahtuma. Kyse oli enimmäkseen imagosta ja sosialismin huonosta maineesta terminä. SDP nähtiin vasemmistolaistuneen ja tätä kuvaa haluttiin keventää, jotta kamppailu äänistä erityisesti SMP:n ja Kokoomuksen kanssa olisi mahdollista tulevaisuudessa. Taloudelliselta näkökulmaltaan BAD Sillanpää pyrki parantamaan yritystoiminnan mahdollisuuksia samalla yhdistäen talouden suunnitelmallisuutta. Pyrkimys sosialismiin jäi siis taka-alalle.¹³⁷

Korpilammella järjestettiin loppuvuonna 1977 laajempi tilaisuus, jossa pohdittiin laajemmin Suomen talouspolitiikkaa ja tulevaisuutta. Tämä myyttiseksiin noussut konferenssi on nähty pitkään suomalaisen konsensuksen ja SDP uudistumisen symbolina. Korpilammen konferenssissa julistettiin hyvin pitkälti jo Bad Sillanpäässä sovittuja asioita ja tuotiin niitä paremmin julki. SDP linjaveto oikealla ja markkinatalouden hyväksyminen nousivat päällimmäiseksi anniksi. Veronkorotusten hillitseminen ja yritystoiminnan parantaminen olivat juurikin niitä toimenpiteitä, joita jo Bad Sillanpäässä oli päätetty. Nyt ne tuotiin vain selkeämmin esiin.¹³⁸

1970-luvun lopulla ja erityisesti 1980-luvulla katsotaan perinteisen keynesiläisen talouspolitiikan antaneen tilaa uusliberalistiselle suuntaukselle länsimaissa. Tämä piti erityisesti paikkansa Yhdysvalloissa Ronald Reaganin kaudella ja Isossa-Britanniassa Margaret Thatcherin kaudella. Bretton Woods-järjestelmän kaatuminen 1970-luvulla päätti ajanjakson läntisessä maailmassa. 70-luvulla alettiin kiihtyvään tahtiin kritisoida hyvinvointivaltiota kompromissiksi, joka ei toimi kunnolla. Tämä kritiikki oli erityisen kovaa Isossa-Britanniassa, jossa maan talous ajautui huonoon jamaan 70-luvulla. Tähän vastareaktiona Margaret Thatcherin hallitus ajoi voimakasta monetarismiin siirtymistä ja hyvinvointivaltiosta luopumista. Pyrittiin tehokkuuteen ja yksilön omaan tahtoon.

¹³⁶ Outinen, Sami 2015: 56-65

¹³⁷ Outinen, Sami 2015: 72-75.

¹³⁸ Outinen, Sami 2015: 89-90.

Hyvinvointivaltioajattelua oli kritisoitu juurikin teknokratiasta ja yksilön unohtamisesta. Uusliberalismin ohjenuorana oli yksilön oman talouden kehitys ja vaurastumisen halu. Tämä ohjaisi markkinoita ja yhteiskuntaa. Sen uskottiin kehittävän yhteiskuntaa paremmin kuin hyvinvointivaltioajattelu.¹³⁹

Helsingin pörssi koki suuria muutoksia läpi 1980-luvun. Kaupankäynnin suuri kasvu aiheutti tarpeen uudistaa pörssiä ja sen lainsäädäntöä. Pörssikaupan muutokset johtuivat kotimaisen mielenkiinnon kasvamisesta, mutta myös ulkomaisten sijoittajien kasvaneesta innostuksesta. Erityisesti ulkomaiset instituutiosijoittajat kiinnostuivat Helsingin pörssistä. Pörssin kokonaisvaihto kasvoi neljässä vuodessa kymmenkertaiseksi vuosien 1983 ja 1987 välillä. Pörssitoimijoiden määrä kasvoi myös suuresti 1980 -luvulla. Pörssivälittäjät eivät enää olleet yksityishenkilöitä vaan toimivat pääasiassa osakeyhtiömuodossa. Vuoteen 1987 mennessä pörssitoimijoiden määrä oli lähes kaksinkertaistunut vuosikymmenen alusta. Uudistukset aloitettiin jo vuonna 1983. Arvopaperikauppiaiden työryhmä pyrki pohtimaan pörssivälittäjien toimenkuvaa ja kelpoisuusvaatimuksia. Tämä pohdinta ei kuitenkaan tuottanut yksimielisyyttä tai muutoksia.¹⁴⁰

Vuonna 1984 pörssi muuttui osuuskunnaksi. Tämä muutos toteutettiin pörssikomitean asettaman työryhmän ehdotusten mukaan. Vuoden 1984 toteutettu ehdotus ja uudistus toi pörssiin hallintoneuvoston, joka valitsi hallituksen. Vuosien 1985-86 välillä uudistettiin muun muassa pörssi osuuskunnaksi, pörssivälittäjien rekisteröinti sekä etiikkaohjeet. Samalla luotiin meklaritutkinto. Kaikilla näillä uudistuksilla oli tarkoitus parantaa pörssin luotettavuutta. Pörssi toimi pääasiassa itsesääntelyn avulla. 1980 -luvulla vanhat herrasmiessäännöt muutettiin pörssi eettisiksi säännöiksi. Vuosikymmenen lopulla alettiin kuulla vaatimuksia, jopa lainsäädännön puolelle. Alettiin puhua arvopaperikauppaa koskevasta laista.¹⁴¹

Uusliberalismin roolista rahamarkkinoiden ja pörssin uudistamisessa on helppo löytää erilaisia tulkintoja. Jo aiemmin esitetty professori Heikki Patomäen tulkinta on typistettynä, että juuri uusliberalismin aalto USA:sta ja Isosta-Britanniasta johti samankaltaiseen liberalisoimiseen Suomessa. Yksinkertainen syy ja seuraus suhde kansainväliseen trendiin. Markus Kari käy kuitenkin

¹³⁹ Patomäki, Heikki 2007: Uusliberalismi Suomessa, WSOY, Helsinki. 36-43.

¹⁴⁰ Kari, Markus 2016: Suomen rahoitusmarkkinoiden murros 1980 -luvulla, Into, Helsinki. 283-285.

¹⁴¹ Kari, Markus 2016: 384-390.

debattia omassa väitöskirjassaan Patomäen tulkinnan kanssa. Kari ei tunnista samankaltaista suhdetta ulkomaisiin esimerkkeihin. Suomen Pankin valmisteluissa ei Karin mukaan löydy ideologista otetta uusliberalismin suuntaan. Selittävänä tekijänä tarjotaan enemmänkin sosialidemokraattisen liikkeen muutosta ja sen suhtautumisen muutosta arvopaperimarkkinoihin. Esimerkkinä käytettiin Ranskaa ja presidentti Mitterandin muutosta omassa politiikassaan. Keynesiläisyyden epäonnistuessa Ranskassa siirryttiin sosialistipresidentin johdolla talouden liberalisoimiseen.¹⁴²

Tulkinta Suomen talousuudistuksista ja pörssin vapauttamisesta on hyvin kahtiajakoinen. Toisaalta se nähdään kansainvälisen uusliberalistisen aallon seurauksena. Toisaalta se nähdään maan sisäisenä uudistuksena, jonka pyrkimykset ja tavoitteet olivat kotimaisia eivätkä seuranneet ideologiaa. On hyvä muistaa, että uudistuksia oli ajamassa hyvin pitkälti SDP. Puolueen pyrkimykset talouden uudistuksiin Korpilammelta lähtien olivat selkeästi pois päin sosialismista. Se että ne sijoituivat 1980-luvulle uusliberalistisen aallon aikaan voidaan nähdä pelkästään sattumana.

Rahamarkkinoiden ja pörssin uudistaminen Suomessa ei siis ollut pelkästään markkinoiden vapauttamista. Uudistuksiin liittyi paljon uusia sääntöjä ja lainsäädäntöä. Ei voida siis puhua pelkästään liberalisoimisesta. Uudet lait ja säädökset tiukensivat pörssin toimintaa ja valvontaa. Suomessa rahamarkkinoita ei vapautettu vaan niiden lainsäädäntöä muutettiin.

Kokoomuksen noustua hallitukseen vuonna 1987 uudistusten vauhti kiristyi muuallakin, kun pörssissä. Pääministeri Harri Holkeri käänsi katseensa julkiseen talouteen ja julkiseen sektoriin. Kokoomuksen ja SDP:n lähentyminen pitkin 1980-lukua mahdollisti uudistusten toteuttamisen. Holkerin hallituksen aloittaessa julkisen sektorin osuus BKT:sta oli 41%. Tätä osuutta pyrittiin nyt pienentämään muuttamalla valtion laitoksista liikelaitoksia.¹⁴³ Liikelaitoslaki oli peruja Sorsan hallitukselta, mutta toteutettiin vasta Holkerin hallituksen aloittaessa. Se käynnisti uudistusten sarjan. Muun muassa Posti ja VR muutettiin liikelaitoksiksi, mikä herätti suurta kritiikkiä eduskunnassa.¹⁴⁴ Näitä uudistuksia pyrittiin perustelemaan tarpeella. Holkeri korosti tämän olleen ideologiatonta politiikkaa. Hänen pelkoon oli vertaukset Thatcheriin tai thatcherismiin.¹⁴⁵ Uudistukset pyrittiin

¹⁴² Kari, Markus 2016: 476-477.

¹⁴³ Yliaska, Ville 2014: Tehokkuuden toiveuni, Into, Helsinki. 239.

¹⁴⁴ Yliaska, Ville 2014: 254-258.

¹⁴⁵ Yliaska, Ville 2014: 240.

aina esittämään epäideologisina. Kokoomus esiintyi koko Suomen puolustajana, siinä missä muut toimijat toteuttivat etupolitikointia.¹⁴⁶

4.5 Eduskuntakeskustelua taloudesta

Eduskunnassa Thatcheria ja pörssiä käsiteltiin läpi 1980 -luvun. Vertaukset Thatcheriin alkoivat muuttua pilkaksi, joilla selvästi pyrittiin kritisoimaan poliitikkoja. Rahamarkkinoiden vapauttaminen Suomessa tapahtui monessa vaiheessa. Toisin kuin Isossa-Britanniassa, Suomessa ei tapahtunut yhdessä yössä suuria muutoksia. Luultavimmin tämä on suurin syy miksi myöskään eduskunnassa ei käsitelty Big Bangia.

Pääministeri Thatcher ja thatcherismi oli selvästi laitavasemmiston käyttämä haukkumanimi vuonna 1986 kun Suomessa pohdittiin yritysten yksityistämistä. Luonnollisesti valtioyritysten yksityistäminen oli Suomessakin suuri ideologinen kysymys. Tässä tapauksessa Thatcher oli suuri esimerkki ja syy miksi yksityistettiin. Vuonna 1986 eduskunnassa keskusteltiin Valmetin telakoiden myymistä Wärtsilälle. Tässä keskustelussa SKDL:n Esko-Juhani Tennilä kuvasi hyvin, kuinka Thatcher oli aikansa kuva myös Suomessa:

*Yksityistämisyöry osoittaa, että meilläkin on olemassa Thatcher. Suomalainen Thatcher vain esiintyy kollektiivisessa hahmossa. Suomalaisella kollektiivisella Thatcherilla on Kalevi Sorsan hahmo, joka Paavo Värysen äänellä esittää Ilkka Suomisen ajatuksia. Yksityistäminenhan on oikeistolaista politiikkaa. Niinpä oikeisto vaatiikin yhä uusia yksityistämistoimia saatuaan sosialidemokraatit ja keskustapuolueen suostumaan jo mainittuihin yksityistämistoimiin.*¹⁴⁷

Yksityistäminen henkilöityi tässä tapauksessa hyvin selkeästi Thatcheriin ja Britanniaan. Kuvaavaa on selvästi, että tämä keskustelu käytiin noin kuukausi Big Bangin jälkeen. Yksityistämistoimet olivat siis selkeämmin esillä ja käsillä, vaikka rahamarkkinoita oltiin vapauttamassa ja säätelemässä Suomessakin. Tennilä oli käyttänyt samanlaista vertausta kuukausia aiemmin, jolloin keskusteltiin myös yksityistämisestä eduskunnassa. Tällöin oppositiossa olleen Kokoomuksen puheenjohtaja Ilkka Suominen ei vielä päässyt vertaukseen mukaan, mutta ajatus oli hyvin sama¹⁴⁸. Yksityistämisen

¹⁴⁶ Yliaska, Ville 2014: 298-299.

¹⁴⁷ Tennilä, Esko-Juhani. Eduskunnassa 27.11.86.

¹⁴⁸ Tennilä, Esko-Juhani. Eduskunnassa 18.4.86.

kritiikki henkilöityi Thatcheriin, ja sillä yritettiin pilkata maan johtavia poliitikkoja vertaamalla heitä ja heidän politiikkaansa Thatcheriin.

Suomessa harrastettua yksityistämispolitiikkaa verrattiin siis Ison-Britannian politiikkaan. Hallitusta kritisoitiin valtionomaisuuden myynnistä voimakkaasti. Britannian politiikkaa verrattiin eduskunnassakin äärioikeistolaiseen politiikkaan. Thatcher ja hänen politiikkansa nähtiin siis äärioikeistolaisena tai ainakin siitä yritettiin antaa äärioikeistolaista kuvaa. Valtionyritysten myynnin yhteydessä käydyssä eduskuntakeskustelussa Sosialidemokraattipääministeri Kalevi Sorsan politiikkaa verrattiin Thatcheriin ja äärioikeistolaisuuteen.¹⁴⁹

Yksityistämiskeskustelu liittyi välillä pörssiinkin. Vuonna 1987 kritisoitiin valtion harjoittamaa yksityistämistä. Samalla nostettiin esille pörssi ja kasinotalous. Nämä kaksi liitettiin ikään kuin yhteen. Linkki Isoon-Britanniaan tuli suoraan Thatcherin harjoittamaan politiikkaan. Isossa-Britanniassa harjoitettu yksityistämispolitiikka nähtiin lisänneen työttömyyttä. Samaa pelättiin Suomessa.¹⁵⁰ Kritiikki jatkui vuonna 1988 Harri Holkerin hallituksen toimiessa. Holkerin hallituksen kritisoitiin jatkavan Sorsan hallituksen aloittamia yksityistämistoimia. Hallitusten nähtiin seuraavan Thatcherin esimerkkiä, mutta toimivan eri lailla. Siinä missä Thatcher toimi julkisesti ja suurellisesti, Sorsan ja Holkerin hallitukset nähtiin hiipivän kohti samaa lopputulemaa.¹⁵¹

Kritiikki Sosialidemokraatteja kohtaan oli hyvin selkeää Holkerin hallituksen aikana. Suomen politiikkaa ja valtion taloudenhoitoa alettiin verrata Thatcheriin. Erityisesti SKDL kritisoi Kokoomuksen kanssa hallitukseen lähtenyttä SDP:tä. Vuonna 1988 Thatcherin hallitusten taloudenhoito oli jo selkeästi synonyymi yksityistämiselle. Samaan aikaan Suomessa toteutetut yksityistämistoimet lisäsivät vertailua. Sosialidemokraatteja erityisesti puolueen johtoa verrattiin Thatcheriin. Eduskunnassa Esko Seppänen kuvaili, kuinka Thatcherista oli tullut Länsi-Euroopan suurin sosialidemokraattinen ajattelija. Niin voimakkaasti Thatcherin politiikkaa seurattiin. Seppäsen mielestä yksityistämistoimet olivat siis selkeästi seurausta Thatcherin politiikasta.¹⁵²

¹⁴⁹ Kautto, Matti. Eduskuntakeskustelu 3.6.1986.

¹⁵⁰ Lahtinen, Pertti. Eduskuntakeskustelu 20.10.1987.

¹⁵¹ Vastalause valtiovarainvaliokunnan mietintöön 43, Juhani Vähäkangas & Timo Laaksonen 4.10.88.

¹⁵² Seppänen, Esko. Eduskuntakeskustelu 3.5.1988.

Thatcherin politiikkaa käytettiin siis selkeästi Suomen hallitusten kritisoimiseen. Suomessa käynnistetyt uudistukset muun muassa pörssin saralla ja valtioyhtiöiden yksityistämisessä nähtiin olevan seurausta Iso-Britannian politiikasta. Samalla näkyy selvästi, kuinka tämä politiikka ei ollut laajasti hyväksyttyä toimintaa. Erityisesti SKDL:n kritiikki Sosialidemokraatteja kohtaan on niin selvää ja voimakasta.

Erityisesti SDP:n uudistuminen talouspolitiikan saralla näkyy talouden uudistusten saralla. Markkinatalouden hyväksyminen ja yritystoiminnan tukeminen näkyvät enenevässä määrin politiikassa ja julkisessa viestinnässä. Pyrkimys sosialismiin on jäänyt kauas taakse. Tämä näkyy luonnollisesti SKDL:n kritiikissä. SDP:n talouspolitiikka oli selvästi mennyt kohti porvaripuolueita siinä missä SKDL pysytteli vanhoissa kannoissaan. Yksityistämistä kritisoitiin voimakkaasti. Sen linkittäminen ajan poliittisiin trendeihin kuten uusliberalismiin ja thatcherismiin oli yhtäläillä mielestäni tulkintaa harjoitettavasta politiikasta kuin kamppailua äänestäjistä vasemmiston sisällä. SDP oli taktisesti liikkunut oikeammalle jo 1970 -luvulla kamppaillakseen äänestäjistä SMP:n ja Kokoomuksen kanssa. SKDL puolestaan kamppaili luonnollisesti vasemmistolaisista äänestäjistä SDP:n kanssa.

Big Bang ei nostattanut suuria otsikoita Suomessa vuonna 1986. Se oli osa uudistusaaltoa, eikä selkeästi ylittänyt uutiskynnystä kovinkaan voimakkaasti. Uudistus nähtiin mielenkiintoisena, mutta selkeästi lähinnä kuriositeettina. Sen vaikutukset näkyivät vasta jälkeenpäin eikä sen kauaskantoisempia vaikutuksia osattu selkeästikään vielä ennustaa. Ei siis ole yllätys, että Suomen Sosialidemokraatti ei uutisoanut asiasta ollenkaan. Voidaan arvailla, kuinka paljon sosialidemokraattisen lehden lukijoita ylipäätään on kiinnostanut pörssiudistukset Isossa-Britanniassa. Helsingin Sanomien ja Uuden Suomen uutisoinnit ja arvioinnit antavat hieman lukijoilleen kuvaa ulkomailla tapahtuvasta uudistuksesta, mutta näissäkin tapauksissa ”suuri pamaus” jää varsin marginaaliseksi ilmiöksi. Ainakin jos sitä vertaa kahteen muuhun tarkastelussa olleeseen ilmiöön eli hiilikaivoslakkoon ja Thatcherin valtaannousuun ja vallasta luopumiseen. Selkeästi tämä nähtiin huomattavasti pienempänä ilmiönä.

Talouspolitiikka Thatcherin kaudella ja sen arviot tuntuvat osin vääjäämättömiltä. Thatcherin odotettiin laskevan veroja, heikentävän sosiaaliturvaa ja liberalisoivan markkinoita. Useissa arvioissa voi nähdä kuinka Thatcher ikään kuin toteuttaa itseään ja omaa ideologiaansa. Tämä ei tunnu juurikaan yllättävältä tai mullistavalta vaan enemmänkin odotetulta. Tähän ajatukseen sopii myös miksi Big Bang ei nähty Suomessa suurena ilmiönä. Uudistus oli juuri niin iso, että siitä uutisoitiin, mutta se oli enemmänkin osa sitä suurta talousmullistusta, mitä 1980 -luvulla tapahtui.

5. Thatcherin putoaminen vallasta

5.1 Thatcherin kaatuminen

On vaikea kuvitella kuinka niin voimakas ja menestynyt johtaja kuten Margaret Thatcher voisi joutua eroamaan puolueen johtajan paikalta vasten tahtoaan. Konservatiivipuolue oli kulkenut voitosta voittoon vuodesta 1979 vuoteen 1987. Nämä vuoden 87 vaalit osoittautuivat kuitenkin viimeisiksi Thatcherin johdolla. Hyvin pian vaalien jälkeen Lontoon pörssi notkahti. Tätä seurasi hallituksen pyrkimys nostaa maan taloutta veronalennusten avulla. Veronalennukset johtivat kuitenkin inflaation nousuun, joka pahensi maan talouden tilaa. Tämä johti lopulta kansalaisten tyytymättömyyteen myös niillä alueilla, jotka olivat saaneet nauttia 80-luvun talouskasvusta. Konservatiivipuolueen kannatuslukemat romahtivat hyvin pian, mikä aiheutti hyvin suurta huolta parlamenttiedustajien kesken. Margaret Thatcher oli kyllä vahva johtaja, mutta konservatiivipuolueesta ei ollut tullut thatcheristipuoluetta. Thatcherismin löyhä ideologinen rakenne teki siitä enemmänkin suuntauksen kuin hegemonisen ideologian. Tutkimukset konservatiivipuolueessa ovat osoittaneet, että thatcheristeja oli noin neljännes puolueen parlamenttiedustajista.¹⁵³

Thatcher haastettiin ensimmäisen kerran vuonna 1989. Anthony Meyer esitti ikään kuin symbolisen haasteen. Meyer oli huolissaan puolueen kannatuskehityksestä. Thatcher voitti kilvan helposti, mutta samalla paljastui, että suuri joukko puolueen parlamenttiedustajia ei tukenut puheenjohtajaa. Lähes 60 edustajaa ei ollut äänestänyt Thatcheria. Samalla noin 60 Thatcheria äänestänyttä edustajaa oli ilmoittanut, ettei pääministeri voinut luottaa enää heidän tukeensa mahdollisessa seuraavassa

¹⁵³ Bale, Tim 2010: The Conservative Party from Thatcher to Cameron, Polity press, Cambridge. 23-24.

puheenjohtajakilvassa Tämä osoitti muille edustajille, ettei Thatcher ollut enää lyömätön. Puolueen muu johto varoitti pääministeriä, että jotain olisi tehtävä kannatuslukemien kohottamiseksi ja parlamenttiedustajien rauhoittamiseksi. Ehdotukset todella epäsuositun kunnallisverouudistuksen (Poll Tax) lieventämiseksi ja kiristyneen Eurooppa -politiikan maltillistamiseksi jäivät kuitenkin vain ehdotuksiksi. Pääministeri pyrki vapauttamaan aikaansa, jotta hän voisi paremmin kuunnella parlamenttiedustajien huolia, mutta muita lievennyksiä ei juurikaan nähty.¹⁵⁴

Anthony Meyerin haasteen jälkeen huhut uudesta puheenjohtajakilvasta kiihtyivät. Lopulta mediapaine johti entisen ministerin Michael Heseltinen julistautumaan Thatcherin kilpailijaksi. Pääministerin puheenjohtajakilpa oli huonosti johdettu eikä Thatcher halunnut itse kampanjoida. Thatcherin merkittävin argumentti oli, että puolueen tulisi tukea kolmet perättäiset parlamenttivaalit voittanutta puheenjohtajaansa. Pääministeri ei ollut edes kotimaassa, kun vaalin ensimmäinen kierros käytiin. Tämä ensimmäinen kierros päättyi Thatcherin voittoon, mutta ei tarpeeksi suurella erolla. Lopulta suuri joukko hänen tukijoitansa suostutteli pääministerin luopumaan vallasta ennen kuin puolue nöyryyttäisi häntä seuraavan kierroksen äänestyksessä.¹⁵⁵

Keskustelu Margaret Thatcherin kaatumisesta alkoi toden teolla, kun ulkoministeri Geoffrey Howe erosi marraskuussa 1990. Välittömästi tämän eron jälkeen alkoi ilmaantua potentiaalisia haastajia. Helsingin Sanomat julkaisi 5.11.90 AFP:n jutun missä Independent-lehden kyselyssä 64% briteistä halusi Thatcherin eroavan. Samalla todettiin kolmanneksen haluavan Michael Heseltinen nousevan Thatcherin tilalle puolueen johtoon.¹⁵⁶ Muutamaa päivää myöhemmin lehti arvioi Heseltinen mahdollisesti haastavan Thatcherin puheenjohtajan paikasta. Tässä vaiheessa puolue oli jo jakautumassa eri leireihin. Thatcherin kannattajat piikittelivät potentiaalista haastajaa vaatimalla häntä haastamaan puheenjohtajan kunnolla tai olemaan hiljaa.¹⁵⁷ Uusi Suomi uutisoi 14. marraskuuta päähaastajaksi arvioidun Michael Heseltinen vielä empivän ehdokkuuttaan. Kirjeenvaihtaja Kaija Upton arvioi kuitenkin puheenjohtajakilvan olevan lähtökuopissa. Upton kertoi, kuinka Eurooppa -kysymys repi konservatiivipuoluetta eri leireihin. Samalla arvioitiin Thatcherin etäännyneen puolueesta ja toimivan jopa hallituksen yläpuolella.¹⁵⁸ Seuraavana päivänä Demarin Eeva Lennon

¹⁵⁴ Bale, Tim 2010: 24-25.

¹⁵⁵ Vinen, Richard 2009: 268-273.

¹⁵⁶ Helsingin Sanomat, 5.11.90, Ulkomaat s.C1.

¹⁵⁷ Helsingin Sanomat 10.11.90, Ulkomaat s.C5.

¹⁵⁸ Uusi Suomi 14.11.90, Kaija Upton, Ulkomaat s.17.

kertoi Heseltinen viimein rohkaistuneen ja päättäneen haastaa Thatcher. Lennon kertoi arvioista, joiden mukaan Heseltinella ei olisi mahdollisuuksia saada yli puolta parlamenttiedustajista taakseen, mutta samalla hänellä väitettiin olevan jo yli sadan edustajan tuki. Lennon myös ruoti Thatcherin 11 vuotta pääministerinä. ”Englanti on nyt kokeillut thatcherismia 11-vuotta, ja monella tapaa sen huonoksi todennut. Julkinen sektori on rapakunnossa, ja talouden tila huonompi kuin koskaan sitten 1980 -luvun alun suuren laman.”¹⁵⁹

Lontoon suurlähetystö arvioi pääministeri Thatcherin aseman heikentyneen suuresti ulkoministeri Howen eron myötä. Howen ero korosti konservatiivipuolueen jakautuneisuutta. Eron syyksi esiteltiin erimielisyydet Eurooppa-politiikassa. Juuri Eurooppa-politiikka oli se mikä jakoi konservatiiveja eri leireihin vuonna 1990. Tämän jaon arvioitiin vaikeuttavan konservatiivien asemaa seuraavissa parlamenttivaaleissa. Puolue oli tässä vaiheessa noin 15 prosenttiyksikköä pääkilpailija työväenpuoluetta perässä. Toisin kuin lehdistössä, suurlähetystö ei lähtenyt mukaan spekulatioihin Thatcherin mahdollisesta haastamisesta ennen seuraavia vaaleja.¹⁶⁰

Lokakuussa 1990 ulkoministeri Geoffrey Howe erosi yllättäen. Thatcherin luottomiehenä pidetty Howe piti parlamentissa sittemmin kuuluisaksi tulleen eronpuheensa, jonka jälkeen entinen ministeri Michael Heseltine ilmoitti haastavansa pääministeri Thatcherin puheenjohtajakilpaan. Heseltine oli jo pitkään valmistautunut haastamaan pääministerin. Hän oli kerännyt kannatusta parlamenttiedustajien keskuudesta. Thatcher ei puolestaan suostunut kompromisseihin. Hän uskoi Heseltinen lopulta vaikuttavan heikolta pääministeriin verrattuna. Thatcher myös luotti, että 11-vuoden pääministerikausi olisi riittävä osoitus muille parlamenttiedustajille, miksi häntä tulisi äänestää. Thatcherin haluttomuus kampanjoida omassa puolueessa sekä hänen avustajiensa surkea epäonnistuminen puheenjohtaja kampanjan vetämisessä johti siihen, että pääministeri jäi muutaman äänen päähän tarvittavista äänistä. Hän oli voittanut kisan Heseltinea vastaan, mutta ei tarpeeksi, jotta kisa olisi päättynyt. Nyt seuraisi toinen kierros, mikä jo itsessään oli nöyryyttävä pääministerille. Tämän lisäksi Thatcherille kerrottiin, ettei hänen uskottu voittavan enää seuraavalla kierroksella. Näin pääministeri oli pakotettu eroamaan säästääkseen itsensä nöyryytykseltä.¹⁶¹

¹⁵⁹ Demari 15.11.90, Eeva Lennon, Ulkomaat s.14.

¹⁶⁰ Puura-Märkälä Lontoon lähetystön kirjeenvaihtoa 2.11.90.

¹⁶¹ Bale, Tim 2010: 25-28.

Uusi Suomi ruoti pääkirjoituksessaan 15.11.90 Thatcherin kohtalon hetkiä. Se arvioi konservatiivien kapinan syyksi juuri Eurooppa-politiikan sekä Thatcherin tavan johtaa kabinettiaan. Itsevaltainen tyyli ja integraation jarruttaminen olivat vastatuulella konservatiivien keskuudessa.¹⁶² Samassa lehdessä kirjeenvaihtaja Kaija Upton kertoi, kuinka ulkoministeri Sir Geoffrey Howen eropuhe vahingoitti Thatcheria ja auttoi Heseltinea. Upton arvioi myös Eurooppa politiikan aiheuttavan konservatiiveissa liikehdintää, sekä kunnallisveron olevan syy tulevaan vaalitappioon parlamenttivaaleissa. Heseltinea pidettiin varteenotettavana kilpailijana, eikä uusien haastajien ilmaantumista mahdollisella toisella kierroksella pidetty mahdottomana.¹⁶³ Seuraavana päivänä Uuden Suomen Kaija Upton kertoi, kuinka Thatcherin kannattajat pitivät puheenjohtajakilpaa suurena erehdyksenä. Thatcherin saavutuksia pidettiin kiistattomina, kun taas Heseltinen leiri muistutti, kuinka Labour-puolue oli yli 10% etumatalla kannatusmittauksissa. Molemmat leirit uskoivat vahvasti menestysmahdollisuuksiinsa tässä vaiheessa kisaa. Upton myös pohti mahdollisuutta Thatcherin erosta ja kompromissiehdokkaasta, jos silloisen puheenjohtajan tilanne kävisi liian tukalaksi.¹⁶⁴

Kaija Upton kirjoitti marraskuun puolella välissä pitkän arvion Michael Heseltinesta ihmisenä. Heseltinen kerrottiin olevan 600 miljoonan markan omaisuudellaan parlamentin rikkain mies. Walesista ponnistanut Heseltine oli tehnyt kovalla työllä suuren omaisuutensa. Lakifirman harjoittelijana aloittanut Heseltine siirtyi kiinteistökeinottelijaksi ja myöhemmin kirjankustantajaksi. Ministeriksi hän oli noussut Thatcherin kanssa yhdessä Edward Heathin hallituksessa. Heseltine nähtiin Thatcheria ymmärtäväisempänä niin hallituskollegoja kuin heikko-osaisempia kohtaan. Samalla hän oli Thatcheria huomattavasti Eurooppa ja integraatio myönteisempi. Heseltine ei myöskään ollut yhtä USA myönteinen kuin Thatcher. Hän erosi hallituksesta riidellyään Thatcherin kanssa siitä ostetaanko maahan taisteluhelikoptereita Yhdysvalloista vai Euroopasta.¹⁶⁵

Itsevaltaiseksi käynyt johtamistyyli ja kiistat Eurooppa -kysymyksissä nousivat selkeimmin esiin pohdittaessa syitä Thatcherin haastamiseen. Arvovallalla näyttää olleen suuri rooli arvioissa. Juuri ulkoministeri Howen ero nähtiin kääntäneen Thatcherin mahdollisuudet monen arvioitsijan silmissä. Juuri henkilöjohtaminen oli kääntänyt Thatcherin pitkäaikaiset tukijat kuten Howe häntä vastaan.

¹⁶² Uusi Suomi 15.11.90, Pääkirjoitus s.2.

¹⁶³ Uusi Suomi 15.11.90, Kaija Upton, Ulkomaat s.15.

¹⁶⁴ Uusi Suomi 16.11.90, Kaija Upton, Ulkomaat s.18.

¹⁶⁵ Uusi Suomi 17.11.90, Kaija Upton, Ulkomaat s.17.

Politiikan kysymyksistä ainoastaan Eurooppa -kysymykset nousevat useammassa arviossa keskiöön. Talous- tai turvallisuuspolitiikka eivät juurikaan.

Itse äänestys ei tarjonnut selkeää voittajaa. Margaret Thatcher ei saanut tarvitsemaansa enemmistöä ensimmäisellä kierroksella. 22.11. Eeva Lennon kirjoitti Demarissa, ettei Thatcher aio luovuttaa. Lennon kertoi, kuinka vaikutusvaltaiset konservatiivipoliitikot olivat yrittäneet edellisenä iltana saada pääministeri luopumaan tehtävistään. Hänelle oli kerrottu, että vaikka pääministeri voittaisi seuraavan äänestyksen, olisi uskottavuus jo mennyt. Nämä neuvot eivät kuitenkaan olleet vaikuttaneet ja Thatcher oli päättänyt jatkaa. Samalla kisasta oli tullut kiivas ja syytöksiä heiteltiin molemmista leireistä. Lennon mainitsi, että kompromissiratkaisuksi uudeksi pääministeriksi oli ehdotettu ulkoministeri Douglas Hurdia.¹⁶⁶ Uusi Suomi kuvasi Reutersin jutussaan, kuinka Thatcher sai vain vähän kannatusta kun hän ei ollut voittanut ensimmäistä kierrosta. Arvio oli, että uudeksi pääministeriksi nousisi joko Michael Heseltine tai Douglas Hurd. Kolmas varteenotettava vaihtoehto olisi valtionvarainministeri John Major. Lehdistö niin kotimaassa kuin muuallakin Euroopassa oli todennut lähes yksimielisesti Thatcherin hävinneen ja, että hänen täytyisi nyt poistua näyttämöltä.¹⁶⁷

Seuraavana päivänä Demari julisti Thatcherin luovuttaneen. Eeva Lennon toteaa jo jutun alussa: ”Hyvästi Margaret Thatcher, hyvästi thatcherismi.” Margaret Thatcher erosi pestistään. Hänen potentiaaliset seuraajaehdokkaansa olivat Lennonin mukaan valmiit palaamaan oikeistoradikalismista ja yltiöindividualismista. Muutos odotettiin tapahtuvat suhtautumisessa EY:hyn ja talouspolitiikkaan. Lennonin mukaan Englannin talous oli paljastunut ihmeestä illuusioksi. Lennon arvioi thatcherismin jättävän perintönsä erityisesti ay-liikkeen osalta. Ay-liike Lennonin mukaan huokaisi helpotuksesta, mutta samalla on todettava, ettei se enää kykenisi nousemaan vanhaan mahtiinsa. Samalla todettiin, ettei Thatcherin kaudella yksityistettyjä yrityksiä enää kansallistettaisi. Positiivista Thatcherissa oli Lennonin mukaan se, että Thatcher avasi kovanaamaisuudellaan oven muille naispoliitikoille. Thatcher oli Euroopan ensimmäinen naispääministeri. Tämä kovanaamaisuus nähtiin välttämättömänä miesten maailmassa pärjäämisen kannalta.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Demari 22.11.90, Eeva Lennon, Ulkomaat s.14.

¹⁶⁷ Uusi Suomi 22.11.90, Ulkomaat s.19.

¹⁶⁸ Demari 23.11.90, Eeva Lennon, Ulkomaat s.12.

Uusi Suomi uutisoi 23.11.90 etusivullaan Thatcherin luovuttaneen. Thatcherin kasvokuva komeili lähes koko sivun kokoisena otsikolla: ”Thatcher luopuu pelastaakseen konservatiivien yhtenäisyyden.”¹⁶⁹ Lehti käy läpi Thatcherin kautta ja eroa useamman sivun verran. Thatcherin eroa kuvailtiin yllätyksenä niin ministerikollegoille kuin ”Rautarouvan” vastustajille. Ero todettiin johtuvan pääministerin halusta pitää puolueensa yhtenäisenä. Samalla todettiin, ettei Thatcher toivo seuraajakseen Heseltinea. Lehti kertoi eron tulleen yllätyksenä myös Moskovassa. Neuvostoliiton johto ylisti Thatcheria johtajana ja suhteiden parantajana. Samalla lehti kuitenkin muistutti, että Neuvostoliiton lehdistö oli kritisoinut voimakkaasti Thatcheria vuonna 1979.¹⁷⁰ Thatcherin seuraajien kerrottiin eroavan pääministeristä erityisesti Eurooppa-politiikasta. Thatcherin tiukka linja vaihtuisi integraatio myönteiseksi. Maija Lapola kuvasi kuinka katseet kääntyvät Atlantilta kohti Eurooppaa. Thatcherille kansallinen suvereenisuus, punnan arvo ja vapaakaupan periaatteet olivat tärkeämpiä kuin sitoutuminen yhtenäiseen Eurooppaan. Samalla kerrottiin Yhdysvaltojen olleen Thatcherille tärkeämpi liittolainen kuin eurooppalaiset naapurit. Talouden heikkenemisen kerrottiin vauhdittaneen Thatcherin alamäkeä. Hänen seuraajaehdokkaistaan Major kuvattiin Thatcherin taloudelliseksi oppipojaksi, kun taas Heseltine kannatti Saksan ja Japanin talousmallia.¹⁷¹

Helsingin Sanomissa Jukka Rislakki totesi Thatcherin kääntäneen Britannian suunnan. Rislakki kävi läpi Thatcherin pääministerikautta. Nousu suosioon 1980 -luvun alun epäsuosituimman pääministerin tittelistä ja IRA:n pommi-iskusta selviämisestä. Thatcherin kuvattiin omaavan diktaattorimaisen johtamistyylin ja samalla päihittäneen mahtavat ammattiliitot sekä muuttaneen brittiläisen sosialismin valtavalla yksityistämishjelmalla. Kohtalon hetkeksi esiteltiin Falklandin sota, minkä avulla Thatcher kasvatti suosiotaan. Thatcherismi kerrotaan rakentuneen lapsuudenkodin arvoista. Thatcherismille keskeisimmät teemat esiteltiin olevan säästäväisyys, kilpailu, vapaa markkinatalous ja yksityisyrittäjäisyys.¹⁷² Risto Uimonen arvioi Thatcherin yliarvioineen itsensä. Uimonen kuvasi kuinka Thatcherin messiaaninen tehtävä jäi tappion myötä kesken. Britannian arvioitiin muuttuneen 11-vuoden aikana valtavasti, mutta talous oli yhtä huonossa jamassa kuin vuonna 1979. Uimosen mukaan historia antaisi thatcherismille pelkän kuriositeetin arvon. Uimonen kuvasi Thatcheria keski-Englantilaiseksi kauppiaan tyttäreksi, joka oli kuvitellut thatcherismin kantavan pidemmälle. Thatcher oli toivonut thatcherismin jäävän elämään vielä hänen jälkeensäkin. Uimosen mukaan näin kävikin. Thatcher nostettiin Winston Churchillin kanssa samaan kategoriaan pääministereissä. Hänen

¹⁶⁹ Uusi Suomi 23.11.90, Etusivu.

¹⁷⁰ Uusi Suomi 23.11.90, Ulkomaat s.15.

¹⁷¹ Uusi Suomi 23.11.90, Maija Lapola, Ulkomaat s.16.

¹⁷² Helsingin Sanomat 23.11.90, Jukka Rislakki, Ulkomaat s.C1.

merkityksensä maalle oli Uimosen mukaan samalla viivalla Churchillin kanssa. Kuvaavaa Uimosen mukaan oli, että hän oli ainoa brittipääministeri, jonka nimeen liitettiin ismi.¹⁷³

Uuden Suomen Jaakko Okker kirjoitti Thatcherin vallankumouksen jääneen kesken. Thatcherin kerrottiin sanoneen tarvitsevänsä vuosikymmenen muuttaakseen kaiken. Okkerin mukaan vallankumous oli korkeintaan puolivälissä. Poliittiseksi termiksi noussut thatcherismi oli alun perin pilkkanimi Thatcherin politiikalle. Nyt se kuvasi poliittista ideologiaa. Tämän ideologian isän kerrottiin kuitenkin olevan Margaret Thatcherin isä Alf Roberts. Thatcherismin kerrottiin olevan yhdistelmä lapsuudenkodissa opittuja vanhanaikaisia hyveitä ja aitoa brittiläistä isänmaallisuutta. Thatcherilla kerrottiin olleen onnea pääministerikaudellaan. Samalla todettiin onnen olleen ansaittua. Falklandin sota esimerkiksi olisi voinut olla hyvin erilainen toisen pääministerin ollessa vallassa. Thatcherin kerrottiin luopuneen peribrittiläisestä konsensuspolitiikasta ja vieneen puoluettaan oikealle. Samalla pysyviksi saavutuksiksi kuvattiin brittiläisen asumisen muuttumista vuokra-asumisesta omistusasumiseen sekä kansalaisten muuttamista passiivisista palkkalaisista osakkeenomistajiksi. Yksityistämishjelman nähtiin vauhdittaneen talouden kasvua ja kohentaneen valtiontaloutta. Thatcherin kerrottiin lopulta kaataneen oikeassa olemisen vimma. Sama vimma oli nostanut Okkerin mukaan keskiluokaisen naisen pääministeriksi, vaikka valtaa pitänyt yläluokka ei häntä ollut kannattanut.¹⁷⁴

John Majorin noustua valtaan suurlähettiläs Ilkka Pastinen lähetti lyhyen arvionsa Thatcherin kaudesta. Pastisen mukaan Thatcherin myötä katosi poliittinen ilmiö Isossa-Britanniassa ja maailmassa. Thatcherismi kuvattiin oikeistoradikalismiksi, joka ei ollut perinteistä konservatismia. Pastinen kuvasi 1970 -luvun lopun Englantia ”Euroopan sairaaksi mieheksi”. Thatcher kuvattiin palauttaneen maalle itsetunnon. Samalla maan kansainvälinen asema on kohentunut. Thatcherin roolia Irakin sodassa kuvattiin ratkaisevaksi. Muutos kuvattiin erityisesti talouden kautta. Yksityistämishjelma, sosiaaliturvan uudistukset ja kansankapitalismi kuvataan keskeisiksi saavutuksiksi. Tämän muutoksen hinnaksi kuvattiin massatyöttömyyttä ja sosiaalihuollon rappeutumista, mutta enemmistön hyvinvoinnin kuvattiin kasvaneen nopeammin kuin muualla Länsi-Euroopassa. Linkki Suomalaiseen politiikkaan löytyy konsensuksesta. Thatcherin politiikkaa kuvattiin tahtopolitiikaksi. Pastinen kertoi kuinka Thatcher oli kuvannut hänelle konsensusta sanoin:

¹⁷³ Helsingin Sanomat 23.11.90, Risto Uimonen, Pääkirjoitus s.A2.

¹⁷⁴ Uusi Suomi 23.11.90, Jaakko Okker, Ulkomaat s.17.

”konsensus on kuin lammaslauma ilman johtajaa.” Thatcherin jälkeen tilanteen uskottiin muuttuvan selkeästi pelkästään jo siksi, ettei Major tai oppositiojohtaja Kinnock olleet Pastisen mukaan kykeneväisiä Thatcherin kaltaisiin saavutuksiin. Samalla arvioitiin, että Thatcherin suurimmat uudistukset jäisivät voimaan. Poliitiikan tyyli muuttuu pehmeämmäksi, mutta kukaan ei uskalla koskea uudistuksiin. Pastisen mukaan aiemmin konsensus ja kompromissit olivat vieneet maan horrostilaan.¹⁷⁵

Arviot Margaret Thatcherin kaudesta jakautuivat vähemmän yllättäen. Kritiikki näyttää olevan samansuuntaista kuin vuonna 1979 hänen noustessaan valtaan. Samalla todetaan hänen kuitenkin muuttaneen maata pysyvästi. Vaikka Suomen Sosialidemokraatti sanookin hyvästit Thatcherille ja thatcherismille, ei sekään usko esimerkiksi ay-liikkeen enää palaavan vanhaan voimakkaaseen tilaansa ennen Thatcherin kautta. Samoin talouden suunnan uskotaan kääntyneen sillä yksityistettyjä yrityksiä ei uskota enää kansallistettavan. Uusi Suomi ottaa maltillisemman kannan. Neuvostosuhteiden kehitys nähtiin positiivisena ja vuoden 1979 kritiikki Moskovasta muistutettiin. Talouspolitiikan korostus eroaa juurikin Suomen sosialidemokraatista. Seuraajaehdokkaiden Majorin ja Heseltinen eroja kuvaillaan Thatcherin kautta. Majorin edustaessa thatcherismia ja Heseltinen suosivan Japanin ja Länsi-Saksan mallia. Helsingin Sanomat kuvasi Thatcherin kaatumisen syyksi juurikin johtamistyyliä eikä niinkään poliittisia ratkaisuja. Samalla todettiin vallankumouksen jääneen kesken. Myös Helsingin Sanomat korostaa talouspolitiikkaan Thatcherin kauden suurimpana saavutuksena. Se kuitenkin korostaa sitä enemmän kansankapitalismin ja kodin omistamisen kautta. Suurlähettiläs Pastisen kuvaus Thatcherista enemmän oikeistoradikaalina kuin perinteisenä konservatiivina muistuttaa paljoltikin Suomen sosialidemokraatin sanavalintoja. Talouspolitiikka kuvataan suurimmaksi saavutukseksi, vaikkakin sen haittapuolia kuvailtiin myös. Ulkopoliitiikka nousi talouspolitiikan rinnalle merkittävänä saavutuksena. Linkki kotimaahan ja konsensuspolitiikkaan oli selkeä. Thatcher nähtiin palauttaneen Ison-Britannian aseman kansainvälisenä toimijana ja samalla pelättiin konsensuksen palauttavan Britannian horrostilaan.

¹⁷⁵ Pastinen, Ilkka. Lontoon suurlähetystön kirjeenvaihtoa. 28.11.1990.

6. Päätelmät ja yhteenveto

Olen tutkinut, kuinka Suomessa reagoitiin thatcherismiin ja Ison-Britannian politiikkaan Margaret Thatcherin hallituskaudella 1979-1990. Olen tutkinut pääministeri Thatcherin hallituskautta ja politiikkaa. Olen nostanut esiin kolme pääteemaa tutkimuksessani ja keskittynyt näihin tutkiessani, kuinka Thatcherin politiikkaan reagoitiin kotimaassa.

Olen pyrkinyt tuomaan esiin transnationaalisen historiantutkimuksen kautta pohdintaa siitä, kuinka ajatukset ja poliittiset mallit siirtyvät maasta toiseen. Oman tutkimuskohteeni suhteen olen esitellyt ensin Thatcherin kauden politiikkaa ja sen ilmiöitä. Sitten nostanut esiin reaktioita näihin ilmiöihin. Lopulta olen pyrkinyt transnationalismin avulla esittelemään kuinka ajatukset ovat siirtyneet Isosta-Britanniasta Suomeen ja kuinka Thatcheria ja hänen politiikkaansa on tulkittu ja käytetty Suomessa.

Lehdistön, diplomaattikirjeenvaihdon ja eduskuntakeskustelujen avulla olen löytänyt hyvin erilaisia tulkintoja Margaret Thatcherin kauden politiikasta. Jakamalla lehdistöaineistoni perinteisen poliittisen jakauman vasemmisto, liberaali keskusta, oikeisto -akselille, olen pyrkinyt tuomaan esiin eri näkökulmia tulkinnassa ja reaktioissa. Tällä tavoin olen tavoitellut mahdollisimman laajaa kuvaa siitä, kuinka Suomessa, eikä vain yhdessä poliittisessa liikkeessä, on Margaret Thatcherin politiikkaan reagoitu. Tähän reaktioiden tulkintaan olen tuonut lisäksi mukaan eduskuntakeskustelua talouspolitiikasta. Tässä olen pyrkinyt esittelemään kuinka Margaret Thatcheria ja hänen politiikkaansa on käytetty kotimaisen politiikan retoriikassa ja debatissa välineenä. Olen esitellyt kuinka ulkomaisesta politiikasta ja hänen politiikastaan tuli niin merkittävää jopa Suomessa, että nimi esiintyy eduskuntakeskustelussa useaan otteeseen kuvaamassa politiikkaa tai poliittista linjaa.

Käyttämällä Lontoon suurlähetystön diplomaattikirjeenvaihtoa, olen pyrkinyt tuomaan esille erilaisen ajatusten ja informaation siirtämisen tason. Suurlähetystön ero valtiollisena elimenä on luonnollisesti merkittävä verrattuna lehdistöön. Näiden kahden erilaisen tason avulla olen pyrkinyt nostamaan esille, kuinka eri tasoilla informaatiota Margaret Thatcherin politiikasta on esitelty Suomeen ja suomalaisille.

Rahamarkkinauudistus Big Bang keräsi huomiota tapahtuessaan vuonna 1986. Se oli jatkumoa konservatiivien ja Margaret Thatcherin hallituspolitiikalle, jossa yritettiin vapauttaa markkinoita ja kasvattaa taloutta. Thatcherin hallitus oli pyrkinyt poispäin keynesiläisestä hyvinvointivaltioajattelusta enemmän monetarismin suuntaan. Tässä suhteessa Big Bang oli vain yksi osa isoja mullistuksia, joita 1980-luvulla toteutettiin. Tämä talouden uudistaminen yhdistetään hyvin helposti pelkästään Margaret Thatcheriin ja thatcherismiin. Nostin kuitenkin esille pääministeriäkin kenties merkittävemmän henkilön talousuudistuksissa eli valtionvarainministeri Nigel Lawsonin. Konservatiivien vaalivoitto 1983 antoi hallitukselle mahdollisuuden toteuttaa uudistuksia varsin suuren parlamentaarisen enemmistön turvin. Valtionvarainministeriksi nostettu Lawson ei ollut voimakas Thatcherin kannattaja, vaikka he ajattelivatkin taloudesta melko lailla samalla tavalla. Lawson antaisi kuitenkin toiminnallaan ja jopa itsepäisyydellään Thatcherin kunnioituksen ja sai näin varsin vapaasti toimia omassa ministeriössään.

Big Bang ei herättänyt tapahtuessaan suuria tunteita Suomessa. Kotimaassa oli tehty uudistuksia pörssissä ja Suomessa oli oma prosessi käynnissä uusillekin uudistuksille. Pörssikaupan sähköistäminen nousi suurimmaksi kiinnostuksen kohteeksi kotimaisen lehdistön osalta. Suuren pamauksen läheltä käynyt epäonnistuminen tietokoneiden kaatumisen myötä herätti lähinnä naureskelua. Vaikka tapahtuma oli merkittävä, ei sillä nähty olevan suuria vaikutuksia Suomeen tai muutenkaan talouteen. Tätä kuvaa kenties parhaiten, ettei Suomen sosialidemokraatti edes uutisoinut tapausta. Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi kävivät Big Bangia läpi, mutta Suomen Sosialidemokratissa Lontoon pörssiuudistus ei ylittänyt uutiskynnystä.

Pidemmällä aikavälillä alettiin selkeästi huomata, että Big Bangilla oli vaikutuksia. Komission puheenjohtaja Jacques Delorsin pohdinnat Brysselin ja Euroopan pörssien kilpailukyvyistä osoittivat kuinka Big Bang oli sittenkin noteerattu ja todettu merkittäväksi uudistukseksi, joka toi Isolle-Britannialle hyötyä. Lontoon suurlähetystö ei nostanut Suurta pamausta esille omassa raportoinnissaan. Talouden yksityistäminen oli keskiössä talouspolitiikasta puhuttaessa. Yksityistämisestä oltiin alettu puhua aaltona. Kotimaahan välitettiin viestiä, kuinka Ison-Britannian hallitus yksityisti valtionyhtiöitä erittäin kovalla tahdilla. Samaa pohdittiin lehdistössä. Yksityistämisaalto ei ollut vain brittiläinen ilmiö vaan kansainvälinen. Siirtyminen poispäin valtionomistuksesta oli siis kansainvälinen trendi, josta kerrottiin myös suomalaisille.

Mielenkiintoista oli havaita kuinka Thatcheria ja hänen politiikkaansa alettiin käyttää hallituksen kritisoimiseen Suomessa. Thatcherista tuli haukkumanimi maan talouspolitiikasta vastanneille poliitikoille. Erityisen kuvaava oli SKDL:n edustaja Esko-Juhani Tennilän kuvaus suomalaisesta Thatcherista, joka oli yhdistelmä pääministeri Sorsaa, ulkoministeri Väyrystä ja oppositiojohtaja Suomista. Thatcherismi ei siis rajoittunut pelkästään kotimaisiin oikeistopoliittikkoihin vaan sillä kritisoitiin myös sosiaalidemokraattista pääministeriä. Margaret Thatcherista ja hänen politiikastaan oli tullut niin merkittävää, että sen avulla kritisoitiin jopa vasemmistolaisia.

Pääministeri Thatcherin nimi nousi esiin erityisesti puhuttaessa valtionyritysten yksityistämisestä. Tämä nähtiin erityisen selkeästi juuri thatcherilaisena politiikkana. Kotimaassa harrastettu yksityistämispolitiikka yhdistettiin siis Ison-Britannian esimerkkiin. Pohtimatta oliko toiminnalla syy ja seuraus -suhteita, ainakin kritiikissä se oli selvää. Suomi ja suomalaiset poliitikot seurasivat Margaret Thatcherin ja Ison-Britannian esimerkkiä valtionyritysten yksityistämisessä. Tässä vaiheessa ajatus yksityistämisestä oli siis hyvin voimakkaasti seurausta Ison-Britannian aloittamasta trendistä.

Myös pörssi ja sen uudistukset liitettiin Thatcherin politiikkaan. Suomessa oli käynnissä oma prosessi Helsingin pörssin uudistamisessa, mutta kasinotalous ja sen lieveilmiöt yhdistettiin thatcherismiin ja Isoon-Britanniaan. Harri Holkerin hallitusta kritisoitiin jo suoraan seuraavan Thatcherin esimerkkiä, vaikkakin tekevän sen toisella tavalla kuin Isossa-Britanniassa. Samalla Thatcherin politiikkaa kuvailtiin jo termillä äärioikeistolainen. Tämä oli selvästi kovempaa kritiikkiä kohti hallitusta syyttämällä sen toimintaa äärioikeistolaiseksi.

Samaan aikaan kun Isossa-Britanniassa tehtiin suuria talousuudistuksia, tehtiin niitä myös Suomessa. Olen esitellyt, kuinka tarve uudistuksille syntyi kotimaassa, kun analysoitiin 1970-luvun taloushaasteita. Tässä keskiössä olivat sosialidemokraatit, jotka lähtivät uudistamaan omaa talouspoliittista linjaansa Bad Sillanpään ja Korpilammen konferensseissa. Esimerkkiä näille uudistuksille ei juurikaan haettu Isosta-Britanniasta vaan enemmänkin Länsi-Saksasta ja siitä, kuinka Länsi-Saksassa Sosialidemokraattinen puolue oli käsitellyt sosialismiin pyrkimisen luopumisesta. Voidaan siis todeta, etteivät suomalaiset uudistukset olleet reaktioita thatcherismiin tai Ison-Britannian politiikkaan vaikkakin niiden on haluttu nähdä olevan sitä.

Monetarismi ja keynesiläisyydestä irrottautuminen oli 1970 -luvun lopun ja erityisesti 80 -luvun talouspoliittinen ilmiö. Muutos hyvinvointivaltioajattelusta poispäin oli kansainvälinen trendi, johon Suomikin liittyi mukaan. Tämä halu muutoksille kumpusi kuitenkin enemmänkin Bretton Woods -järjestelmän kaatumisesta ja öljykriisistä kuin suoranaisestä poliittisesta ideologiasta. Toki ideologistakin ajattelua oli, mutta laajemmin hyväksyntä uudentalaiselle politiikalle tuli talouden heikkenemisen, erilaisten talouslamojen ja uudistustarpeen myötä. Ideologista politiikkaa oli, mutta sen synnyttivät enemmänkin käytännön poliittiset haasteet.

Margaret Thatcherin noustua konservatiivipuolueen johtoon, hänen ei uskottu voittavan seuraavia vaaleja. Usko siihen, että ensimmäinen naispuheenjohtaja selviäisi edes vaaleihin asti oli koetuksella. Konservatiivit olivat juuri hävinneet vaalit, eikä sillä näyttänyt olevan valmiuksia haastaa niin istuvaa pääministeriä kuin ammattiyhdistysliikettäkään. Moni asia ehti kuitenkin muuttua vuosien 1975 ja 1979 välillä. Ison-Britannian talousahdinko herätti suurta epäluottamusta hallitukseen ja pääministeri James Callaghaniin. Talven 1978-79 suuri lakkooalto nakersi työväenpuolueen kannatusta ja pääministeri Callaghanin lausunnot vielä pahensivat tilannetta. Margaret Thatcherilla ja Konservatiivipuolueella olikin mahdollisuus voittaa vaalit.

Vaalien alla lehdistössä esiteltiin vaihtelevia analyyseja Thatcherin menestyksestä. Ero gallupeissa oli vaalikampanjan alussa suuri, mutta kapeni mitä lähemmäs vaaleja päästiin. Thatcher laitettiin jo tässä vaiheessa hyvin oikeistolaiseen kategoriaan. Edward Heathin hallitus esiteltiin oikeistolaisempana kuin edeltäjiensä konservatiivihallitukset. Margaret Thatcher kuului Heathin kanssa samaan ryhmään. Vaaleja ennen linjavedot olivat hyvin selkeitä. Konservatiivipuolue oli siirtynyt kohti radikalismia Margaret Thatcherin johdolla. Puolueen omatkin keskilinjat jäsenet kuvailtiin olleen huolissaan puolueesta ja sen politiikasta. Thatcherin ennustettiin aloittavan kamppailun ay -liikkeen kanssa, jos hän pääsisi valtaan.

Siinä missä Suomen Sosialidemokraatin Eeva-Lenon korosti Thatcherin taantumuksellisuutta, Uudessa Suomessa puhuttiin puolueiden linjaerojen kasvusta. Ero pääpuolueiden välillä nähtiin suurimmaksi vuosikymmeniin. Myös porvarillisessa lehdessä Thatcherin politiikkaa kuvataan radikaaliksi. Hyvinvointivaltiota kehitettäisiin työväenpuolueen johdolla, kun taas sitä

kavennettaisiin konservatiivien johdolla. Lähellä vaaleja Thatcherin kuri ja järjestys -linja korostui rotumellakoiden yhteydessä. Tämä nähtiin helpottavan Thatcherin tilannetta samalla kun Työväenpuolueen nähtiin ottavan loppukiriä.

Vaikka sukupuolikysymystä ei korostettu juurikaan ennen vaaleja, oli se keskiössä, kun Margaret Thatcherista tuli pääministeri. Joka lehdessä puhuttiin ensimmäisestä naispääministeristä Isossa-Britanniassa. Sukupuolella oli siis väliä suomalaisessa keskustelussa. Vertaukset Indira Gandhiin ja Golda Meiriin olivat selkeitä esimerkkejä tästä.

Arviot konservatiivien etumatkasta johtivat päätelmiin, ettei Thatcher kykenisi toteuttamaan vaalilupauksiaan. Ei ainakaan siinä laajuudessa kuin ne oli esitelty. Thatcherin vaalivoitto on arvioitu olleen seurausta pettymyksestä edellisen talven lakkoihin ja työväenpuolueen hallituksen saamattomuuteen. Silti ay-liikkeen haastaminen nähtiin mahdottomuutena, vaikka Thatcher varmasti tähän pyrkisikin. Lehdet muistuttivat, että edellinen konservatiivipääministeri Edward Heath oli kaatunut ammattiyhdistysliikettä vastaa käytyyn valtataisteluun. Kotimaassa Suomen Sosialidemokraatissa esitetyt arviot korostivat sitä, että työväenpuolue oli hävinnyt vaalit vain niukin naukin. Arviot siitä, että kansa ei halunnutkaan luopua vanhasta vallasta antoi kuvaa, ettei Thatcherin suosio ollut selviö tulevaisuudessa.

Heti vaalien jälkeen kävi selväksi, että arviot politiikasta ja sen linjasta Isossa-Britanniassa henkilöityi pääministeri Thatcheriin. Kyse ei ollut konservatiivien hallituksesta vaan Margaret Thatcherin hallituksesta. Hallituksen linja, jota kuvattiin kovaksi ei kummunnut puolueen linjasta vaan sen johtajasta. Thatcherin linjan kerrottiin kumpuavan hänen persoonastaan ja taustastaan. Tässä kohtaa arviot uuden pääministerin ideologisuudesta vaihteli. Toisaalta Thatcherin ideologisuus nähtiin kumpuavan lapsuudenkodin vahvasta protestanttisuudesta ja oman isän esimerkistä. Tähän yhdistyi perinteiset porvarilliset arvot. Toisaalta Thatcher esiteltiin pragmaattikkona, jota ideologia ei ohjannut vaan käytännön kysymykset hoidettiin pragmaattisesti.

Margaret Thatcherin hallituskauden kenties suurin sisäpoliittinen kamppailu oli kansallinen hiilikaivoslakko. Tässä Thatcher ja hallitus otti yhteen ay -liikkeen kanssa. Samaiset hiilikaivostyöläiset olivat onnistuneet kaatamaan Thatcherin edeltäjän Edward Heathin hallituksen.

Jo vuonna 1979 osattiin odottaa yhteenottoa Thatcherin hallituksen ja ay-liikkeen välillä. Tätä ennustettiin suomalaista lehdistöä myöten heti Thatcherin valinnan jälkeen.

Suomessa kuvailtiin, kuinka edellisen kerran hallitus oli kaatunut kamppailussa kaivostyöläisiä vastaan. Tätä muistuteltiin ja vedettiin yhtäläisyyksiä nykyisen hallituksen tilaan. Samalla huomioitiin, kuinka hallitus oli nyt paremmin varautunut lakkoon ja kuinka tilanne voisi olla erilainen. Samalla lakon päähenkilöt eli pääministeri Thatcher ja hiilikaivostyöläisten liiton puheenjohtaja Arthur Scargill esiteltiin. Suurlähetystön arviossa korostui samalla tavalla edellisen Konservatiivihallituksen tappio hiilikaivostyöläisten kanssa käydyssä kamppailussa. Lakosta ei tehty suuria arvioita eikä sitä pidetty kiinnostavana ennen kuin satamat liittyivät lakkoon mukaan, jolloin sillä oli vaikutuksia Suomen viennille.

Väkivalta esitteli hyvin suurta osaa lakon uutisoinnissa. Käsirysyt lakkoilijoiden kesken ja poliisin kanssa nousivat otsikoihin hyvin usein. Kuolintapaukset väkivallan seurauksena nostivat esiin lakon kritiikkiä. Samalla ne korostivat hallituksen laki ja oikeus -linjaa ja pakottivat oppositiota ottamaan etäisyyttä lakkoon. Väkivallan kerrottiin kiihtyneen, kun lakkorintama alkoi repeillä vuoden loppua kohden. Joulun lähellä iso joukko hiilikaivostyöläisiä oli palannut töihin joulubonusten toivossa ja tämä oli kiihdyttänyt levottomuuksia ja väkivaltaa.

Hiilikaivoslakko henkilöityi hyvin nopeasti Arthur Scargillin ja Margaret Thatcherin väliseksi kamppailuksi. Lakon johtohahmo Scargill sai hyvin paljon palstatilaa jopa Suomessa. Hänen henkilökuvaansa kirjoitettiin ja vakaumuksia arvioitiin. On vaikea kuvitella, että kovinkaan moni ammattiyhdistysjohtaja on koskaan saanut näin paljon palstatilaa kotimaisessa lehdistössä. Scargillin kuvaus muistutti enemmän poliitikon tai jopa valtionpäämiehen saamaa palstatilaa. Tämä kertonee, kuinka isosta tapauksesta oli kyse ja kuinka merkittävänä sitä pidettiin jopa Suomessa. Scargill ikään kuin korvasi Neil Kinnockin oppositiojohtajan paikalta. Thatcherin pääkilpailija ei ollutkaan Työväenpuolueen Kinnock vaan ammattiyhdistysjohtaja Scargill. Samalla Scargillin ja Thatcherin ideologiset erot korostuivat. Scargillia kuvattiin vakaumukselliseksi kommunistiksi ja militantiksi. Hän ei siis kuulunut perinteiseen Työväenpuolueen Sosialidemokraattiseen johtoon. Tämä erotti hänet selkeästi pääoppositiopuolueen johdosta. Kenties tästä syystä Scargillin käsittely Suomessakin korosti hänen haasteitaan ja miksi kritiikkiä tuli jopa selvästi Thatcheria kritisoidusta Suomen

Sosialidemokraatista. Militantti kommunisti ei varmasti kelvannut Suomessa ammattiyhdistysliikkeen taistelun keulakuvaksi. Myös suurlähetystö korosti Scargillin kommunismia ja kovaa linjaa. Hänen kuvattiin toimintaperiaatteiltaan marxilaisena.

Lakon loppua kohden kritiikki Scargillia kohtaan kovenee lehdistössä. Hänelle jopa naureskeltiin kun hiilikaivostyöläisten liitto joutui siirtämään varoja pois Englannista. Liitto oli hävinnyt oikeustaistelun ja kärsi symbolisesti hyvin merkittävän tappion, kun liiton varat siirrettiin käytännössä konservatiivien hallintaan. Samalla Thatcherin symbolisesti merkittävä voitto Scargillista alkoi näyttää hyvin selvältä. Lakon loppua kohden kuvaukset Thatcherin suuresta voitosta kasvoivat. Sulka pääministerin hattuun oli merkittävä. Kyse oli ennen kaikkea henkilökohtaisesta voitosta pääministerille. Kyse ei ollut hallituksen tai niinkään konservatiivien voitosta vaan Thatcherin saavutuksesta.

Suurlähetystö antaa enemmän kunniaa myös Konservatiivipuolueelle ja hallitukselle. Vaikka lakon voitto henkilöityikin Thatcheriin, myös valtionvarainministeri Lawson mainittiin lakon päättymisen jälkeen. Samalla todettiin ammattiyhdistysliikkeen heikenneen. Hallitus pystyi vastustamaan ammattiyhdistysliikettä pitkässä lakossa ja tämä nähtiin muutoksena vanhaan. Vaikka hallitukselle annettiin kunniaa lakon voitosta, Thatcher ja thatcherismi nousivat arvioissa esiin. Kamppailu ammattiyhdistysliikettä vastaan nähtiin thatcherismin keskeiseksi kysymykseksi. Suurlähetystö lähetti jopa pitkähkön arvion tai esitelmän thatcherismista, missä kuvattiin juurikin ideologian tai ajattelusuunnan keskeisimpiä kohtia. Thatcherismin kuvaaminen oikeistoradikalismiksi antaa hyvin kuvaa, ettei suurlähetystössä jaettu kehuja, vaikka lakko olikin voitettu juuri. Thatcher oli arvion aikaan toiminut 10 -vuotta puoluejohtajana. Tässä vaiheessa viisi vuotta pääministerinä toimimisen jälkeen hänen ote vallasta nähtiin erittäin vahvana.

Hiilikaivoslakossa ei vedetty linkkejä kovinkaan selkeästi kotimaan politiikkaan. Vaikka lakkoa seurattiin aktiivisesti, sen vaikutukset Suomeen huolettivat lähinnä vientiteollisuuden kannalta. Toki rivien välistä on helppo löytää kritiikkiä kommunistiselle Scargillille, josta voidaan vetää linkki Suomeen, mutta tällainen arvio on hyvin pintapuolinen. Kamppailun henkilöityminen kuvaa kenties aikaa paremmin. Thatcherista oli tässä vaiheessa noussut kansainvälisen politiikan iso peluri. Hänen

nimeensä yhdistetty ismi ja sen käyttö oli selkeä merkki arvovallasta. Lehdistössä ei kuitenkaan missään vaiheessa julkaistu kotimaisten poliitikkojen tai ammattiyhdistysjohtajien arvioita lakosta.

Margaret Thatcherin kaatuminen vallasta oli yhtä dramaattinen kuin suurin osa hänen valtakaudestaan. Omien parlamenttiedustajien kapina kaatoi yli 10 -vuotta palvelleen pääministerin lopulta varsin yllättäen. Iso-Britannia oli kärsinyt 1980 -luvun lopulla talousvaikeuksista pörssin notkahduksen ja inflaation nousun myötä. Samalla hallitus oli esitellyt hyvin epäsuosittuja uusia lakeja, jotka olivat laskeneet Thatcherin ja puolueen suosiota. Samalla nousi hyvin vahvasti esille, ettei Konservatiivipuolueesta ollut tullut Thatcheristipuoluetta. Valtaosa puolueen parlamenttiedustajista ei kuulunut niin kutsuttuun thatcheristisiipeen, joka oli lojaali puheenjohtajalle tilanteesta riippumatta. Thatcher oli jo vuoteen 1990 mennessä selvinnyt yhdestä puoluejohtajakilvasta, mutta toisesta hän ei enää selvinnyt. Liian niukka voitto vaalin ensimmäisellä kierroksella johti omien tukijoiden joukkopakoon ja eroon kasvojen menetyksen pelossa.

Puheenjohtajakilpa arvioitiin alkaneen hyvin pian ulkoministeri Howen eron jälkeen. Tämä nähtiin niin lehdistössä kuin suurlähetystön arvioissa heikentäneen pääministeri asemaan merkittävästi. Howe oli pitkään lojaalisti palvellut ministeri, joka oli eronnut pääasiassa Eurooppa -kysymysten takia. Nämä Eurooppa -kysymykset nähtiin myös repivän Konservatiivipuoluetta voimakkaasti kahtia. Eurooppa -kysymysten lisäksi Thatcherin tapa tehdä politiikkaa nähtiin hänen heikkoudekseen. Omat eivät enää tukeneet suoraviivaista ja itsevaltaista tapaa tehdä politiikkaa. Se sama tyyli, joka oli tehnyt thatcherismista tunnetun ja arvostetun oli nyt kaatamassa pääministeriä. Pragmaattinen ja suoraviivainen tapa tehdä politiikkaa ei ollutkaan enää suosiossa 11 hallitusvuoden jälkeen. Päähaastaja Michael Heseltinesta tehdyt henkilöjutut kotimaisessa lehdistössä kuvaavat mielestäni, kuinka politiikka oli henkilöitynyt Thatcherin aikana. Pääministerin haastajasta tehdyt laajat henkilökuvat eivät varmasti olleet arkipäivää vielä 1970 -luvulla. Toki potentiaalisen uuden pääministerin kuvaukset ovat varsin luonnollisia, joten suuria johtopäätöksiä on vaikea vetää.

Johtopäätökset muutoksista Thatcherin kaaduttua olivat varsin yksiselitteiset. Politiikka oli henkilöitynyt Thatcheriin ja thatcherismin oli nyt väistyttävä. Puolue oli selkeästi nähty irralliseksi johtajastaan ja uusi johto tulisi luonnollisesti irrottautumaan thatcherismista. Toki arviot vaihtelivat siitä, kuinka onnistunut thatcherismin vuosikymmen oli ollut. Toisaalla thatcherismin nähtiin

tuhonneen Iso-Britannian teollisuuden, toisaalla Thatcherin nähtiin kääntäneen Britannian suunnan. Useassa arviossa Thatcherin projektin nähtiin jääneen kesken.

Suurlähetystö arvioi Thatcherin kaatumisen myötä kokonaisen poliittisen ilmiön tulevan katomaan. Thatcherismia kuvattiin oikeistoradikalismiksi. Tämä politiikka oli parantanut maan taloutta, mutta heikentänyt osan kansan taloudellista asemaa. Ison-Britannian asema oli parantunut kansainvälisesti, mutta kotimaassa massatyöttömyys riivasi. Suurlähettiläs Pastinen linjasi viimeisessä Thatcheria koskevassa arviossaan, kuinka konsensus oli hylätty Thatcherin aikana. Pastisen mukaan konsensuksen paluu veisi maan horrokseen. Tämä oli selvä linkki kotimaahan, missä konsensuspolitiikka oli joutunut kovaan kritiikkiin 1980 -luvulla. Samalla Pastinen totesi politiikan tyylin muuttuvan uuden pääministerin myötä pehmeämmäksi, mutta Thatcherin uudistusten jäävän voimaan.

Läpi tutkimukseni näkyy, kuinka Margaret Thatcherin hallitusten politiikka henkilöityy pääministeriin. Luonnollisesti pääministeri on minkä tahansa hallituksen näkyvin hahmo, mutta Thatcherin tapauksessa puolue jää hyvin selkeästi taka-alalle. Puhutaan lähes poikkeuksetta Thatcherin politiikasta tai linjasta eikä konservatiivien. Tätä tukee myös ajan poliittisen linjan nimeäminen thatcherismiksi. Kyse ei ollut siis uudenlaisesta konservatismista vaan selkeästi uudenlaisesta ideologiasta tai ismistä.

Talouspolitikan saralta löytyy kenties helpoimmat linkit Thatcherin politikan ja Suomen väliltä. Kotimaassa kritisoitiin hallitusta varsin voimakkaasti Thatcherin ja Ison-Britannian esimerkin seuraamisesta. Tätä tapahtui niin Kalevi Sorsan kuin Harri Holkerin hallituskausilla. Kritiikissä korostettiin linjamuutosta vanhaan. Erityisesti yksityistäminen oli opposition hampaissa. Thatcherista kehittyi jopa haukkumanimi, jota kohdistettiin ajan poliittiseen johtoon. Samalla sitä ulotettiin ennen vuotta 1987 oppositiossa olleen Kokoomuksen puheenjohtajaan Ilkka Suomiseen. Lehdistöstä tai eduskuntakeskusteluista on vaikea löytää positiivisia kannanottoja Thatcherin politiikkaan edes Kokoomuksen suunnalta. On siis selvää, että haukkumanimeä käytettiin enemmän retorisenä keinona kuin aitona tulkintana puolueen linjasta tai kannanotoista.

Hiilikaivoslakon aikana oli hyvin vaikea löytää selkeitä linkkejä suomalaiseen politiikkaan tai ajan uudistuksiin. Kritiikki Thatcheria tai Scargillia kohtaan oli selkeää, mutta linkkejä kotimaahan ei juurikaan ollut. Pelottelu ammattiyhdistysliikkeen vaikutusvallan vähenemisellä Suomessa ei näkynyt uutisoinneissa tai arvioissa. Ainoat ohuet linkit löytyvät juurikin kommunisti Scargillin kritisoinnista Suomen Sosialidemokraatissa. Sosialidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattaja ei Suomessa tukenut täysin voimin lakkoa. Tämä voidaan nähdä osoituksena, ettei kommunisteja tuettu. Toki liian suuria johtopäätöksiä asiasta ei kannata vetää. Lakko oli hyvin hankala ilmiö Isossa-Britanniassa eikä sille missään vaiheessa löytynyt tarpeeksi vahvaa tukea edes ammattiyhdistysliikkeen saralla.

Reaktiot Margaret Thatcherin politiikkaan ja thatcherismiin olivat pääsääntöisesti kriittisiä koko 1980-luvun. Hänen mahdollisuuksiaan toteuttaa ohjelmaansa arvioitiin hyvin heikoiksi vuonna 1979. Samalla Thatcherin politiikkaa arvioitiin radikaaliksi ja taantumukselliseksi jo ennen ensimmäistään parlamentin istuntoa vuonna 1979. Kiistoja ammattiyhdistysliikkeen kanssa osattiin odottaa ja kenties siksi niistä ei oltu kovinkaan yllättyneitä, kun hiilikaivoslakko alkoi.

Talouden uudistaminen ja valtioyhtiöiden yksityistäminen saivat kritiikkiä erityisesti kotimaan poliitikoilta. Lehdistössä esimerkiksi Big Bang nähtiin enemmänkin uudistusten sarjan yhtenä osana. Kasinotaloutta ja yksityistämistä kritisoitiin eduskunnassa huomattavasti selkeämmin kuin lehdistössä. Samalla Suomessa tehtiin isoja talousuudistuksia ja kotimaan pörssiä oltiin uudistamassa myös. Sosialidemokraattisen puolueen 1970-luvulla käynnistyneet uudistukset oman talouspoliittisen linjan saralla ovat myös varmasti vaikuttaneet. Thatcherin kauden päätyttyä arviot hänen politiikkansa vaikutuksista vaihtelivat suuresti. Toisaalta nähtiin talouden kehittyneet, mutta toiset näkivät talouden olevan samassa jamassa kuin vuonna 1979. Kansalaisten oma taloustilanne oli heikentynyt massatyöttömyyden myötä, joka nähtiin seurauksena thatcherismista. Samalla arvioitiin thatcherismin olleen ilmiö, joka katoaisi Margaret Thatcherin myötä, vaikkakin hänen uudistuksensa jäisivätkin elämään.

Lähteet:

Arkistolähteet:

Ulkoasiainministeriön arkisto (UMA), Helsinki

Lontoon suurlähetystön diplomaattikirjeenvaihtoa

5 C 7 Lontoo 1979-90.

Sanomalehdet:

Helsingin Sanomat 1979-1990: Päivälehden arkisto.

Suomen Sosialidemokraatti/Demari 1979-1990: Kansalliskirjasto.

Uusi Suomi 1979-1990: Kansalliskirjasto.

Valtiopäiväaineisto:

Valtiopäiväkeskustelut 1979-1990: Eduskunnan arkisto.

Tutkimuskirjallisuus:

Bale, Tim 2010: The Conservative Party from Thatcher to Cameron, Polity press, Cambridge.

Kavanagh, Dennis 1987: Thatcherism And British Politics, Oxford University Press, Oxford.

Kari, Markus 2016: Suomen rahoitusmarkkinoiden murros 1980 -luvulla, Into, Helsinki.

Marttila, Jouko 2016: Hillitty markkinatalous, Docendo, Jyväskylä.

Michien, Ranald 1999: The London Stock Exchange, Oxford University Press, Oxford.

Outinen, Sami 2015: Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin, Into, Helsinki.

Patomäki, Heikki 2007: Uusliberalismi Suomessa, WSOY, Helsinki.

Saunier, Pierre-Yves 2013: Transnational History, Palgrave Macmillan, Basingstoke.

Seldon, Anthony - Collings, Daniel 2000: Britain Under Thatcher, Longman, Harlow.

Vares, Vesa 2017: Suomalaiskansallinen Kokoomus korpivaellukselta vallan kahvaan, Docendo, Jyväskylä.

Vertovec, Steven 2010: Transnationalism, Routledge, Lontoo.

Vinen, Richard 2009: Thatcher's Britain, Simon & Shuster UK, Lontoo.

Yliaska, Ville 2014: Tehokkuuden toiveuni, Into, Helsinki.

